

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

04086, м. Київ,
вул. Петропавлівська, 15

тел. (+38044) 468-01-92
факс (+38044) 288-54-43

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Наказом Міністерства
культури України

від 25.10.2017 № 1097

2016 р.

ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬК

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ОПОРНИЙ ПЛАН м. ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ВИЗНАЧЕННЯМ МЕЖ І РЕЖИМІВ ВИКОРИСТАННЯ ЗОН ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ТА ІСТОРИЧНИХ АРЕАЛІВ

(Послуги з архітектурного планування міст та в галузі садово-паркової архітектури код 74.20.5 (Розроблення історико-архітектурного опорного плану м. Дніпродзержинська).

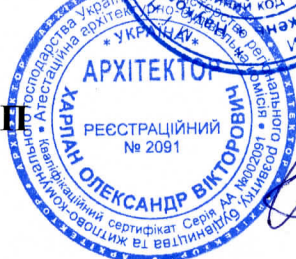
Договір від 24.07.2012 р. № 49

Директор

О.А. Пламеницька

Науковий керівник, ГАП
кандидат архітектури

О.В.Харлан

Київ - 2016 р.

ВИКОНАВЦІ РОБОТИ

Харлан Олександр Вікторович	Старший науковий співробітник відділу пам'яткоохоронних досліджень південного регіону НДІ пам'ятко- охоронних досліджень, кандидат архітектури	Науковий керівник
Вандюк Олена Пилипівна	Завідувач відділом пам'яткоохоронних досліджень південного регіону НДІ пам'яткоохоронних досліджень	Відповідальний виконавець
Сахнюк Андрій Андрійович	Молодший науковий співробітник відділу пам'яткоохоронних досліджень південного регіону НДІ пам'яткоохоронних досліджень	Виконавець графічної частини

За участі:

Звіряка Анна Іванівна	Виконуючий обов'язки директора НДІ пам'яткоохоронних досліджень 2012-2015 рр.	Керівник- координатор роботи
Осадчий Руслан Миколайович	Завідувач відділом охорони археологічної спадщини НДІ пам'яткоохоронних досліджень	Виконавець розділу археологічні дослідження, об'єкти історії
Закидальський Володимир Іванович	Архітектор	Виконавець аналітичного розділу, графічної частини, фотофіксація
Буланова Наталія Миколаївна	Кандидат історичних наук, директор Музею історії Дніпродзержинська	Автор історичної довідки

Інв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	Буланова Наталія Миколаївна	Кандидат історичних наук, директор Музею історії Дніпродзержинська	Автор історичної довідки
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата
Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська					
Лист 1					

								території, об'єкти природно-заповідного фонду	140
								3.3. Аналіз зон охорони пам'яток культурної спадщини, що є діючими на час складання історико-архітектурного опорного плану	141
								3.4. Загальна характеристика історичних ареалів.	142
								Розділ 4. Основні принципи системи охоронного зонування території міста.	145
								Розділ 5. Проектно-регулятивний розділ.	149
Инв. № подл.								Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
	Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Полп.	Дата			
									2

5.1. Межі історичних ареалів	149
5.2. Режими використання історичних ареалів та обмеження господарської діяльності на територіях історичних ареалів	150
5.3. Межі територій пам'яток.	155
5.4. Межі охоронних зон пам'яток.	157
5.5. Межі зони регулювання забудови.	158
5.6. Режими використання територій пам'яток.	159
5.7. Режими використання охоронних зон пам'яток.	160
5.8. Режими використання зони регулювання забудови.	162
5.9. Межі території пам'ятки археології, межі території охоронної зони пам'ятки археології та зон охорони археологічного культурного шару	163
5.10. Зони охорони археологічного культурного шару, встановлені на території міста	169

Додатки.

1. Списки нерухомих об'єктів культурної спадщини м.Дніпродзержинська.	188
2. Архівні картографічні матеріали і фотоілюстрації	189
3. Перелік літератури, архівних документів і матеріалів.	190
4. Фотоілюстрації об'єктів культурної спадщини	197
Пам'ятки архітектури м. Дніпродзержинська	199
Пам'ятки історії м. Дніпродзержинська	200
Пам'ятка садово-паркового мистецтва м. Дніпродзержинська	201
Пам'ятка археології м. Дніпродзержинська	202
Фотофіксація об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська, що пропонуються для взяття на державний облік	203
Об'єкти архітектури	204
Об'єкти містобудування	205

Взам. инв. №		Пам'ятки історії м. Дніпродзержинська	200
		Пам'ятка садово-паркового мистецтва м. Дніпродзержинська	201
		Пам'ятка археології м. Дніпродзержинська	202
Подп. И дата		Фотофіксація об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська, що пропонуються для взяття на державний облік	203
		Об'єкти архітектури	204
		Об'єкти містобудування	205
Инв. № подл.			
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.
Подп.	Дата		
Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			
Лист			
3			

Об'єкти історії	206
Об'єкти археології	207
Фотофіксація історичної забудови Верхньої колонії і Нових планів	208
Фотофіксація історичної забудови центральної частини м. Дніпродзержинська	209
Фотофіксація історичної забудови «Соцміста»	300
Фотопанорами і перспективи вулиць м. Дніпродзержинська	301

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 4
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

ВСТУП

Місто Дніпродзержинськ (1750 рік) включено в Список історичних населених місць України (міста і селища міського типу), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001р. № 878.

«Історико-архітектурний опорний план міста Дніпродзержинськ» розроблено Науково-дослідним інститутом пам'яткоохоронних досліджень на підставі договору № 49 від 24 липня 2012 р. з Управлінням головного архітектора міста Дніпродзержинської міської ради.

Розробка «Історико-архітектурного опорного плану міста Дніпродзержинськ» виконана відповідно до Технічного завдання та чинного законодавства України:

- Закону України «Про охорону культурної спадщини»;
- Закону України « Про регулювання містобудівної діяльності»;
- Закону України «Про охорону археологічної спадщини»;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. №318 «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених міст, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених міст»;
- ДБН 360-92**Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень;
- ДБН Б.2.2-3-2012. Державні будівельні норми України. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту;
- ДБН Б. 2.2-2-2008. Планування та забудова міст і функціональних територій. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування;
- Наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 02.06.2011 №64 «Про затвердження

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Инв. № подл.	

історико-архітектурного опорного плану населеного пункту;

- ДБН Б. 2.2-2-2008. Планування та забудова міст і функціональних територій. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування;

- Наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 02.06.2011 №64 «Про затвердження

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							5
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Порядку розроблення історико-архітектурного опорного плану населеного пункту»;

- Рішення Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 11.07.2011 №72 «Про розгляд проекту Настанови щодо застосування будівельних норм з визначення складу та змісту історико-архітектурних опорних планів населених пунктів України».

Склад вихідних даних, наданих замовником:

1. Картографічна основа (М 1:10000) на електронних носіях.
2. Картографічна основа (М 1:2000) на паперових носіях.
3. Переліки нерухомих об'єктів культурної спадщини.
4. Науково-проектна документація «Зони охорони пам'ятки архітектури та містобудування національного значення – Миколаївського собору в м. Дніпродзержинську Дніпропетровської області по вул. Кірова,1», «Зони охорони пам'ятки архітектури та містобудування місцевого значення «Народна аудиторія» в м. Дніпродзержинську по площі 250-річчя міста, 2», затверджені Наказом Міністерства культури і туризму України від 20.02.2010 р. № 90/0/16-10.
5. Науково-проектна документація «Проект зон охорони пам'ятки археології місцевого значення – кургану, що знаходиться по вул. Димитрова м. Дніпродзержинська, в районі гаражів», затверджена Управлінням культури і туризму Дніпропетровської облдержадміністрації у 2011р.
6. Копія рішення виконавчого комітету Дніпродзержинської міської ради народних депутатів від 16.12.1992 р. № 697 про визначення історичної частини міста «Верхня колонія».
7. Перечень архитектурных объектов советского периода, предлагаемых для включения в «Свод памятников архитектуры и градостроительства Днепропетровской области», разработанный Киевским филиалом

Взам. инв. №							
Подп. И дата							
Инв. № подл.							
6.	Копія рішення виконавчого комітету Дніпродзержинської міської ради народних депутатів від 16.12.1992 р. № 697 про визначення історичної частини міста «Верхня колонія».						
7.	Перечень архитектурных объектов советского периода, предлагаемых для включения в «Свод памятников архитектуры и градостроительства Днепропетровской области», разработанный Киевским филиалом						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							6

Всесоюзного научно-исследовательского института теории архитектуры и градостроительства (КиевВНИИТАГ), 1989 г.

Об'єкт дослідження – території історичних районів міста в сучасних адміністративних межах Дніпродзержинська, який внесено до Списку історичних населених місць України (міста і селища міського типу), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. №878.

Мета дослідження – забезпечення збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини, розпланування та традиційного характеру середовища м. Дніпродзержинська. Для досягнення цієї мети були вирішені такі завдання:

- здійснено натурні історико-архітектурні та містобудівні дослідження історичних районів міста;
- зафіксовано на картографічній основі пам'ятки та об'єкти культурної спадщини в межах міста;
- вивчено історію міста і джерельну базу;
- визначено межі історичних ареалів міста;
- визначено режими використання територій історичних ареалів;
- визначено межі територій пам'яток та зон охорони пам'яток;
- визначено режими використання територій пам'яток та зон охорони пам'яток.

Предметом дослідження є розпланувально-просторовий устрій міста, ландшафт території міста, пам'ятки і об'єкти культурної спадщини, а також визначення оптимальних методів і заходів з охорони об'єктів нерухомої культурної спадщини міста та збереження традиційного характеру його середовища.

Результатом цієї роботи стали історико-архітектурний опорний план м. Дніпродзержинська, проект зон охорони пам'яток, визначені межі і режими

Инев. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>Предметом дослідження є розпланувально-просторовий устрій міста, ландшафт території міста, пам'ятки і об'єкти культурної спадщини, а також визначення оптимальних методів і заходів з охорони об'єктів нерухомої культурної спадщини міста та збереження традиційного характеру його середовища.</p> <p>Результатом цієї роботи стали історико-архітектурний опорний план м. Дніпродзержинська, проект зон охорони пам'яток, визначені межі і режими</p>						
									Лист
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

8

поблизу романківської затоки була переправа через Дніпро. Після монгольської навали XIII ст. край формально увійшов до сфери впливу Великого князівства Литовського, зазнаючи при цьому постійних нападів з боку татар. І лише виникнення у XVI ст. на Придніпров'ї, за порогами Дніпра, козацтва призупинило напади південних сусідів.

Упродовж XVII – першої половини XVIII ст. відбувається заселення та господарське освоєння території сучасного міста шляхом заснування зимівників, які, розростаючись, перетворювались на села та містечка. За підрахунками російського вченого-демографа В. Кабузана, у XVII ст. на давньому Торжанському шляху виникло село Романкове, у 1738 р. – с.Карноухівка (в подальшому – Карнаухівка), у 1740 р. – Тритузне⁴. Перша згадка про Кам'янське (від слова «камінь» за кам'янистим рельєфом) зафіксована в 1750 р. і стосується будівництва Різдво-Богородичної церкви. В доносі ігумена Нехворощанського монастиря говориться, що кам'янський священик Власій Нестерович, «...в оном 1750 г. приискал себе место войсковых запорожских вольностей в с. Камянском, к новоначинающейся тогда строитися церкви Рождеству Пресвятой Богородицы, куда... усыновительную грамоту 1751 г. июня 14-го дня, получил»⁵.

До 1775 р. ці села входили до складу Кодацької паланки Вольностей Війська Запорозького. У 1756 р. там проводився перепис посполитих людей, в якому зазначалися місця їхнього виходу⁶. Значну частину мешканців Романкового склали переселенці Чигиринського повіту (74 особи на чолі з отаманом Назаром Булаєнком) та Миргородського полку (49 осіб). Домінування мігрантів із зазначених регіонів простежується і в сусідньому Кам'янському (48 осіб із Чигиринського повіту на чолі з отаманом Тимком Ільченком, по 15 осіб – з Миргородського та Полтавського полку). В с. Тритузне переважали

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 10</div>
	Попл. И дата					
<div>частину мешканців Романкового складали переселенці Чигиринського повіту (74 особи на чолі з отаманом Назаром Булаєнком) та Миргородського полку (49 осіб). Домінування мігрантів із зазначених регіонів простежується і в сусідньому Кам'янському (48 осіб із Чигиринського повіту на чолі з отаманом Тимком Ільченком, по 15 осіб – з Миргородського та Полтавського полку). В с. Тритузне переважали</div>						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Наведені Бопланом топоніми стосуються Романового кургану та Романового (Великого) острова, затопленого під час будівництва Дніпродзержинської ГЕС. З давніх-давен цей острів служив місцем для перевозу на лівий берег Дніпра, де русло ріки було не дуже глибоке (до її середини там на поверхню виходили кам'яні лави) й звужувалося. На

лівому березі Дніпра часто з'являлися татарські кочовища, тому потрібно було уважно пильнувати, щоб не потрапити в полон⁹.

Розташований навпроти Романового острова Романів курган (або горб, пагорб, могила) був добре відомий запорозьким козакам як традиційне місце загальновійськових рад. Відомо, що в березні 1659 р. на Романовім кургані відбулася загальновійськова рада під керівництвом наказного гетьмана Івана Безпалого, на якій прийняли рішення про будівництво четвертої за рахунком січової церкви Святої Покрови, нижче сучасного Нікополя на річці Чортомлик¹⁰.

Д. І. Яворницький писав: «У всьому Романковому немає кращого і немає красивішого місця, аніж місце, де стоять названі кургани... Що за картина була тут під час ради, можна лише уявляти собі, – чисте, безхмарне небо, вільний, безкрайній степ, широкий, синюватого відтінку Дніпро. Мужні засмаглі обличчя, розкішні вуса, довгі чуби, голені голови, червоні жупани, блискучі шаблі, булави, перначі, бунчуки. Вільна мова, говір, сміх, – усе це зливалося в одну спільну, живу, повну і, в своєму роді, єдину картину...»¹¹. З часом внаслідок руйнівної дії дощових та ґрунтових вод курган розмився на дванадцять пагорбів, що стояли правильним колом з невеликою площею всередині, які розпочиналися сучасними вулицями Артема і Цюлковського м. Дніпродзержинська, тяглися вниз до вулиці Квітів і заводу продтоварів, потім вгору до середньої школи №28 і знову вниз до вулиці Морської, і закінчувались вулицею Декабристів¹².

Від Романкового до Катеринослава простягалися одне за одним ще три села – Кам'янське, Тритузне, Карнаухівка. Перше з них – Кам'янське, було розташоване на сім верст нижче від Романкового, – Кам'янське, назване за скелями, розкиданими навпроти нього біля берега Дніпра, і розташоване навпроти острова Слюсарева (зберігся з назвою Острів). Слюсарев острів, який мав дві версти довжини й двісті сажнів ширини й

Декабристів¹².

Від Романкового до Катеринослава простягалися одне за одним ще три села – Кам'янське, Тритузне, Карнаухівка. Перше з них – Кам'янське, було розташоване на сім верст нижче від Романкового, – Кам'янське, назване за скелями, розкиданими навпроти нього біля берега Дніпра, і розташоване навпроти острова Слюсарева (зберігся з назвою Острів). Слюсарев острів, який мав дві версти довжини й двісті сажнів ширини й

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							12
Ізм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

позначений на атласі Дніпра 1786 р. без назви, як і Романів острів, служив місцем уходницьких промислів: достовірно відомо, що одну половину його отримав один із кодацьких козаків¹³.

Біля Кам'янського, навпроти острова Гречаного, максимальна ширина якого була 200 сажнів, а довжина сягала однієї версти 300 сажнів, за Річицькою заборюю, вздовж річки Коноплянки було розташоване село Тритузне¹⁴. Перша відома письмова згадка про цей населений пункт від 1740 р. свідчить, що «зимовник Данила Тритузнаго (Тритузнага) общирнейший, богатый и в полне благоустроенный, со множеством землянок и мазанок»¹⁵.

Нижче по Дніпру, навпроти острова Просереда, забор Ясиноватої і Липової знаходилася Карнаухівка. Перша письмова згадка про це село стосується козака Семена Карнавуха, який у 1737 р. заснував тут зимівник і приписався до Новокодацької парафії¹⁶.

Романкове, Кам'янське, Тритузне та Карнаухівка були звичайними українськими селами, через які степом, по висотах правого берега Дніпра, проходив поштовий шлях з Катеринослава до Київа. Заселялися вони стихійно, відповідно до рельєфу місцевості, там довгий час зберігався традиційний сотенний поділ. Центр кожного села формувався навколо храму.

В селі Романкове, яке поділялося на 12 сотень, діяло дві православні церкви: Свято-Покровська (з кінця XIX ст.) та Свято-Успенська (з кінця XVIII ст.). Навколо останнього храму сформувалася центральна частина села, де знаходилися ринок, сільська та волосна управи, земська та церковно-парафіяльна школи.

Історичний центр Кам'янського у 1787 р. змінився внаслідок зсуву пісків. Дерев'яну Різдво-Богородичну церкву, збудовану ще запорозькими

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 13				

козаками, на котках перетягнули на інше місце, далі по Дніпру, де почав формуватися новий центр села.

Село Тритузне поділялося на шість сотень. В центрі знаходилася церква святого Миколая, збудована у 1784 р., сільська управа та церковно-парафіяльна школа. Відповідно шість сотень було і в Карнаухівці. Центр села був розташований біля Дніпра, навколо Свято-Варваринської церкви. В основному, мешканці сіл займалися землеробством (виросували жито, пшеницю, просо, овес) та скотарством. Частина населення займалась чумацьким промислом та різноманітними ремеслами. Допоміжний характер носило рибальство і бджільництво.

Від 1775 р. після ліквідації Запорозької Січі села Кам'янське, Романкове, Тритузне, Карнаухівка, які стали державними слободами, увійшли до складу Слов'янської провінції Саксаганського (Новокодацького) повіту Новоросійської губернії. У 1787 р. заснована Романківська волость Катеринославського намісництва Новоросійської губернії (від 1802 р. – Катеринославської).

З селами Романкове та Кам'янське пов'язана доля однієї з перших російських письменниць Олени Ган (1814-1842 рр.), самобутній таланти якої високо оцінив російський критик В. Белінський. Упродовж 1831 р. та 1834–1835 рр. вона разом з чоловіком – офіцером-артилеристом – та дітьми мешкала у Романковому, в 1838 р. – у Кам'янському. На романківському кладовищі був похований син Олени Ган. З цією місцевістю також пов'язане дитинство доньки О. Ган – Олени Блаватської, всесвітньо відомої засновниці теософії¹⁷.

Більш інтенсивний розвиток сіл почався в 2-й пол. XIX ст., в період індустріалізації Російської імперії. Швидкими темпами стали будуватися кузні, олійниці, крамниці, млини.

У 1880-х рр., із будівництвом Катерининської залізниці, яка проходила поблизу і з'єднувала Донбас із Криворіжжям, розпочинається промислове піднесення Кам'янського. В 1884 р. на північно-західній околиці селища був побудований шпало-просочувальний завод для потреб Катерининської залізниці, введений в дію того ж року. Залізнична станція Тритузна з'єднувалась спеціальною гілкою зі станцією Запоріжжя¹⁸.

У 1887 р. іноземні акціонери Південно-Російського Дніпровського металургійного товариства на куплених у Кам'янської сільської громади 74 десятинах малопродатної для обробітку землі розпочинають будівництво найбільшого на той час «Чавуноливарного і рейкопрокатного заводу»¹⁹ (нині – Дніпровський металургійний комбінат імені Ф. Дзержинського). У пошуках заробітків до Кам'янського прибували селяни не лише з навколишніх сіл, а й з центральних губерній Росії, з Білорусі, Польщі, тому населення села зростало швидкими темпами.

2 березня 1889 р. було задано першу доменну піч, згодом до ладу були введені ще чотири доменні печі, бесемерівський, рейкобалковий, листопрокатний, два мартенівських цехи та інші будівлі²⁰.

Будівництво та введення в експлуатацію Дніпровського заводу, нарощування потужностей підприємства та розбудова Кам'янського були пов'язані з ім'ям директора-розпорядника І. І. Ясюковича, який перебував на цій посаді упродовж 1888–1903 рр.²¹. За час його управління підприємством Дніпровський завод став одним із найбільш потужних заводів Російської імперії: в 1899 р. нагороджений золотою медаллю на промисловій виставці в Парижі, у 1896 р. – гербом Російської імперії на Нижньогородському ярмарку, а село Кам'янське поступово розбудовувалося і набувало рис міського устрою.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. у Кам'янському виростили селища для службовців та робітників заводу: Верхня та Нижня колонії, Нові плани, Піски.

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятников та исторических ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 15				

Верхня колонія²² – селище для адміністрації та службовців Дніпровського заводу, будівництво якого відбувалося на рубежі XIX-XX ст. на землях, орендованих правлінням Південно-Російського Дніпровського металургійного товариства у селян Кам'янського.

Назва селища походить від особливостей рельєфу: вища рівнинна тераса, на якій було збудоване селище, з'єднана кількома крутими схилами з нижньою. На сході Верхня колонія межувала з територією Дніпровського заводу. На північному сході від головної контори і низки будівель простягалася рівнина із заводськими корпусами, що тяглися вздовж Дніпра, примикаючи, з одного боку, до Нижньої колонії, з іншого, – до нижнього села Кам'янське. З північно-західного боку Верхня колонія закінчувалася крутим обривом до залізничної колії, яка з'єднувала станцію Тритузне зі станцією Запоріжжя.

На Верхній колонії було збудовано 40 одно- та двоповерхових житлових будинків для представників адміністрації та службовців заводу. Одноповерхові будинки були розраховані на одну родину кожен, у двоповерхових мешкало по кілька сімей. Один з двоповерхових будинків призначався для самотніх службовців, ще в одному розміщувався готель. Будинок № 40 був збудований для іноземних спеціалістів. Будівлі утворювали кілька вулиць без назв: в адресі вказували тільки номер будинку.

Територія Верхньої колонії була електрифікована й озеленена, прокладено водопровід та каналізацію до кожної квартири. Вночі вулиці освітлювалися електричними дуговими ліхтарями. Для захисту від пожеж була заснована пожежна команда.

Під час революційних подій 1905 р. частина Верхньої колонії була огорожена бетонною стіною з воротами й посилено охоронялася городовими.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	Лист	
	Подп. И дата							16
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

<p>Територія Верхньої колонії була електрифікована й озеленена, прокладено водопровід та каналізацію до кожної квартири. Вночі вулиці освітлювалися електричними дуговими ліхтарями. Для захисту від пожеж була заснована пожежна команда.</p> <p>Під час революційних подій 1905 р. частина Верхньої колонії була огорожена бетонною стіною з воротами й посилено охоронялася городовими.</p>						
--	--	--	--	--	--	--

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
17

простягалися паралельно Гімназичному проспекту й збереглися частково з історичними (Лісопильна) та новими назвами до сьогоднішнього дня.

Піски²⁵ – назва історичної частини старожитнього с. Кам'янського, з якої почалося його заселення та господарське освоєння. Назва пов'язана з піщаними ґрунтами навколишньої місцевості. У зв'язку зі зсувом пісків в останній чверті XVIII ст. селяни стали освоювати місцевість далі по Дніпру й поступово осідали там. З будівництвом Дніпровського заводу Піски засипалися відходами металургійного виробництва, що укріпило ґрунт й там знову виникли цілі вулиці. Відомим у Кам'янському був сад Гофмана, насаджений між Вовчим Горлом і нинішньою вулицею Корчевського. Нині на згадку про нього лишилася вулиця Фруктова. На рубежі XIX–XX ст. цей робітничий район на сході межував з Нижньою колонією, на заході з с. Романкове. Нині – вулиці Радянська, Корчевського та інші - частина території ВАТ «ДДТЕЦ».

На поч. XX ст. у Кам'янському діяли заводське двокласне училище, 2 гімназії, 9 початкових шкіл, заводська лікарня на 75 місць, народна аудиторія, заводський клуб, яхт-клуб, 2 православні церкви: Свято-Миколаївська заводська та Різдво-Богородична²⁶. У селі також з'явилися нові, не зовсім характерні для нього, будівлі, призначення яких було задоволення соціальних, релігійних та культурних потреб багатонаціональних жителів. Це римо-католицький костюл святого Миколая, лютеранська кірха, дві синагоги, молитовні будинки старовірів та євангелістів.

За рахунок переселенців населення у 1896 р. збільшилося до 19 тис., у 1913 становило 40 407 осіб, з яких тільки 7 401 складали місцеві селяни²⁷, інші – вихідці з центральних районів Росії, Білорусії, Польщі. З ростом населення у Кам'янському виникли й дрібні приватні підприємства: млини, хлібопекарні, невеликі майстерні та крамниці.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист 18
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Указу Президії Верховної Ради УРСР від 22 жовтня 1938 р. Карнаухівка віднесена до селищ міського типу й підпорядкована Дніпродзержинському району. У 2001 р. селище включене до меж Дніпродзержинська, як окремий адміністративний район.

В умовах бурхливого росту промислових підприємств зросло населення міста з 34150 осіб в 1925 р. до 148 тис. в 1939 р. (в 4 рази)³⁰, а з ним виросла житлова проблема. Робітники більшості заводів Кам'янського тіснилися в сирих холодних бараках на Пісках, по вул. Садовій, Новобазарній, Колеусівській, знімали кутки у селян. Ущільнення вже заселених квартир Верхньої колонії та Нових планів ставало надмірним. У середині 1920-х рр. управління капітального будівництва Дніпровського державного заводу розпочало нове житлове будівництво. В 1925 р. по пр. Пеліна збудували одинадцять двоповерхових будинків, в 1927 р. – ще 10 на 180 квартир. Рішення житлового питання знаходили у зведенні будинків комунального типу («комуналок») з перенаселеними кімнатами вздовж загальних коридорів, зі спільними кухнями.

В роки перших п'ятирічок в Кам'янському-Дніпродзержинську сформувався промисловий металургійно-хімічний комплекс з підприємств, навколо яких, ніби острови, виникли робітничі селища. Ще не поєднані органічно в місто, вони існували заради цих заводів і завдяки ним.

Наприкінці 1930-х рр. по вул. Сировця та Пеліна виросли будинки для еліти Дніпровського державного та вагонобудівного заводів. Зокрема, будинок № 18 по пр. Пеліна призначався для стахановців цих підприємств.

У 1929 р. розпочалася забудова селища цементників. Перший будинок знаходився за адресою вул. Спортивна, 12. З цього ж року розпочала забудовуватися непарна сторона вулиці Спортивної (будинки №№ 12/27, 13/63, 17/58, 15/49, 21/73). Було збудовано також гуртожиток біля клубу (його будівництво завершилось у 1940 р.). Упродовж 1929-1940 рр. велося

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	сміти Дніпродзержинського державного та вагоспесудного заводів. Зокрема, будинок № 18 по пр. Пеліна призначався для стахановців цих підприємств.					
			У 1929 р. розпочалася забудова селища цементників. Перший будинок знаходився за адресою вул. Спортивна, 12. З цього ж року розпочала забудовуватися непарна сторона вулиці Спортивної (будинки №№ 12/27, 13/63, 17/58, 15/49, 21/73). Було збудовано також гуртожиток біля клубу (його будівництво завершилось у 1940 р.). Упродовж 1929-1940 рр. велося					
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист	
							20	
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

будівництво житлових споруд по вулиці Червоноармійській (№№ 79, 81, 83).

Будівництво азотно-тукового заводу, розпочате з розвідувальних геодезичних робіт у листопаді 1933 р. у восьми кілометрах від м. Кам'янське, на південній околиці с. Тритузне, також дало потужний поштовх житловому будівництву. Саме поблизу заводу виріс новий район, названий соцмістом. Ця типова назва виникла в роки другої п'ятирічки в ході будівництва на території СРСР промислових підприємств, зокрема хімічної промисловості, передбачених постановою Раднаркому СРСР від 28 квітня 1933 р. «Об ударных стройках на 1933 г.». Соцмістечка призначені були поєднувати виробництво та побут, але насправді швидкі темпи зведення мікрорайонів відбувалися за рахунок ігнорування потреб майбутній мешканців.

Робітники Кам'янського азотно-тукового заводу у найкоротші терміни знесли сільські будівлі та влаштували тимчасове селище, проклавши шляхи та залізничну колію. В 1935 р. було споруджене селище з одно- та двоповерховими будинками загальною житловою площею у 27200 кв. метрів. Це територія сучасного селища будівельників, тоді – так званий «шанхай». Перші будинки вирости по сучасних вулицях 40-річчя Жовтня, Менделєєва. В 1936 р. в селищі відкрили робітничий клуб (знаходився в заводському парку), школу-семирічку, радіовузол, стадіон, танцмайданчик, амбулаторію, дитячі ясла, універмаг, магазини та хлібні лотки³¹.

На південному заході Кам'янського азотно-тукового заводу розгорнулося будівництво житлового містечка з багатопверховими будинками з бетону та цегли, з усіма комунальними зручностями. Високим визнанням роботи будівельного управління «Кам'янськхімбуд» у 1935 р. стала постанова Головного будівельного управління хімічної промисловості 2 лютого 1936 р. про перенесення досвіду його роботи на інші будівництва.

На початку 1930-х рр. Соцмісто налічувало близько 10 тисяч мешканців. У 1936 р. здано в експлуатацію ще п'ять будинків. В рік пуску азотно-тукового заводу (перша продукція видана 18 квітня 1938 р.) здано в експлуатацію два будинки на сорок квартир кожний, дитсадок на 80 місць, ясла на 60 місць, гуртожиток, клуб для інженерно-технічних працівників, стадіон³².

Отже, розбудова Дніпродзержинська в довоєнний період відбувалася завдяки наявності містоутворюючих факторів, якими виступали такі потужні підприємства, як Дніпровський металургійний та азотно-туковий заводи.

Від першого дня війни Дніпродзержинськ, як і вся європейська частина СРСР, перейшов на військове положення. Після оголошення мобілізації, 3 липня 1941 р. з міста вирушив на фронт добровольчий батальйон. Всього упродовж червня-серпня було мобілізовано та відправлено на фронт 17700 городян. Підприємства перейшли на випуск військової продукції, а з початком серпня обладнання підприємств евакуювалося за Урал. 22 серпня 1941 р. після чотириденних боїв німецькі війська захопили місто. Встановився жорстокий режим окупації, що тривав 26 місяців. За цей час нацистами було страчено 1069 дніпродзержинців, в тому числі 96 дітей³³ До концентраційних таборів та в якості оstarбайтерів було вивезено 2994 мешканців міста. Населення Дніпродзержинська зменшилося від 147829 до 41461 особи. Під час окупації в місті розгорнувся рух опору, тут діяли комуністичне, комсомольське, оунівське підпілля, молодіжні патріотичні організації, партизанські формування.

У вересні 1943 р. в ході битви за Дніпро розпочалась військова операція, що завершилась визволенням Дніпродзержинська. Внаслідок форсування Дніпра частинами 46-ї армії генерала В. Глаголева, було утворено Аульсько-Сошинівський плацдарм, на якому місяць тривали

кровопролитні бої. 25 жовтня місто було визволене. 5 військових частин та з'єднань отримали почесне звання «Дніпродзержинських».

Друга світова війна стала важким випробовуванням для міста: майже 11 тис. дніпродзержинців полягли на полі бою. Матеріальні збитки становили близько 1 млрд. крб. Промисловий потенціал міста був знищений: заводи не працювали, як внаслідок пошкоджень за роки війни так і внаслідок евакуації устаткування на північний схід. Відчувалась нестача найнеобхіднішого: житла, харчування, одягу. Діяв картковий розподіл продуктів. Була розповсюджена дитяча безпритульність. Постало завдання відбудови промислових об'єктів, налагодження мирного життя. З евакуації повертались працівники заводів, устаткування.

Вже у листопаді 1943 р., на 26 день після визволення міста, металурги Ф. Маклес та Г. Панкратенко зварили першу плавку. У 1944 році були відбудовані вагонобудівний, цементний заводи, пущена перша та друга черги ДРЕС, працювали підприємства легкої промисловості, лікарні, 16 шкіл, педагогічна школа, металургійний технікум, фельдшерсько-акушерська школа, інститут, 2 хлібозаводи, млин, телеграф, відновлено 2 трамвайних маршрути, відкрила двері бібліотека, драмтеатр. За цим стояла самовіддана праця людей - 3088 дніпродзержинців були нагороджені медалями «За відбудову підприємств чорної металургії Півдня». Значну роль у відбудові зіграли державні позики, які були примусовими і лягали важким тягарем на плечі населення. У повному обсязі промисловість міста була відбудована і досягла довоєнного рівня лише у 1950 р.

Після відбудови, без урахування будь-яких екологічних наслідків, велося інтенсивне будівництво нових промислових об'єктів важкої, хімічної промисловості. У 1952 р. став до ладу Баглійський коксохімічний завод. Згодом стали до ладу чавуноливарний, котельно-механічний заводи, завод «Буддеталь», Авторемзавод, підприємства будівельної індустрії. У 1949 р. у місті з'явилося підприємство воєнно-промислового комплексу «Придніпро-

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 23</div>
Подп. И дата						
<p>важким тягарем на плечі населення. У повному обсязі промисловість міста була відбудована і досягла довоєнного рівня лише у 1950 р.</p> <p>Після відбудови, без урахування будь-яких екологічних наслідків, велося інтенсивне будівництво нових промислових об'єктів важкої, хімічної промисловості. У 1952 р. став до ладу Баглійський коксохімічний завод. Згодом стали до ладу чавуноливарний, котельно-механічний заводи, завод «Буддеталь», Авторемзавод, підприємства будівельної індустрії. У 1949 р. у місті з'явилося підприємство воєнно-промислового комплексу «Придніпро-</p>						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

вський хімічний завод» (в межах міста вироблялось начиння для атомної бомби). Нарощувався також промисловий потенціал діючих підприємств, 150 промислових об'єктів було збудовано у 1959-1975 рр. Серед них – вісепрокатний стан «250», киснево-конвертерний цех на ДМЗ тощо.

Розвиток промисловості вимагав велику кількість робочих рук. Місто притягувало до себе великою кількістю вільних робочих місць, пільговим становищем у сфері постачання, пільгами на підприємствах. Це була плата за шкідливі умови праці та життя, у пільговому становищі міста відіграв суб'єктивний фактор: Дніпродзержинськ – батьківщина Л.І. Брежнєва, Генерального секретаря ЦК КПРС, Голови Президії Верховної Ради СРСР. Промислове будівництво давало поштовх заснуванню нових мікрорайонів.

Який же вигляд мало саме місто у повоєнні роки? В 1945 р. у Дніпродзержинську було утворено 3 адміністративні райони: Заводський, Дніпровський та Баглійський (потім на деякий час його було скасовано, та у 1957 р. відновлено). Центр міста знаходився у районі вул. Пеліна. На місці сучасної площі ім. Леніна існував базар, тут була і кінцева зупинка трамвайного маршруту. Називалась вона Транспортна. На місці сучасного проспекту ім. Леніна були одноповерхові старі будинки, бараки. На місці сучасних Черемушек був пустир, городи, кладовище. Вулицю Сировця перетинала залізнична колія, по якій возили вугілля на склад, на місці якого збудували згодом дитячу лікарню № 6. Одноповерхові старі будинки знаходились і у районі сучасних вулиць Сачка, Республіканської, Запорізької та інших. На місці універсаму знаходився млин, не всі вулиці, навіть у центрі, мали тверде покриття, не всі райони міста мали електричний струм.

У повоєнні роки в місті активізувалося житлове будівництво. У 1947 р. було затверджено генеральний план забудови міста. Для втілення цього плану в життя були засновані потужні будівельні організації «Дзержинськбуд», «Дніпрохімбуд», згодом «Дніпробуд». У післявоєнний

Инев. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист 24	
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				Лист 24

знаходився і в районі суасних вулиць Саака, Гесуоліканевкої, Запорізької та інших. На місці універсаму знаходився млин, не всі вулиці, навіть у центрі, мали тверде покриття, не всі райони міста мали електричний струм.

У повоєнні роки в місті активізувалося житлове будівництво. У 1947 р. було затверджено генеральний план забудови міста. Для втілення цього плану в життя були засновані потужні будівельні організації «Держинськбуд», «Дніпрохімбуд», згодом «Дніпробуд». У післявоєнний

період трест «Дзержинськбуд» вів житлове будівництво за адресами: вул. Арсенічева, 95/4, вул. Спортивна №№ 14, 16, 18/56, вул. Перекопська №№ 58, 60, 62. Протягом 1958-1959 рр. були зведені будинки № 92/22 по вулиці Ленінградська, №№ 24, 26 по вулиці Медична.

Згідно генерального плану почав формуватися архітектурний ансамбль центральної частини міста – Транспортна площа (з 1958 р. ім. Леніна), райони вулиць Республіканської, Бесєдова, Сачко, Г.Романової, проспект ім.Леніна. В новозбудованих великогабаритних квартирах зі всіма зручностями, за баком житлової площі, проживало по декілька сімей. Поступово проводилась ліквідація бараків. Упродовж 1946-1950 рр. було збудовано 86 тис. кв. метрів житлової площі. 2 тисячі дніпродзержинців будували власні будинки на околицях міста.

При будівництві промислових об'єктів виділялися великі кошти на розвиток соціальної сфери. Наприклад, ПХЗ збудував в місті велику кількість житла, автомобільні дороги та трамвайні шляхи, музичне училище, кінотеатр ім. Шевченка, спорткомплекс «Перемога». Велика заслуга в цьому колишнього директора ПХЗ М.П. Аношкіна. При будівництві киснево-конвертерного цеху були виділені великі кошти на переселення мешканців міста із санітарно-захисної зони ДМЗ в новий район на лівому березі Дніпра.

У 1957 р. розпочалися роботи з будівництва житла у південно-західній частині міста. Пізніше цей мікрорайон отримав назву Черемушок (типова назва для 1960-х рр.). Вже у 1959-1960 рр. 2348 квартир відчинили свої двері новоселам на Черемушках, а в 1963 р. у цьому районі було збудовано 470 тис. кв. метрів житла – більше, ніж збудовано у місті за всі роки після 1917 р. Але ці п'ятиповерхові будинки за типовими проектами різко відрізнялися від будинків, які будувалася у 1950-ті рр. внаслідок зниження рівня комфортності. Значення забудов 1950-х рр. полягало у завершенні

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>частині міста. Пізніше цей мікрорайон отримав назву Черемушків (типова назва для 1960-х рр.). Вже у 1959-1960 рр. 2348 квартир відчинили свої двері новоселам на Черемушках, а в 1963 р. у цьому районі було збудовано 470 тис. кв. метрів житла – більше, ніж збудовано у місті за всі роки після 1917 р. Але ці п'ятиповерхові будинки за типовими проектами різко відрізнялися від будинків, які будувалася у 1950-ті рр. внаслідок зниження рівня комфортності. Значення забудов 1950-х рр. полягало у завершенні</p>						
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	25			

формування архітектурного ансамблю Дніпродзержинська, особливості якого визначили обличчя міста на багато років вперед.

У 1950-1960-ті рр. відбувалися значні роботи з благоустрою міста. У 1956 р. розпочалися роботи з теплофікації квартир, у 1957 р. проведено газопровід, у будинках з'явилися газові плити. Збільшувалась мережа водогону, каналізації (у 1934 р. водогону і каналізації місто майже не мало, за винятком заводських будинків, збудованих наприкінці ХІХ ст.), проводилися роботи з електрифікації (у 1959 р. не всі райони міста мали електричний струм), озеленення міста, впорядковувалася транспортна система міста.

Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. розпочався другий повоєнний етап забудови міста. Будівництво проводилося в районі вулиці Ватутіна, розташованого поблизу промислових об'єктів, селища енергетиків, а також житлове будівництво у лівобережній частині міста.

Забудова селища енергетиків була пов'язана з будівництвом Дніпродзержинської ГЕС наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. Проект отримав першу премію в Республіканському конкурсі за найкраще архітектурне рішення та благоустрій мікрорайону. Крім житлових будинків, у селищі було збудовано клуб ГЕС, в 1957 р. – школу № 33 на 880 місць (від 2001 р. – це єврейський навчально-педагогічний центр «ОР-Авнер»). В 1964 р. було відкрито неповну середню школу № 12, що спочатку будувалася, як інтернат. В 1970 р. в це приміщення було переведено СШ № 26 з Романкового.

Забудова лівобережної частини міста розпочалася на підставі розпорядження Ради Міністрів СРСР від 6 травня 1971 р. № 857 та Постанови Ради Міністрів УРСР від 16 червня 1971 р. «Про заходи з подальшого розвитку та благоустрою Дніпродзержинська». 28 грудня 1972 р. відбулися закладини першого будинку № 1-Г по проспекту 50 років СРСР, а 5 листопада 1974 р. розпочалося заселення цього будинку. Від 1977

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Инв. № подл.	

Романкового.

Забудова лівобережної частини міста розпочалася на підставі розпорядження Ради Міністрів СРСР від 6 травня 1971 р. № 857 та Постанови Ради Міністрів УРСР від 16 червня 1971 р. «Про заходи з подальшого розвитку та благоустрою Дніпродзержинська». 28 грудня 1972 р. відбулися закладини першого будинку № 1-Г по проспекту 50 років СРСР, а 5 листопада 1974 р. розпочалося заселення цього будинку. Від 1977

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							26
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

р. практичне все житлове будівництво в місті велося на лівому березі. Забудові міста, особливо, появі лівобережного мікрорайону сприяло й те, що на посту заступника Голови Ради Міністрів СРСР, голови Держбуду СРСР перебував І.Т. Новіков, уродженець міста.

Історія розвитку Дніпродзержинська являє собою типову картину розвитку промислового міста: спочатку будувалися підприємства, потім створювалися побутові умови для мешканців міста: житло, транспортна мережа, дитячі лікарні, культурні, навчальні, побутові заклади тощо. Саме будівництво в місті нових промислових об'єктів давало поштовх розвитку соціальної сфери міста, зросту його території і кількості мешканців.

До початку 1980-х рр. сформувався промисловий потенціал, інфраструктура, соціальна сфера міста, що існує до сьогодні: житлові квартали, транспортна система, мережа торговельних, побутових, спортивних закладів тощо.

В місті ще на початку 2000-х рр. швидкими темпами продовжувалася комплексна забудова житлових мікрорайонів на лівому березі Дніпра. Крім 14-ти поверхових багатоквартирних будинків зводилися об'єкти соціальної та інженерної інфраструктури - дитячі садочки, школи, поліклініки, спортивні споруди, торговельні комплекси, інженерні мережі, доріжно-транспортна система. Останнім часом активно забудовуються ділянки, виділені під індивідуальну садибну забудову в районі селища Романкове. В центральній частині міста на сьогодні більш поширена реконструкція і пристосування існуючої забудови. Будівництво нових об'єктів має обмежений, вибірковий характер – це окремі торговельні комплекси та комерційні підприємства. Регулярно проводяться роботи з благоустрою громадських територій – впорядкована площа Ясюковича перед будівлею заводууправління ПАТ ДМК ім. Дзержинського, влаштована нова площа біля Миколаївського собору.

Інв. № подл.	Подп. й дата	Взам. инв. №	пристосування існуючої забудови. Будівництво нових об'єктів має обмежений, вибірковий характер – це окремі торговельні комплекси та комерційні підприємства. Регулярно проводяться роботи з благоустрою громадських територій – впорядкована площа Ясюковича перед будівлею заводоуправління ПАТ ДМК ім. Дзержинського, влаштована нова площа біля Миколаївського собору.								
										Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата						27

Нинішній Дніпродзержинськ – крупний промисловий центр Придніпров'я, в якому розташовано 43 підприємства, переважно чорної металургії та хімічної промисловості, а також машинобудування та виробництва будівельних матеріалів. Поряд з Дніпровським металургійним комбінатом провідними є «Дніпровагонмаш», «ДніпроАЗОТ», «Баглійкокс», «Дніпродзержинський коксохімічний завод», «Дніпродзержинська ГЕС», «Дніпродзержинський автомобільний завод», заводи «Метиз», «ЗІП» та інші. Функціонує 1188 малих підприємств. Транспортна інфраструктура складається з пасажирського автотранспорту, трамваю, пасажирської та трьох вантажних станцій, річкового порту. У Дніпродзержинську – 9 навчальних закладів I–IV рівня акредитації, зокрема Дніпродзержинське музичне училище, 2 професійно-технічних навчальних закладів, 45 загальноосвітніх шкіл, 36 дошкільних навчальних закладів; Дніпродзержинський технічний університет, 5 проектних та науково-дослідних установ, зокрема «Дніпродзержинськцивільпроект», більше 30 філій та відділень банків, 3 кінотеатри, 6 Палаців культури та клубів, художня школа ім. І.Першудчева, 6 музичних шкіл, Дніпродзержинський музично-драматичний театр ім. Лесі Українки, Дніпродзержинський музей історії міста; 3 спортивних клуби, 3 стадіони, 7 ДЮСШ. З 1994 р. видається газета міської ради «Відомості», а також 5 приватних та 2 заводські газети, працює міське радіомовлення, приватні канали телебачення. Медична допомога надається мережею із 25 лікувальних та профілактичних закладів, з яких 9 – спеціалізовані. У місті народилися партійний та радянський державний діяч Л. І. Брежнєв; фахівець у галузі математики, академік АН УРСР Й. Штокало, фахівець у галузі обчислювальної техніки, член-кореспондент НАНУ В. Баюн, письменники та поети О. Коваленко, Л. Стоянов, О. Плевако, Ф. Ісаєв, В. Бурхан, Д. Завгородній, П. Супруненко, поет-воїн Герой Радянського Союзу (помертньо) О. Стовба, художники Р. Лісовський, В. Овчинніков, Д. Кічко, О. Солодовніков, заслужені

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 28</div>
	Подп. И дата					
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

з яких 9 – спеціалізовані. У місті народилися партійний та радянський державний діяч Л. І. Брежнєв; фахівець у галузі математики, академік АН УРСР Й. Штокало, фахівець у галузі обчислювальної техніки, член-кореспондент НАНУ В. Баюн, письменники та поети О. Коваленко, Л. Стоянов, О. Плевако, Ф. Ісаєв, В. Бурхан, Д. Завгородній, П. Супруненко, поет-воїн Герой Радянського Союзу (помертно) О. Стовба, художники Р. Лісовський, В. Овчинніков, Д. Кічко, О. Солодовніков, заслужені
--

художники України В. Жуган, А. Жежер, С. Лаушкін, М. Додарєв, О. Чегорка, С. Бабіч, О. Жила, скульптор І. Першудчев, режисер П. Аведіков – Авдеєнко, композитор, заслужений діяч мистецтв Російської Федерації В. Беляєв, оперні співаки Л. Сметанніков, М. Решетняк, В. Герасименко, Д. Справцева, танцюрист, хореограф, народний артист України, доктор мистецтвознавства К. Василенко, актор, заслужений артист УРСР, народний артист РСФСР О. Голобородько; спортсмени – чемпіон XXII Олімпійських ігор з важкої атлетики С. Рахманов, віце-чемпіонка XXVI Олімпійських ігор з академічного веслування О. Ронжина, призери світових та європейських першостей з плавання Д. Краєвський та Д. Завгородній, заслужений майстер спорту України Г. Литовченко (футбол); Герої Радянського Союзу І. Шепетов, П. Мурахтов, П. Остапенко, О. Поздняков та інші. Серед пам'яток архітектури – Свято-Миколаївський собор (1894р.). Своєрідним символом міста стала 26-метрова споруда – пам'ятник «Прометей» (1922р., арх. О. Сокол; реконструкція 2000 р.), встановлено пам'ятники Ф. Дзержинському (1967р., ск. І. Першудчев), Т. Шевченку (2000р., ск. Г. Хачатрян), Жінці-Матері (2000р., ск. Г. Хачатрян), монумент воїнам-визволителям (1975р., ск. А. Зайцев), бюст Л. Брежнєва (1976р., ск. В. Сонін, заслужений діяч мистецтв Російської Федерації), скульптурна композиція, присвячена Президенту Республіки Казахстан Н. Назарбаєву, який упродовж 1958 – 1960 рр. здобував у Дніпродзержинську професію металурга.

Бібліографічні посилання:

1. Накельский С.К., Карлов Н.Н. Остатки ископаемого палеолитического человека в Среднем Приднепровье / С.К. Накельский, Н.Н. Карлов. – Советская археология. – 1966. – №1. – С. 26; Данилова Є.І. Про знахідку викопних кісток людини в алювіальних відкладах району Дніпродзержинської ГЕС / Є. І. Данилова, В.І. Свистун. – Доповіді АН УРСР. – Вип. 5. – К., 1961. – С. 669-673.

Взам. инв. №	Подп. И дата	Бібліографічні посилання:						
		1. Накельский С.К., Карлов Н.Н. Остатки ископаемого палеолитического человека в Среднем Приднепровье / С.К. Накельский, Н.Н. Карлов. – Советская археология. – 1966. – №1. – С. 26; Данилова Є.І. Про знахідку викопних кісток людини в алювіальних відкладах району Дніпродзержинської ГЕС / Є. І. Данилова, В.І. Свистун. – Доповіді АН УРСР. – Вип. 5. – К., 1961. – С. 669-673.						
Ине. № подл.							Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
								29
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

2. Свистун В.І. Тафонічні особливості Романківського місцезнаходження антропогенних хребетних / В.І. Свистун, Г.О. Бачинський. – ДАН УРСР. – Вип. 11. – 1962. – С.1505-1507.
3. Семенчук И.А. Еще раз о Романково / И.А. Семенчук // Региональное і загальне в історії. – Д., 1995. – С.54-56.
4. Кабузан В.М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половине XIX века (1719 –1859 гг). – / В.М. Кабузан. – М., 1976. – С. 80.
5. Феодосий (Макаревский). Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии: церкви и приходы прошедшего XVIII ст. / Феодосий (Макаревский) – Екатеринослав, 1880. – Вып.1 – С. 76.
- 6.Відомість про вихідців з Гетьманської, Правобережної і Слобідської України, які оселилися в Кодацькій паланці: 1756 р., вересня 25 // Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів. 1734 – 1775. – К., 1998. – Т. 3. – С. 232-264.
7. Там само. – С. 232-264.
8. Гійом Левассер де Боплан. Опис України. Проспер Меріме. Українські козаки та їхні останні гетьмани. Богдан Хмельницький [пер. з фр., приміт. та передм. Я.І. Кравця] / Гійом Левассер де Боплан. Проспер Меріме. – Л., 1990. – С. 35.
9. Буланова Н.М. Кам'янські етюди в стилі ретро. – Вид. 2 / Н.М. Буланова. – Д., 2011. – С. 10.
10. Апанович О.М. Розповіді про запорозьких козаків / О.М. Апанович. – К., 1991. – С. 213.
11. Яворницький Д.І. Запорожжя в залишках старовини і переказах народу: в 2 т. / Д.І. Яворницький. – Д., 2005.– Ч. I. – С. 56.
12. Буланова Н.М. Кам'янські етюди...
13. Яворницький Д.І. Запорожжя в залишках старовини... Ч.1. – С. 55.

Инв. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 30
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

9. Буланова Н.М. Кам'янські етюди в стилі ретро. – Вид. 2 / Н.М. Буланова. – Д., 2011. – С. 10.

10. Апанович О.М. Розповіді про запорозьких козаків / О.М. Апанович. – К., 1991. – С. 213.

11. Яворницький Д.І. Запорожжя в залишках старовини і переказах народу: в 2 т. / Д.І. Яворницький. – Д., 2005.– Ч. І. – С. 56.

12. Буланова Н.М. Кам'янські етюди...

13. Яворницький Д.І. Запорожжя в залишках старовини... Ч.1. – С. 55.

30. Там само.

31. Шапочкіна І.В. Забудова соцміста: Історична довідка / І.В. Шапочкіна. – Музей історії Дніпродзержинська.

32. Там само.

33. Гибало К.М. Днепродзержинск. – С. 248.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та историчних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 32
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

1.2. Природні особливості місцевості, що визначають своєрідність планування та просторової побудови міста.

Місто Дніпродзержинськ (до 1936 р. – Кам'янське) розташоване в південно-східній частині України в центрі Дніпропетровської області на правому та лівому берегах річки Дніпро (частково на берегах Дніпродзержинського водосховища), у степовій зоні, в межах північної степової ландшафтної підзони.

Територія міста розташована на стику Українського кристалічного масиву та Дніпровсько-Донецької западини і знаходиться в межах Придніпровського блоку на північно-східному схилі Українського щита. Український кристалічний щит, сформований в архейську епоху з вулканічних порід, що виходять на поверхню землі в деяких місцях у вигляді скель і порогів. Виходи граніту біля Кам'янського (окремі скелі, камені та забори Речицька, Межерицька і інш.) було затоплено в 1964 р. водами штучно утвореного Дніпродзержинського водосховища. Близькість материнського щита обумовлює наявність природних копалин, таких як граніт, глина, кварцит.

Правобережна частина міста знаходиться в основному (крім прибережної смуги шириною 700-1000 метрів) на відрогах Придніпровської височини. Її рельєф - горбиста рівнина (на ній розташована історична частина міста), порізана балками і ярами на окремі вододільні плато, висота відміток яких коливається від 80.0 до 180.0 метрів над рівнем моря (за Балтійською системою висот). Зі сходу територію міста на правому березі обмежує балка за с.Карнаухівка, з заходу – балка за с.Романково, з півночі межа міста проходить по штучній дамбі та береговій смузі Дніпродзержинського водосховища, а нижче ГЕС - по фарватеру Дніпра (до території міста входять і острови). Межа території міста з півдня

Взам. инв. №		частина міста), порізана балками і ярами на окремі вододільні плато, висота відміток яких коливається від 80.0 до 180.0 метрів над рівнем моря (за Балтійською системою висот). Зі сходу територію міста на правому березі обмежує балка за с.Карнаухівка, з заходу – балка за с.Романково, з півночі межа міста проходить по штучній дамбі та береговій смузі Дніпродзержинського водосховища, а нижче ГЕС - по фарватеру Дніпра (до території міста входять і острови). Межа території міста з півдня							
Подп. И дата									
Инв. № подл.									
								Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				33

проходить по трасувальній лінії Придніпровської залізниці, що прямує по вододілам, а також по тальвегам численних ярів та балок долин річок Мокра і Суха Сура. Центральна частина міста розташована на мисоподібному пагорбі і має найбільший ухил в північному напрямку.

Лівобережна частина Дніпродзержинська розташована на Придніпровській низовині, яка представлена пісковими кучугурами, що тягнуться вздовж Дніпра. Висота відміток даної місцевості не вище 65 метрів над рівнем моря (за Балтійською системою висот). На лівобережній території знаходяться житлові райони сучасної висотної забудови, які розташовані на березі Дніпродзержинського водосховища і в оточенні лісових масивів.

Регіон багатий водними ресурсами. По його території протікає одна з найбільших річок України – Дніпро. До 1964 р. в сучасних межах міста на Дніпрі було декілька островів (Москальов, Самусійка, Романів, Слюсарєв, Гречаний тощо), які затоплювались під час повеней. По обох берегах Дніпра знаходилась велика кількість маленьких річок (Коноплянка, Хрещата, Жовтуха тощо) та озер (Кругле, Криве, Кривець, Пісковате, Переваль тощо), які формували розлогі плавні. З будівництвом Дніпродзержинської ГЕС в 1964 р. майже всі річки і озера вище греблі було затоплено. Для захисту від затоплення території нижче греблі Дніпродзержинської ГЕС було створено дамбу довжиною близько 7,5 км.

Дніпродзержинська ГЕС є складовою гігантського комплексу на Дніпрі, започаткованого ще на поч. XX ст. – каскаду гідроелектростанцій і водосховищ, які певний час вирішували проблему безперебійного забезпечення електроенергією і водою населення кількох районів України, промисловості та сільського господарства, збільшення об'ємів водопостачання і його розподілу протягом року, забезпечення роботи гідроелектричних, теплових та атомних станцій, водного транспорту. Проте, разом з тим, створення даного комплексу було пов'язане із затопленням

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						34				

Для комплексного ландшафтного аналізу міської території й визначення ступеню впливу його умов на формування містобудівної структури було використано генералізовану картографію місцевості (Том II. Графічна частина, «Схема ландшафту м. Дніпродзержинська». М 1 : 100000). На цій схемі зафіксовано елементи природного рельєфу – вододіли, тальвеги, яри, річки, озера, заплави та штучні споруди, що з'явилися в наслідок техногенної діяльності людини – дамби.

В цілому природний рельєф території міста характеризується як пагорбовий з плавним та іноді стрімким пониженням в долини річок і балок.

У формуванні планувальних систем житлових районів і історичних поселень, що увійшли в адміністративні межі Дніпродзержинська, природні складові рельєфу враховувалися в повній мірі; композиційно-планувальні заходи відзначаються достатнім ступенем різноманітності і індивідуальністю. Проведений аналіз довів, що історичний центр міста з цінним розплануванням і забудовою розміщувався на відносно плоских ділянках рельєфу і пологістих схилах пагорбів, зручних для будівництва.

Взам. инв. №		<p>поселень, що увійшли в адміністративні межі Дніпродзержинська, природні складові рельєфу враховувалися в повній мірі; композиційно-планувальні заходи відзначаються достатнім ступенем різноманітності і індивідуальністю. Проведений аналіз довів, що історичний центр міста з цінним розплануванням і забудовою розміщувався на відносно плоских ділянках рельєфу і пологістих схилах пагорбів, зручних для будівництва.</p>					
Подп. И дата							
Инв. № подл.							
						<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	Лист
							35
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Слід відзначити, що при прокладанні залізничної колії на початку ХХ ст. – першого крупного інженерного об'єкта в даній місцевості, рельєф було ретельно досліджено і оптимально використано. Залізниця проходить майже паралельно береговій лінії р. Дніпро з Дніпропетровська на Верхньодніпровськ.

Навпроти селища Карнаухівка, в правобережній долині Дніпра і дельтовій частині нового русла річки Оріль в 1990 р. було створено Дніпровсько-Орільський природний заповідник (на основі загальнозоологічного та орнітологічного заказників «Таромський Уступ» та «Обухівські плавні») загальною площею 3766 га. Зелені насадження скверів, парків, бульварів розташовано в житлових районах міста у великій кількості.

1.3. Основні етапи розвитку планування та історичного формування забудови Дніпродзержинська.

Траєкторія розвитку міста і індивідуальність його вигляду обумовлюються взаємодією багатьох чинників. До них відносяться: природне середовище, рівень соціального та соціокультурного життя, характер зовнішніх і внутрішніх господарських зв'язків, історична спадкоємність, стійкість національних містобудівних традицій, темпи зростання промислової бази, матеріально-технічного забезпечення тощо.

В історичному розвитку Дніпродзержинська визначено основні етапи:

1. I пол. XVIII ст. – поч.1880 рр. – зародження запорозьких зимівників та розвиток постійних поселень (Романково, Кам'янське, Тритузне, Карнаухівка).

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та историчних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 36
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

польських підданих – 99. У той час у селищі Кам'янське мешкало 115 сімей (47 малоросійських сімей та 68 польських підданих); у Тритузному – всього 13 сімей (9 та 4 відповідно); у Карнаухівці – 50 сімей (35 та 15 відповідно).

У XVIII ст. формувалася вулична мережа запорозьких слобод, що виникли на березі Дніпра. Головна частина Романкового і Кам'янського розросталися навколо громадських майданів з церквою. Після будівництва храмів на околицях слобод, саме навколо культових осередків влаштовувався майдан, де відбувалися основні громадські події населеного пункту. З часом, навколо даних ділянок утворювалися нові кутки (райони) поселення. Внаслідок стихійних лих, пожеж і будівництва нових храмів в поселеннях місце громадського центру змінювалося, іноді виникали кілька центрів. Тому слободи мали видовжену структуру, що тягнулася вздовж дніпровського берега. З часом території всіх вищезгаданих слобод майже об'єдналися. Умовними межами ставали лише природні перепони: урвища, яри та струмки, що впадали в річкове русло.

Першим, відомим з історичних джерел громадським центром Романкового був Романків (Романов) курган, де існувала перша похідна церква на Запорозжжі, де козаки влаштовували загальні ради. Дослідники, посилаючись на праці попередників, вказують, що Романкове (Романове), начебто було фобургом (з французького – не справжнє місто, передмістя) невеликого укріпленого містечка, обнесеного ровами і посиленого винесеними вперед охоронними бекетами, але це поки що гіпотеза.

Певний час у с. Романково існували водночас дві сталі храмові споруди. Перша Успенська церква простояла на так званій Заборі до 1793 року (на місці старої церкви ще наприкінці XIX ст. стояла кам'яна капличка). Друга Успенська церква збудована в козацьких традиціях стояла «...на рівному місці, поміж будинків, поблизу річкової заплави Дніпра», виконувала роль головної домінанти поселення. Третя Успенська церква, збудована за єпархіальними традиціями, проіснувала до 1930-х рр. і була

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div>	Лист 38
	Подп. И дата						
	Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.		

Певний час у с. Романково існували водночас дві сталі храмові споруди. Перша Успенська церква простояла на так званій Заборі до 1793 року (на місці старої церкви ще наприкінці XIX ст. стояла кам'яна капличка). Друга Успенська церква збудована в козацьких традиціях стояла «...на рівному місці, поміж будинків, поблизу річкової заплави Дніпра», виконувала роль головної домінанти поселення. Третя Успенська церква, збудована за єпархіальними традиціями, проіснувала до 1930-х рр. і була

зруйнована (зараз на цьому місці знаходиться будівля школи). Як зазначають дослідники, історичне ядро Кам'янського у 1787 р. було змінено внаслідок зсуву пісків. Дерев'яний храм на котках було перетягнуто в інше місце, далі по Дніпру, де почав формуватися новий центр поселення. На першому етапі розвитку слобод основний вплив на формування його структури грала природна підоснова. Вона визначила розміщення історичних центрів Романкового, Кам'янського, Карнаухівки та Таромського.

Після ліквідації Запорозької Січі, у 1823 р. Катеринославською казенною палатою було здійснено перепис казенних поселень. Виявилося, що найбільш заселеним на той час було волосне село Романкове – 790 дворів на 4 654 особи. У селі Кам'янське було 292 двори на 1600 мешканців, у селі Карнаухівка (Карноухівка) – 141 двір на 1000 мешканців, у селі Тритузне – 140 дворів на 1143 мешканця.

Попри досить невелику кількість дрібних кустарних підприємств та наявність міщан і навіть дворян, ярмаркову, базарну та кустарну торгівлю, розвиток промислів, Романкове, як волосний адміністративний центр, майже не відрізнялося за типом забудови від навколишніх сіл й не стало окремим осередком урбогенезу. Практично до кінця XIX ст. там зберігався напівнатуральний уклад господарства.

Віддалене від основних промислових районів, село Кам'янське розвивалося також досить повільно. Його населення у 1781 р. складало 840 осіб, а в 1859 р. – 2 926 осіб. Основні заняття жителів – землеробство, скотарство, рибна ловля, промисли.

2 етап. 1880-ті – 1917 рр. – формування планувальної й об'ємно-просторової структури Кам'янського та його передмість. Розробка перших проектних планів розвитку міста.

Бурхливий економічний та територіальний розвиток села почався в др. пол. XIX ст., в період індустріалізації південних районів Російської імперії. У Кам'янському почали будувалися кузні, олійниці, крамниці, млини (у 1887 р. їх нараховувалось 17 одиниць). У 1880-х рр. з будівництвом Катерининської залізниці, яка проходила поблизу села і з'єднувала Донбас з Криворіжжям, відбувається піднесення промислового значення Кам'янського і зростання його території. У 1884 р. було відкрито залізничну станцію Тритузна, що з'єднувалась спеціальною гілкою зі станцією Запоріжжя – Кам'янське.

У 1887 році Південно-Російське Дніпровське металургійне товариство розпочало у Кам'янському будівництво металургійного заводу. Акціонерами його були бельгійські, польські та французькі компанії. Під територію заводу було відведено велику пологу ділянку на нижній терасі правого берега Дніпра. Вздовж берегової смуги промислові споруди простягнулися на кілька кілометрів. З півдня територія заводу межувала з частиною села Кам'янське, а з заходу знаходилось селище робітників.

Поряд з металургійним комплексом були засновані селища для працівників заводу: Нижня колонія (на нижній терасі Дніпра) та Верхня колонія (на верхній терасі над заводом). На відміну від Нижньої колонії, яка була забудована здебільшого одноповерховими типовими садибами, Верхня колонія мала статус нового адміністративного центру. Територія, де розташувались квартали Верхньої колонії, мала мисоподібну форму з дуже крутими схилами і підносилася над Нижньою колонією та промисловою зоною майже на 20 метрів. По краю схилу було прокладено вул. Вокзальну, що огинала мис, а також бульвар, з якого розкривався мальовничий краєвид на Нижню колонію та русло Дніпра. Інша сторона вулиці була забудована 1-2-х поверховими громадськими спорудами: будинок приїжджих, будинок директора, заводське училище та лікарня. На перехресті сучасних вулиць Кірова (продовження вул. Вокзальна) та Губи була створена центральна

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						40				

площа зі сквером. У 1899 році ансамбль площі був доповнений триповерховим будинком головної контори заводу та двоповерховою будівлею заводського клубу. На самій підвищеній ділянці (у кварталі на південь від площі) було збудовано закритий резервуар заводського водогону з павільйоном на горі. Вздовж підніжжя мису було прокладено залізничні колії, що йшли до виробничих корпусів заводу та створено залізничну станцію «Тригузна».

У кінці 1890-х – на початку 1900-х років Верхня колонія інтенсивно розбудовується. В структурі нових кварталів з'являються нові громадські заклади: костьол Святого Миколая (1896-1897 рр.), парк с будинком Народної аудиторії (1900 р.), православна церква Святого Миколая (1894 р.), чоловіча і жіноча гімназії, дитячий притулок. Будуються нові житлові 1-2-поверхові будинки.

Село Кам'янське також швидко розбудовується. На 1910-ті рр. його населення сягнуло 40 000 осіб. Було закладено новий житловий район «Нові Плани», який межував з Верхньою колонією вздовж сучасного проспекту Пеліна. Забудову проспекту складали одно-двоповерхові будинки із крамницями й конторами, навчальні заклади та клуби.

В цей час у Кам'янському нараховувалось 575 кам'яних споруд, 298 – дерев'яних, 3385 глинобитних. Окрім Дніпровського заводу, було збудовано пивний завод, 3 парові млини, олійниця, бойня, 7 слюсарних майстерень, 5 бондарних, 5 колісних, 6 ковбасних, 3 кондитерських, 10 булочних, 7 хлібних амбарів, 4 пивних склади, керосиновий склад, пароплавна пристань, 480 торгових лавок, склад машин та землеробського знаряддя, 4 заводи сельтерських вод, 8 мучних складів, купальня, 3 кінематографа, 2 друкарні, 3 фотоательє.

Функціональна спеціалізація Дніпровського заводу та рівень його економічного розвитку визначали рівень інфраструктури Верхньої і Нижньої колоній села Кам'янського: найбільш розвинутою була лише

району влаштовуються за проектами, орієнтованими на традиції розпланування житлового середовища нового типу. Даний етап характеризують проведення перших геологічних досліджень і розвідок територій, що передували будівництву. Вивчення рельєфу та природних умов було використано під час складання проектів розпланування промислових й житлових комплексів, для визначення оптимальної організації територій. Поруч з традиційним сільським укладом виникає новий район, створений на основі капіталістичних промислово-виробничих відносин, які в майбутньому зростатимуть, домінуватимуть і задаватимуть тон існуванню і розвитку поселення.

На початку ХХ століття в районах Верхньої колонії та Нових планів сформувався переважно міський спосіб життя і міської культури. В центральній частині міста з'являються житлові і громадські будинки висотою до трьох поверхів, провідна архітектурна стилістика забудови – еклектика і модерн раціонального напрямку. Значна увага приділялася композиціям фасадів, архітектурним формам, елементам декору, опорядженню. Більшість об'єктів фабрично-заводського, громадського і житлового будівництва були цікавими регіональними зразками раціонального «цегляного» стилю.

3 етап. 1920 – 1950 рр. – соціалістична реконструкція, будівництво Соцміста, післявоєнне відродження міста.

На потужному дореволюційному економічному підґрунті, навіть після громадянської війни, виникає можливість подальшого розвитку промисловості і інфраструктури. З приходом радянської влади починається новий етап розбудови міста. За 1920-1930-ті рр. населення Кам'янського зросло до 78 000 осіб за рахунок сільських мешканців, що тікали від голодної смерті у місто. В 1925 р. Дніпровський металургійний завод після консервації знову запрацював на повну потужність. В місті створюється

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	Соцміста, післявоєнне відродження міста.																							
			На потужному дореволюційному економічному підґрунті, навіть після громадянської війни, виникає можливість подальшого розвитку промисловості і інфраструктури. З приходом радянської влади починається новий етап розбудови міста. За 1920-1930-ті рр. населення Кам'янського зросло до 78 000 осіб за рахунок сільських мешканців, що тікали від голодної смерті у місто. В 1925 р. Дніпровський металургійний завод після консервації знову запрацював на повну потужність. В місті створюється																							
<table><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Изм.</td><td>Кол. уч</td><td>Лист</td><td>№ док.</td><td>Подп.</td><td>Дата</td></tr></table>																		Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата																					
								43																		

новий промисловий район: будуються вагоноремонтний завод, Державна районна електростанція, коксохімічний завод ім. Орджонікідзе, азотно-туковий, цементний, цегельний заводи, швейна фабрика та два хлібозаводи.

Зростання промислових підприємств і приплив робітників призвели до стрімкого зростання населення: з 34 тис. осіб в 1925 р. до 148 тис. в 1939 р. (більш ніж в 4 рази). На основі розроблених раніше і новостворених проектів район Верхньої колонії інтенсивно забудовується житловими об'єктами: від одноповерхових котеджів до багатоквартирних будинків. У середині 1920-х рр. управління капітального будівництва Дніпровського державного заводу розпочало нове житлове будівництво на вільних ділянках Верхньої колонії. В 1925 р. по просп. Пеліна збудували одинадцять двоповерхових будинків, в 1927 р. – ще 10 на 180 квартир.

На даному етапі відбуваються заходи з формування нових громадських ансамблів, які за браком коштів створювалися на базі існуючих, але таких, що не відповідали новітнім установам загальноміських центрів. Після зміни ідеології і обрання нових напрямків розвитку суспільства в Кам'янському центральною стає площа біля колишньої Народної аудиторії (з 1921 р. – Театр робітничої молоді). В 1926 р. перед театром було встановлено пам'ятник В.І. Леніну і площа отримує його ім'я. В сер. 1930-х рр. навпроти театру будується споруда Міськради, сам театр значно розширюється, а на території біля закритої Миколаївської церкви (яку було перетворено на музей) зводиться Металургійний технікум та фабрика-кухня ДМК, що своїми об'ємами перекривають основні точки сприйняття колишньої культової споруди – головної домінанти і центру тяжіння для більшості населення міста. Колишню Базарну площу перетворюють в меморіальний сквер на честь загиблих революціонерів. На сквер також трохи пізніше перетворюють міський цвинтар.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>музею) зводиться Металургічний технікум та фабрика кухня ДМК, що своїми об'ємами перекривають основні точки сприйняття колишньої культової споруди – головної домінанти і центру тяжіння для більшості населення міста. Колишню Базарну площу перетворюють в меморіальний сквер на честь загиблих революціонерів. На сквер також трохи пізніше перетворюють міський цвинтар.</p>					
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 44
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

В 1929 – 1933 рр. розробляються плани забудови Кам'янського, в яких приймав участь архітектор В.Г.Заболотний. За його проектом в 1932 р. по вул. Спортивна, 7 було зведено Палац культури металургійного заводу.

Наприкінці 1930-х рр. в кварталах вздовж сучасних вулиць Сировця, Комунарна, просп. Пеліна масово будуються 3-4-поверхові багатоквартирні будинки для робітників Дніпровського державного металургійного та вагонобудівного заводів.

Інші промислові підприємства також будують житло для своїх робітників. Цементний завод зводить житлові будинки по вулицям Спортивна і Червоноармійська.

Будівництво азотно-тукового заводу, розпочате у 1933 р. за вісім кілометрів від Кам'янського, на околиці села Тритузне, також дало потужний поштовх житловому будівництву.

Робітники Кам'янського азотно-тукового заводу у найкоротші терміни знесли сільські малоповерхові будівлі в районі сучасних вулиць Дорожня, Дальня, Цимлянська та влаштували тимчасове селище, проклавши до нього шляхи та залізничну колію. До 1935 р. територія селища була забудована капітальними одно-двоповерховими житловими будинками загальною площею 27200 кв. метрів. Це територія сучасного селища Будівельників, тоді – так званий «шанхай».

Неподалік від заводу, на південь від станції Баглій, почали будувати житловий район, названий «Соцмістом» – містечко з багатоквартирними будинками і розвиненою інфраструктурою. Перші будинки виросли по сучасних вулицях 40-річчя Жовтня і Менделєєва. На початку 1930-х рр. Соцмісто налічувало вже близько 10 тисяч мешканців. В 1936 р. в селищі відкрили робітничий клуб з заводським парком, школу, радіовузол, стадіон, танцмайданчик, амбулаторію, дитячі ясла, універмаг, магазини та хлібні лотки. В рік пуску азотно-тукового заводу (1938 р.) було здано в експлуатацію два будинки на сорок квартир кожний, дитсадок на 80 місць,

ясла на 60 місць, гуртожиток, клуб для інженерно-технічних працівників, стадіон.

В цілому, Соцмісто було автономним містобудівним утворенням, що є одним з характерних прикладів комплексної забудови міських територій в Україні в тридцяті роки.

В 1936 р. Кам'янське було перейменовано на Дніпродзержинськ, а в 1938 р. до його складу увійшли селища Романкове і Тритузне.

Але швидко розбудову міста було перервано початком Великої Вітчизняної війни. Під час бойових дій найбільше постраждали промислові об'єкти. Тому після визволення міста в першу чергу було відбудовано головні промислові підприємства: металургійний, вагонобудівний, коксохімічний, азотно-туковий та котельно-механічний заводи. Були відновлені роботи по спорудженню нового коксохімічного заводу – Баглійського (відкрито в 1952 р.).

За часи війни кількість населення зменшилась до 41 тис. мешканців. В 1947 р. було затверджено перший повоєнний генеральний план міста, який був орієнтований на відбудову міста Дніпродзержинськ. Генеральний план передбачав створення єдиної міської структури з загальноміським центром і визначив характер формування головної міської магістралі – сучасного проспекту Леніна. Його забудова в післявоєнний період велася переважно за індивідуальними проектами і мала яскравий парадний характер. Проспект забудовується великими багатоквартирними 4-6-типоверховими житловими та громадськими будинками в архітектурних формах радянського неокласицизму. На місті Транспортної площі формується новий архітектурний ансамбль головної міської площі. Після встановлення в 1958 р. пам'ятника В.І.Леніну площу було перейменовано на його честь. Великі 4-6-типоверхові будинки споруджуються і по вул. Сировця та просп. Аношкіна.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>типоверховими житловими та громадськими будинками в архітектурних формах радянського неокласицизму. На місті Транспортної площі формується новий архітектурний ансамбль головної міської площі. Після встановлення в 1958 р. пам'ятника В.І.Леніну площу було перейменовано на його честь. Великі 4-6-типоверхові будинки споруджуються і по вул. Сировця та просп. Аношкіна.</p>						Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		46	

Вдале рішення головної композиційної осі з системою архітектурних домінант й до сьогодні визначає характер забудови центру міста, його просторові орієнтири. Закладені планувальні рішення визначили напрямки подальшого розвитку та формування гармонійного і масштабного внутрішнього міського середовища.

В 1951 р. створюються потужні будівельні трести «Дніпродзержинськбуд» і «Дніпрохімбуд» і починається новий етап в розбудові міста.

Райони вулиць Республіканської, Бесєдова, Сачка, Галини Романової, Запорізька, Ватутіна і просп. Ювілейний комплексно забудовуються 2-3-поверховими житловими будинками з розвинутою соціальною інфраструктурою: будинками культури, школами, дитячими садками, магазинами, скверами та бульварами. Впорядковується і відбудовується район «Соцмісто». Нові споруди формують парадну забудову просп. Конституції, вул. Уральської, Слайковського, Безпалова тощо. Підвищується рівень благоустрою, асфальтуються дороги.

Міський центральний парк було реконструйовано: нове планування доповнювали широкі алеї, фонтани, квітники та будівля літнього кінотеатру.

Після завершення робіт на будівництві Каховської ГЕС в Дніпродзержинськ перебазовується трест «Дніпробуд». В 1956 р. розгортається будівництво Дніпродзержинської ГЕС, перший агрегат якої став до ладу у 1963 р. Після будівництва греблі та захисної дамби утворилося Дніпродзержинське водосховище, яке затопило чисельні населені пункти на обох берегах Дніпра вище Дніпродзержинська. Значна частина села Романково опинилася під водою. Через водосховище довелося штучно змінити русло р. Оріль, яка зараз впадає в р. Дніпро в районі Дніпропетровська. Під час зведення ГЕС було побудовано селище

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<p>розгортається будівництво Дніпродзержинської ГЕС, перший агрегат якої став до ладу у 1963 р. Після будівництва греблі та захисної дамби утворилося Дніпродзержинське водосховище, яке затопило чисельні населені пункти на обох берегах Дніпра вище Дніпродзержинська. Значна частина села Романково опинилася під водою. Через водосховище довелося штучно змінити русло р. Оріль, яка зараз впадає в р. Дніпро в районі Дніпропетровська. Під час зведення ГЕС було побудовано селище</p>	
	Подп. И дата						
						<p>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	Лист
							47
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

енергетиків – «Дніпробуд» з розвинутою інфраструктурою та благоустроєм. В забудові переважають 2-3 поверхові будинки.

Даний етап характеризується розбудовою Кам'янського (з 1936 р. Дніпродзержинська) в довоєнний період, що відбувалася завдяки наявності містоутворюючих факторів, якими виступали потужні промислові підприємства. Військові події призвели до значних руйнувань промислових об'єктів і, як наслідок, занепаду навколишньої інфраструктури. Під час відбудови, без урахування будь-яких екологічних наслідків, велося інтенсивне будівництво нових промислових підприємств важкої металургії та хімічної промисловості, що сприяло в свою чергу активізації житлового будівництва. В цей період на основі розробленого генерального плану містобудівна структура і забудова Дніпродзержинська отримала нове архітектурне обличчя. Саме закладені в цей період ідеї було в подальшому використано в майбутніх генпланах, а архітектурні і містобудівні комплекси центральної частини міста того часу являють собою справжні витвори архітектурного мистецтва.

4 етап. 1960-ті – 2010-ті рр. – подальший територіальний розвиток міста, сучасне будівництво.

Новий генплан Дніпродзержинська, виконаний інститутом «ДІПРОМІСТО», було затверджено у 1956 р. За його рішеннями, через певний час, було розпочато наступний етап розбудови міста. Генеральний план передбачав систему нових мікрорайонів з комплексним культурно-побутовим обслуговуванням, диференціацією вулиць і магістралей за їх значенням, пошуком архітектурного образу житлового району, що проектувався на вільних територіях.

Цей етап розбудови міста характеризується початком індустріалізації і типізації в будівництві. Налагодження поточного виробництва збірних

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>певний час, було розпочато наступний етап розбудови міста. Генеральний план передбачав систему нових мікрорайонів з комплексним культурно-побутовим обслуговуванням, диференціацією вулиць і магістралей за їх значенням, пошуком архітектурного образу житлового району, що проектувався на вільних територіях.</p> <p>Цей етап розбудови міста характеризується початком індустріалізації і типізації в будівництві. Налагодження поточного виробництва збірних</p>									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				
									48

залізобетонних конструкцій та виробів на домобудівних комбінатах сприяло швидкому зростанню темпів житлового будівництва.

У 1960-х роках планувальні рішення акцентуються на проектуванні мікрорайонів, що змінило традиційні способи організації квартальної забудови. Мікрорайон розглядається як самодостатня структурна одиниця генерального плану міста. На відміну від кварталу, орієнтація мікрорайону спрямована на внутрішній простір, а не на формування зовнішнього парадного архітектурного обличчя міста.

В 1957 р. розпочалися проектно-вишукувальні роботи з будівництва житла у південно-західній частині міста. Новий мікрорайон в районі Комсомольського просп., вул. Бурхана, вул. Димитрова, вул. Скалика, Більшовицького провулку отримав назву «Черемушки». Вже у 1959-1960 рр. було заселено 2348 квартир і у 1963 р. у цьому районі було збудовано 470 тис. кв. метрів житла – більше, ніж збудовано у місті за всі роки після 1917 р. Переважну більшість забудови складають 5-ти поверхові панельні житлові будинки. В плануванні мікрорайону використано строкову забудову, коли будівлі розташовуються паралельними рядами для однакових умов інсоляції та провітрювання. В 1970-ті рр. серед забудови району з'являються окремі 9-14 поверхові будинки. Вісь вул. Сировця було завершено підвищеним об'ємом 12-ти поверхового готелю «Зоря».

Окремі сучасні житлові будинки з'являються і в центральній частині міста. На просп. Леніна, 34 було побудовано трьохсекційний 9-типоверховий житловий будинок. Перед новозбудованим міськвиконкомом було утворено площу ім. Дзержинського. В районі вул. Алтайська, селища Будівників та залізничного вокзалу було зведено цілі квартали житлових будинків. Поруч з Соцмістом будується невеликий мікрорайон з неофіційною назвою «БАМ».

В кін. 1960-х рр. через несприятливі санітарні та екологічні умови проживання в центральній частині було прийнято рішення розвивати нові

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						49				

житлові райони міста на лівому березі Дніпра. Зв'язок з правим берегом здійснювався через греблю Дніпродзержинського водосховища. Проектні рішення було закріплено новим генеральним планом в лютому 1971 р. Перші мікрорайони з'являються на поч. 1970-х рр. Нові території забудовуються переважно 9-поверховими панельними будинками типових серій. В 1980-1990-ті рр. серед масивів забудови з'являються 10-14-ти поверхові цегляні будинки. Будівництво нових мікрорайонів на Лівому березі ведеться і на теперішній час.

Починаючи з 1970-х рр. поряд з Дніпровським металургійним комбінатом було створено величезний промисловий район, на території якого розмістилися такі підприємства: «Дніпровагонмаш», «ДніпроАЗОТ», «Баглійкокс», «Дніпродзержинський коксохімічний завод», «Дніпродзержинський автомобільний завод», заводи «Метиз», «ЗІП» та інші. Майже уся прибережна територія правого берега Дніпра, нижче ДМК (колишній Дніпровський металургійний завод), перетворена у величезний полігон для шкідливих відходів: шлаку, шламу, золи та радіоактивних матеріалів. Виробництво з великими техногенними навантаженнями створює не тільки нові промислові ландшафти, а й несе значну екологічну небезпеку для усього регіону.

В часи останнього етапу розбудови міста Дніпродзержинськ головна увага приділялася організації роботи промислових підприємств і нарощуванню темпів будівництва житла для населення, що перш за все відбилося на якості архітектурного середовища. Саме в часи останнього етапу було забудовано велику кількість промислових і житлових районів, які за рахунок одноманітних типових рішень організації середовища негативно впливають на всіх рівнях сприйняття (психологічному, естетичному тощо) на мешканців. Нажаль, зараз такі сучасні райони є невід'ємною частиною міського середовища і антропогенного ландшафту.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Подп. И дата				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та исторических ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						50				

На даний час історичні території колишніх запорозьких зимівників Кам'янського та Тритузного майже повністю забудовано промисловими об'єктами та їхньою інфраструктурою. Забудову селищ Романково та Карнаухівка в переважній більшості складають сучасні малоповерхові будинки.

Історія розвитку Кам'янського-Дніпродзержинська являє типову картину екстенсивного розвитку промислового міста, де саме будівництво великих промислових об'єктів давало поштовх розвитку соціальної сфери міста, зросту його території та кількості мешканців.

Ине. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №						
						Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист	
							51	
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

Розділ 2. Аналіз існуючої архітектурно-містобудівної ситуації.

2.1. Аналіз існуючої планувальної структури міста.

Дніпродзержинськ – місто обласного підпорядкування Дніпропетровської області. По чисельності населення – 242 649 осіб (за даними 2011 р.) Дніпродзержинськ відноситься до групи великих міст. Площа території в сучасних адміністративних межах – 138 кв. км.

Існуюча планувальна структура Дніпродзержинська формувалася під комплексним впливом основних чинників: природно-кліматичні та інженерно-геологічні умови, соціально-економічні умови, особливості характеру первісного розпланування кожного з історичних поселень (Романково, Кам'янське, Тритузне, Карнаухівка), які увійшли до меж сучасного міста, місцезнаходження та розміри містоутворюючих груп підприємств, особливості функціонального зонування території, організація транспортних зв'язків між житловими районами та місцями праці основних груп населення. Ці фактори знайшли відображення в сучасній планувальній структурі міста – взаєморозташуванні районів житлової забудови, територій великих промислових підприємств та місць масового відвідування населення (місця відпочинку, культури, побуту), які пов'язані між собою системою транспортних магістралей, вулиць, площ. Існуюча планувальна структура міста відноситься до типу розчленованих структур з присутністю елементів розосередженої структури, що визначено перерізуванням місцевості руслом річки, балок, смугами залізниці, промисловими зонами. Тип планувальної системи міста, який визначається системою транспортних магістралей – комбінований. У загальному характері трасування вуличної мережі переважає традиційна прямокутна система, яка в цілому не носить характеру жорсткої геометричної схеми, а

Взам. инв. №		Инв. № подл.		присутністю елементів розосередженої структури, що визначено перерізуванням місцевості руслом річки, балок, смугами залізниці, промисловими зонами. Тип планувальної системи міста, який визначається системою транспортних магістралей – комбінований. У загальному характері трасування вуличної мережі переважає традиційна прямокутна система, яка в цілому не носить характеру жорсткої геометричної схеми, а					
Подп. И дата									

враховує конкретні умови рельєфу і типологічні особливості розпланування окремих районів міста.

Основу планувального каркасу містобудівної структури складають магістральні вулиці поздовжнього (вул. Дніпропетровська – просп. Ювілейний - вул. Дорожна, просп. Пеліна - вул. Криворізька, – вул. Широка, вул.Набережна – вул. Дніпробудівська) і поперечного напрямків (просп. Конституції, вул. Горобця, просп. Леніна, Новий міст і дамба на Дніпрі). Планувальний каркас центральної історичної частини міста сформований магістральним напрямком просп. Леніна і системою поперечних вулиць, головними серед яких є просп. Пеліна, вул. Сировця, просп. Аношкіна. Важливими містобудівними вузлами вздовж осі просп. Леніна стали місця перетину проспекту з поперечними вулицями, які отримали відповідне планувальне та об'ємно-просторове рішення – площа Визволителів, площа Леніна, площа з пам'ятником «Прометей» на початку просп. Леніна. Крім вуличної мережі в Дніпродзержинську присутній і внутрішній зв'язок залізницею, розвинуті гілки якої перетинають територію міста і прибережну промзону зі сходу на захід.

Планування селищ Романково, Тритузне, Карнаухівка, Піски, які розташовані у прибережній зоні річкової долини, має вільний характер. Первісне розпланування колишнього села Кам'янське, що знаходилось на схід від суч. просп. Леніна, втрачено. З появою великих промислових підприємств на початку ХХ ст. територія Кам'янського отримала розвиток в західному напрямку.

Орографічний аналіз ландшафту та аналіз етапів містобудівного розвитку Дніпродзержинська дозволяють визначити, що характер просторово-планувальної композиції міста обумовлений не лише впливом зовнішніх чинників (кліматичними, економічними, соціальними, інженерно-технічними умовами), а й суто природними властивостями ландшафтної матриці – своєрідним генетичним кодом місцевості.

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 53				

На першому етапі розвитку населених пунктів на території сучасного міста основний вплив на формування їх планувальної структури мала природна підоснова. Вона визначила розташування історичних поселень в гирлах величезних балок та ярів, що розкривалися в долину ріки Дніпро, та формування центральних композиційних вузлів кожного поселення в місцях перетину головних осей природного ландшафту (напрямок долини ріки та балок). Планувальні структури давніх поселень Романково, Кам'янське, Тритузне, Карнаухівка були пов'язані з деякими традиціями побутового укладу козаків, потім селян. Так, дуже часто окремі громади (стану козаків, селян казенних або селян власних) жили в певних частинах поселення. Кожна громада становила собою певну цілісність. Крім того, села поділялися на кутки. Вони були як дуже давнього походження, так і новішого, наприклад, початку ХХ ст. Особливість кутків обумовлювались насамперед територіальною їх відокремленістю.

Умови рельєфу і природно-кліматичні фактори певним чином впливали на напрямки майбутнього розвитку поселень. Пруг рельєфу високого правого берега являв собою природний захист для низинних житлових територій від пануючих вітрів, а також унеможлиблював їх збільшення в бік високого пагорба. Тому через певний час всі зазначені села зростали вздовж річкового берега утворюючи надрічкові поселення з однією, або кількома вулицями з одnobічною чи двобічною забудовою, в залежності від ширини річкової долини в певному місці. На кінець ХVІІІ ст. Кам'янське і Тритузне були вже досить значними селами, їм за розмірами поступалася Карнаухівка. Найбільшим поселенням було Романкове, що розташовувалось поблизу існуючої переправи через Дніпро.

На сер. ХІХ ст. Романкове займало значну територію. Його квартали злилися з сусіднім селом Аули, що знаходилося вище за течією Дніпра. Кілька вулиць утворилося в двох давніх балках, їх траси тяглися по тальвегах, вздовж струмків, які витікали з верхів'їв балок. Територіально

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						54				

Кам'янське злилося з кварталами Тритузного. В низинній частині річкової долини в цей час вже бракувало вільного місця, тому квартальна мережа почала розростатися на схилах, а потім на вищих позначках рельєфного пругу.

Вивчення архівних джерел і натурні обстеження найдавніших історичних районів доводять, що певних норм забудови в селах, окрім трасування вулиць, не існувало. Будинки відмінні за розмірами, знаходяться на різних відстанях один від одного. В архітектурно-просторовому відношенні вулиця виступає як традиційне утворення, що складається з індивідуальних житлових угруповань дисперсного типу.

В системі малоповерхової забудови всіх чотирьох історичних поселень раніше композиційним ядром виступали громадські центри з культовими спорудами. Після втрати історичних домінант колишніх громадських центрів Романкового, Карнаухівки у 1930-х рр. на довгий час в цих поселеннях були порушені стали принципи орієнтування в середовищі. Лише після будівництва нових об'ємів навчальних закладів у др. пол. XX ст., було частково поновлено композиційну логіку планувальної структури забудови поселень.

Громадський центр Тритузного зазнав суттєвих перетворень. Навіть вціліла колишня головна споруда – Миколаївська церква зараз здається випадковою серед навколишньої промислової забудови і антропогенного ландшафту, які зневілювали давню історичну планувальну мережу.

Центральна частина сучасного Дніпродзержинська розташовується на землях колишнього села Кам'янського, житлові квартали якого з початком будівництва Дніпровського металургійного заводу почали розвиватися за рахунок забудови вільних територій на захід від села. На початку XX ст. на південь від містечка Верхньої колонії, навколо сільського кладовища були розплановані за регулярною схемою житлові квартали - «Нові плани» (територія в межах суч. просп. Пеліна, посп. Леніна, вул. Сировця, вул.

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 55				

Комунарна). Тут, поруч з Миколаївською церквою, вздовж Гімназичного проспекту (суч. просп. Пеліна) розмістився новий громадський і торговий центр Кам'янського, навчальні заклади, житлові будинки купців та заможних мешканців. Подальший територіальний розвиток Дніпровського металургійного заводу в південному напрямку призвів до повного знищення розпланування і забудови давньої первісної частини села.

В 1920-1930-ті рр. продовжується територіальний розвиток центра міста в південному напрямку вздовж траси суч. просп. Леніна від вул. Сировця до просп. Аношкіна.

В період післявоєнного відновлення міста його центр продовжує розвиток в південному напрямку на вільних територіях від суч. просп. Аношкіна до вул. Бесєдова.

В південно-східній частині міста у 1930-1950-ті рр. розбудовується велике селище азотно-тукового заводу «Соцмісто» із своїм громадським центром. В структурі сучасного міста цей житловий район, територіально відокремлений широкою промисловою зоною, залізницею і великими балками, має дисперсне розташування відносно головного центру.

Компактне селище енергетиків – «Дніпробуд», збудоване за окремим генпланом наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр., теж розташовується дисперсно у структурі міста і відокремлюється залізницею, автомобільним мостом через Дніпро, промзоною.

Житловий район «Черемушки», зведений у 1960-ті рр., територіально наближений до основного міського центру і відділяється від нього залізницею та широкою трасою просп. Аношкіна.

Дисперсно розташовано і новий північний житловий район на лівому березі Дніпра, що почав розбудовуватися з 1970-х рр.

Крім крупних житлових районів з розвиненою місцевою інфраструктурою, індивідуальним розплануванням, традиційною для свого часу забудовою, значні території займає малоповерхова садибна забудова.

житловий район «Теремушки», зведений у 1960-ті рр., територіально наближений до основного міського центру і відділяється від нього залізницею та широкою трасою просп. Аношкіна.

Дисперсно розташовано і новий північний житловий район на лівому березі Дніпра, що почав розбудовуватися з 1970-х рр.

Крім крупних житлових районів з розвиненою місцевою інфраструктурою, індивідуальним розплануванням, традиційною для свого часу забудовою, значні території займає малоповерхова садибна забудова.

Це райони на західній околиці міста, вздовж транзитної залізниці та внутрішніх гілок, великий район вздовж вулиць Чапаєва та Колеусівська.

Особливе місце в планувальній структурі центральної частини Дніпродзержинська займають території кладовищ, які раніше розташовувались в передмістях та на околицях міста, а на сьогодні опинилися в оточенні сучасної забудови. Колишнє міське кладовище Кам'янського було у 1930-х рр. перетворене на сквер. Так зване військове кладовище та Романківське існують впродовж значного періоду, досягають значних розмірів і продовжують збільшуватися.

Промислові, комунально-складські зони і санітарні зони залізниці займають до 30% території міста. Найбільші з них розташовані в північно-східній частині і простягаються від залізничної станції Тритузна до Карнаухівки, відокремлюючи житлові райони міста від узбережжя Дніпра. Вздовж територій промислових підприємств прокладено залізничну гілку з кількома станціями, яка перерізає місто зі сходу на захід. Північну частину загальноміського центру повністю оточує промзона ПАТ ДМК ім. Дзержинського, відрізаючи центр від річкової долини і просторів Дніпра.

В існуючій структурі Дніпродзержинська лінійно-компактний історичний центр, сформований вздовж просп. Леніна в період кін. XIX – сер. XX ст., що територіально розташований в геометричному центрі, є загальноміським центром. Сучасний загальноміський центр Дніпродзержинська – зона основних громадських будівель, поєднаних в цілісну планувальну і архітектурно-планувальну систему. Тут розташовуються головні адміністративні, культурно-просвітницькі, торговельні, комунально-побутові, транспортні заклади, що виконують функції епізодичного обслуговування населення.

В результаті проведених історико-архівних та натурних досліджень виділено основні типи міського середовища Дніпродзержинська:

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 57				

1. Історичний центр Кам'янського, що склався на кін. XIX – поч. XX ст., в якому визначено принципи компактного планування і забудови (так звані «Верхня колонія» Дніпровського металургійного заводу і «Нові плани»). «Верхня колонія» є втіленням комплексного вирішення типу міського середовища з розвиненою інфраструктурою, що будувалося при великому промисловому підприємстві.

2. Історичний центр Дніпродзержинська, що склався наприкінці 1920-х – у др. пол. 1950-х рр. і розвивався на незабудованих раніше територіях або на територіях з садибною одноповерховою дисперсною забудовою. Являє собою приклад послідовного комплексного втілення об'ємно - планувальних та містобудівних принципів радянської неокласичної архітектури в забудові великого промислового міста.

3. Територія Дніпровського металургійного заводу, комплексне вирішення якого є втіленням типу промислового середовища з поч. XX ст. до кін. XX ст.

4. Селище «Соцмісто». Центральна частина селища, що сформувалася в 1930-х – 1950-х рр. як житловий район робітників азотно-тукового заводу, є прикладом комплексного містобудівного вирішення нового житлового району відповідно до архітектурно-містобудівних принципів того часу.

5. Район селища енергетиків Дніпродзержинської ГЕС з компактною квартальною структурою, що склався на поч. 1960-х рр.

6. Райони комплексної житлової забудови з локальними громадськими центрами 1960-1990-х рр. на правому і лівому берегах Дніпра, що зводились з використанням типових серій для масового будівництва.

В кожному з цих містобудівних утворень сформувався відповідний для свого часу традиційний характер середовища.

До історично сталих елементів планувальної структури Дніпродзержинська відносяться фрагменти планування і забудови, цінні по

своїм містобудівним та архітектурно-художнім параметрам, що зберігають містобудівне значення більш ніж 50 років і на перспективу (не менше 20 років). Такі елементи планувальної структури розглядаються нами як опорні при визначенні історичних ареалів міста.

Роль територій з нерухомими об'єктами культурної спадщини та історичною забудовою у планувальній структурі міста

Як і в більшості історичних населених пунктів України, містобудівний розвиток яких мав поступовий характер в часі, найбільш цінні об'єкти культурної спадщини Дніпродзержинська (пам'ятки архітектури, історії, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, значна і рядова історична забудова) знаходяться переважно у центральному районі сучасного міста і відіграють провідну роль у визначенні індивідуального образу Дніпродзержинська і характері традиційного історичного середовища. Частина пам'яток історії, пов'язаних з трудовою діяльністю видатних мешканців міста, знаходиться на територіях промислових підприємств з режимним доступом і є закритими для відвідувачів. Частина пам'яток історії – могили видатних діячів, військових, меморіальні комплекси, розташовані на територіях кладовищ. Такі пам'ятки мають дисперсне розташування в структурі міста і не впливають на формування традиційного характеру міського середовища. Розташування пам'яток археології – кургану, що знаходиться в південно-західній околиці міста, та курганних груп на Лівобережжі теж не пов'язане з розвитком містобудівної планувальної структури. Інші об'єкти культурної спадщини, які розосереджені по території Дніпродзержинська, в оточуючій міській забудові мають значення локальних акцентів.

Найбільшу середовищну цінність являють собою території Верхньої колонії та історичного центру, освоєння яких інтенсивно проводилось з

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 59				

кінця XIX ст. і в сер. XX ст. в період післявоєнного відновлення міста, а також центральна частина житлового району Соцміста, розбудова якого пов'язана з державною програмою індустріалізації 1920-1930-х рр. Райони Верхньої колонії та історичного центру територіально знаходяться в геометричному центрі сучасного Дніпродзержинська. Район Соцмісто розташований окремо у південно-східній околиці міста.

2.2. Архітектурно-художні особливості історичної забудови.

Для сучасного міста характерна неоднорідність архітектурного середовища в стильовому, хронологічному і ціннісному відношенні. Розглянуті вище особливості містобудівного розвитку свідчать про те, що до теперішнього часу збереглися значні фрагменти історичного середовища, соціокультурні нашарування, які визначають неповторність і своєрідність міста.

Типи міського середовища, що формують історичний вигляд міста, відповідають етапам містобудівного розвитку міста, які відображають еволюцію соціальних і культурних процесів. Історичні райони міста містять значну кількість об'єктів культурної спадщини різних видів та категорій. Провідну роль у формуванні традиційного характеру міського середовища та архітектурного образу міста мають об'єкти історичної забудови і монументального мистецтва. Історична забудова – будівлі та споруди (збережені та втрачені), збудовані більше як 50 років тому, датування яких визначається відповідно не пізніше сер. XX ст.

Найбільш виразними об'єктами культурної спадщини, які визначають своєрідність історичного міського середовища, є: пам'ятки архітектури, історії, монументального мистецтва, що перебувають на державному обліку; об'єкти, які пропонуються до включення в Перелік об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська за результатами проведених досліджень; значні об'єкти історичної забудови.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 60</div>
	Подп. И дата					
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

(збережені та втрачені), збудовані більше як 50 років тому, датування яких визначається відповідно не пізніше сер. XX ст.

Найбільш виразними об'єктами культурної спадщини, які визначають своєрідність історичного міського середовища, є: пам'ятки архітектури, історії, монументального мистецтва, що перебувають на державному обліку; об'єкти, які пропонуються до включення в Перелік об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська за результатами проведених досліджень; значні об'єкти історичної забудови.

Культові споруди. Серед історичних культових споруд в місті збереглися муровані Миколаївська церква по вул. Кірова,1, Римсько-католицький костел Св. Миколая по вул. Коваленко,3, Свято – Миколаївська церква по вул. Широка, 494 в с.Тритузне.

Громадська забудова. Громадські будівлі кінця XIX – сер. XX ст. присутні як в центральному районі міста, так і на його околицях. В основному це окремо розташовані споруди з великими ділянками серед рядової масової забудови кварталів. Найбільш виразними громадськими об'єктами є : Народна аудиторія (сучасний музично-драматичний театр ім. Л.Українки) на площі 250-річчя міста, 2, Інженерний клуб Дніпровського металургійного заводу (музей) по вул. Кірова, 18, колишній дитячий притулок православного товариства (будівля індустріального інституту, зараз ДДТУ) по просп. Пеліна, 16, будівля грязеводолікарні по вул. Кірова, 20. Палац культури металургів заводу ім. Держинського по вул. Спортивна, 7, Будинок культури ім. М. Горького по вул. Бесєдова, 24, Державний банк по просп. Леніна, 2, Туберкульозний диспансер по просп. Аношкіна, 70, Друга міська лікарня по вул. Менделєєва, 21 (Соцмісто). Цей вид забудови в історичних районах міста представлений також адміністративними спорудами (Міський архів по вул. Червоногвардійська, 10; будівля суду Заводського району по вул. Губи, 5, Прокуратура Заводського району по вул. Губи, 2; будівля екологічної інспекції по вул. Губи, 1; друкарня по вул. Кірова, 4; науково-технічна бібліотека ПАТ ДМК ім. Держинського по вул. Кірова, 4; Заводський районний відділок МВС по вул. Медична, 15; Міський центр зайнятості по вул. Медична, 6; Податкова інспекція по вул. Медична, 9; корпус медико-санітарної частини № 8 по просп. Аношкіна, 67 тощо), навчальними закладами : корпус технічного ліцею №1 (колишня жіноча гімназія) по просп. Пеліна, 14; корпус технічного ліцею №1 (колишня чоловіча гімназія) по вул. Гагаріна, 1; школа № 6 по просп. Пеліна, 63; Комерційний технікум (колишнє заводське училище) по вул.

Коваленка, 10; школа - інтернат № 2 по вул. 9 Травня, 5А; економічний факультет ДДТУ по вул. Миру, 25; Металургійний коледж по просп. Аношкіна, 86; школа № 31 по вул. Спортивна, 39; медичне училище по вул. Медична, 7; Індустріальний коледж по вул. Медична, 10; будівля колишньої школи № 25 по вул. Республіканська, 25; школа № 20 по вул. Менделєєва, 3А; школа № 37 по вул. Щербицького, 34; медичними закладами і лікарняними комплексами: комплекс першої міської лікарні по вул. Коваленка, 1; комплекс колишньої земської лікарні по вул. Республіканська, 31; міська лікарня № 6 по просп. Аношкіна, 11; водолікарня другої міської лікарні по вул. Дніпропетровська, 16, дитячими закладами: будинок малюка по вул. Спортивна, 33, дитячий садок по вул. Мурахтова, 18, колишня станція юних техніків по вул. Миру, 40, дитяча спортивна школа № 3 по вул. Запорізька, 7, Центр дитячої творчості по вул. Київська, 7, культурними закладами: будинок культури заводу «Азот» по вул. Щербицького, 73, науково-дослідний і проектний інститут азотної промисловості по вул. Горобця, 2. Архітектурна стилістика громадських будівель відповідно до періоду будівництва представлена різними напрямками стилю еклектика, раціональний модерн, конструктивізм, неокласика.

Житлова історична забудова. Житлові будинки – найбільш масовий тип забудови, який формує традиційний характер середовища історичних районів міста. Крім зведення поодиноких споруд в Дніпродзержинську на всіх етапах його розвитку була поширена комплексна забудова як окремими групами житлових будинків, так і цілими кварталами і районами. Об'єкти житлової міської забудови кінця XIX - поч. XX ст. розташовані на територіях Верхньої колонії та Нових планів в межах сучасних вулиць Вокзальна, Спортивна, Васильєва, просп. Леніна, просп. Пеліна, Транспортна площа, вул. Губи. Це одно-двоповерхові цегляні будинки, фасади яких прикрашені цегляним декором в стилі еклектика. Одним з перших багатоквартирних будинків на території Верхньої колонії був

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 62				

зведений у 1910-ті рр. чотирьохповерховий житловий будинок інженерів Дніпровського металургійного заводу по вул. Інститутська, 2. В 1920-ті рр. поширюється такий тип забудови як гуртожитки – це гуртожиток робочих-металургів заводу ім. Дзержинського по просп. Пеліна, 61. З 1920-х рр. починається будівництво багатоквартирних будинків і комплексів: селище робочих-металургів по вул. Пеліна, 20-42; група житлових будинків РЖБК (Робочий житлово-будівельний кооператив) по просп. Пеліна, 69-73; житловий будинок по вул. Сировця, 31/32; комплекс житлових будинків по просп. Аношкіна, 108, 106, 104; житлові будинки по просп. Пеліна, 18, 38, 53; житловий будинок по просп. Леніна, 40; житлові будинки по вул. Сировця, 5, 16; комплекс кварталу Соцміста «Баглій» - просп. Конституції СРСР, вул. Безпалова, вул. Олександра Стовби, вул. Щербицького.

Архітектурний стиль житлових будинків і комплексів, зведених у 1920-ті і до сер. 1930-х рр., - аскетичний конструктивізм. З середини 1930-х рр. в архітектурі починається застосування класичних форм, що знайшло відображення в житловій забудові Дніпродзержинська.

В період післявоєнного відродження міста багатоквартирними 4-6-ти поверховими житловими будинками комплексно забудовується просп. Леніна: житлові будинки по просп. Леніна, 2/28,30,49,51,53,54,55,62,73,75; житловий квартал по просп. Леніна, 46 – 54. Великі наріжні житлові будинки зводяться по вул. Сировця, 3,14. Провідний архітектурний стиль в житловій забудові міста до 1955-1958 рр. – радянський неокласицизм.

Промислові об'єкти. Значна частина споруд цього виду розташована на територіях промислових підприємств з закритим режимом роботи, що потребує проведення додаткових спеціальних історико-архітектурних досліджень. Серед промислових об'єктів, що розташовані в міському середовищі, за архітектурними якостями виділяються: головна контора Дніпровського металургійного заводу по вул. Кірова, 18 б; будівлі

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Подп. И дата				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						63				

залізничної станції «Тритузна»; будівля заводууправління ВАТ «ДніпроАзот» по вул. Горобця, 1.

Інженерно-технічні споруди представляє водонапірна башта на вул. Губи (у дворі міськводоканалу), зведена наприкінці XIX ст. у раціональному цегляному стилі.

Наводимо характеристики найбільш виразних об'єктів культурної спадщини та містобудівних утворень, що визначають історичний характер міського середовища Дніпродзержинська.

Миколаївська церква розташована по вул. Кірова,1. Невеличку цегляну приходську Миколаївську церкву у селі Кам'янське збудовано за проектом Катеринославського єпархіального архітектора Бродницького Альберта Вікентійовича у 1894 р. на кошти, зібрані робітниками Дніпровського металургійного заводу, і дотації від дирекції заводу.

Очевидно, що при виконанні проекту автор керувався архітектурними зразками, які були офіційно рекомендованими для будівництва церков і видавалися окремими альбомами. В останній чверті XIX сторіччя таким офіційним канонічним стилем у Росії був «неоруський», основу якого складало стилізаторство під об'ємні і декоративні форми московського храмового зодчества XVII сторіччя. Згодом цей напрямок стає домінуючим у культовому зодчестві єпархіального періоду.

Первісний об'єм Миколаївської церкви за типом був хрещато-банним. В плані мав форму хреста з поздовжньою віссю симетрії схід-захід. За рахунок нижчих по висоті чотирьох прямокутних компартиментів, що розташовувались ззовні між гілками хреста, загальна форма плану наближалась до прямокутної. Західний притвор (тієї ж висоти, що й основний об'єм) було акцентовано порталом головного входу; зі сходу до вівтарної частини примикала невеличка напівкругла апсида.

Інв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>плані мав форму хреста з поздовжньою віссю симетрії схід-захід. За рахунок нижчих по висоті чотирьох прямокутних компартиментів, що розташовувались ззовні між гілками хреста, загальна форма плану наближалась до прямокутної. Західний притвор (тієї ж висоти, що й основний об'єм) було акцентовано порталом головного входу; зі сходу до вівтарної частини примикала невеличка напівкругла апсида.</p>					
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата			64

Над середохрест'ям церкви було зведено восьмигранний світловий барабан за типом «восьмерик на четверику», який увінчувався високим шатром з маківкою. Стіни барабану зі склепінням несуть чотири підпружні арки з парусами.

Зі східної сторони до північного та південного рамен хреста було прибудовано приміщення ризниці та пономарні.

В західній частині споруди було влаштовано квадратну в плані дзвіницю, перший ярус якої слугував притвором церкви. Другий чотиригранний ярус із дзвонами здіймався над вінцевим карнизом основного об'єму, але мав значно меншу висоту, ніж центральний барабан. Дзвіниця завершувалась невеличкою чотиригранною пірамідою з маківкою.

В загальній об'ємно-просторовій композиції церкви домінувало центральне ядро з масивним гранчастим барабаном, увінчаним шатром; вузька трапезна з дзвіницею та бічні компартименти підпорядковувались цій домінанті. Двоцентрова компоновка різновеликих об'ємів та форм з вдалими співвідношеннями пропорцій збагачували архітектурний образ храму і його силует.

В оздобленні фасадів з лицевої жовтої цегли було широко використано декоративні елементи, притаманні псевдоруському стилю – огинаючі лопатки з ширінками, кокошники, килеподібні сандрики над отворами, напівколони з кубічними капітелями, поребрики, сухарики, бігунці тощо.

Свідомо про оздоблення первісних інтер'єрів церкви не збереглося.

Вже в 1902 р. у зв'язку зі зростанням населення села Кам'янського почалась реконструкція храму за проектом єпархіального архітектора Петровецького Олександра Ніканоровича. Значні перебудови торкнулися західної частини споруди – трапезної, прилеглих бічних компартиментів; первісну дзвіницю взагалі було розібрано.

Вдвічі було збільшено розміри плану трапезної в західному напрямку, її новий об'єм отримав псевдобазилікальну структуру: більш широкий і

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 65
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

високий центральний неф без вікон та два симетричних вузьких бічних. Висота центрального нефу дорівнювала висоті первісної трапезної церкви, а бокових – відповідно висоті колишніх компартиментів. В інтер'єрі різновисокі нефи розділялися двома рядами стовпів, на які спиралися арки і циліндричні склепіння. З заходу до об'єму базиліки було прибудовано нову чотириярусну дзвіницю, два нижніх яруси якої мали по чотири грані; верхні яруси були восьмигранними. Високу дзвіницю увінчав шатер з маківкою. Головний вхід підкреслено виступом порталу і трибічним великим ганком. Додаткові симетричні входи були влаштовані в середніх частинах південного і північного фасадів трапезної.

Над центральним нефом на місті розібраної дзвіниці встановлено пірамідальну баню з маківкою. Під східною частиною церкви було розширено підвальні приміщення.

В інтер'єрі було встановлено мармуровий іконостас замість дерев'яного, стіни прикрашено розписами, виконано нову підлогу із мозаїчної плитки.

В зовнішньому оздобленні цегляних фасадів добудованих частин храму була витримана провідна «псевдоруська» тематика з привнесенням деяких нових декоративних форм і елементів.

Після реконструкції не тільки збільшились фізичні розміри церкви, а й змінилась її загальна об'ємно-просторова композиція і містобудівна роль у довкіллі. Тепер головною вертикальною домінантою споруди виступає висока чотириярусна дзвіниця, якій вже підпорядковано і об'єм восьмигранного барабану центрального ядра.

При таких значних змінах композиційного рішення храму абсолютні розміри добудованих частин були прийняті в цілому вірно, але співвідношення між окремими елементами (третій ярус дзвіниці, довжина трапезної та ін.) уявляються не зовсім вдалим. Ці недоліки у пропорційному строї споруди добре помітні лише з віддалених оглядових

Инев. № подл.	Взам. инв. №						<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 66</div>
	Подп. И дата						
	Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

висока чотириригусна дзвіниця, які вже підпорядковано і 60 см восьмигранного барабану центрального ядра.

При таких значних змінах композиційного рішення храму абсолютні розміри добудованих частин були прийняті в цілому вірно, але співвідношення між окремими елементами (третій ярус дзвіниці, довжина трапезної та ін.) уявляються не зовсім вдалими. Ці недоліки у пропорційному строї споруди добре помітні лише з віддалених оглядових

точок. Поблизу ж, за рахунок гострого ракурсного сприйняття і різноманітності об'ємів та декору вони не сприймалися.

Трохи пізніше за часом до західного фасаду дзвіниці було прибудовано новий вхідний тамбур, квадратний в плані. Сторона квадрату дорівнювала ширині притвору – нижньому ярусу дзвіниці. Декор фасадів цього цегляного об'єму також продовжує еkleктичні псевдоруські форми.

У 1911-1913 рр. проведена ще одна реконструкція Миколаївської церкви, яка знов полягала у збільшенні трапезної за рахунок розширення бічних нефів. Склепіння та зовнішні стіни північного та південного нефів були розібрані; замість чотирьох стовпів у середній частині влаштовано по три колони в кожному ряді. Прогони бічних нефів збільшено у 1,5 рази; нові склепіння, нижчі ніж існуюче центральне, отримали циліндричну напівкруглу форму. Обидві фасадні стіни трапезної, що тепер виступали в плані за грані раменів хреста, прорізані чотирма широкими вікнами у формі підвісних арок. Вінцеві карнизи добудованих нефів виконано на тому ж рівні, що й первісні карнизи гілок хреста. Загальний обсяг трапезної перекрито двосхилим дахом.

У внутрішніх кутах, утворених стінами першого ярусу дзвіниці та бічних нефів трапезної, були влаштовані додаткові діагональні симетричні входи з тамбурами і високими ганками зі сходами. Нові цегляні об'єми оформлені у вигляді рундуків, завершених пірамідальними шатрами з маківками. Південний об'єм втрачено у 1941-1943 рр.

В архітектурному оздобленні фасадів добудованих частин церкви вже традиційно були застосовані «псевдоруські» мотиви.

У 1914 р. місцевим архітектором Соколом Олексієм Яковичем виконані нові орнаментальні розписи в інтер'єрах.

За рахунок двох значних реконструкцій 1902 р. та 1911-1913 рр. первісна невеличка приходська церква, що будувалась за типовими зразками, придбала оригінальний архітектурний облік. Автори проектів

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	маківками. Південний об'єм втрачено у 1941-1943 рр.						
			В архітектурному оздобленні фасадів добудованих частин церкви вже традиційно були застосовані «псевдоруські» мотиви.						
			У 1914 р. місцевим архітектором Соколом Олексієм Яковичем виконані нові орнаментальні розписи в інтер'єрах.						
За рахунок двох значних реконструкцій 1902 р. та 1911-1913 рр. первісна невеличка приходська церква, що будувалась за типовими зразками, придбала оригінальний архітектурний облік. Автори проектів									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
									67
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

кожного етапу збільшення споруди послідовно розвивали композиційні принципи формотворення, що були притаманні еклектиці «псевдоруської» тематики в культовій архітектурі кінця XIX - початку XX сторіччя.

Церковна споруда поступово отримала складну планувальну структуру, насичену пластику різновеликих об'ємів, виразний енергійний силует і багатослівний декор фасадів.

Після закриття Миколаївської церкви у 1929 році будівля використовувалась під книгозбірню, в підвальних приміщеннях розмістився склад церковних речей, зібраних зі всього міста. В 1932 р. тут почав роботу Музей Революції.

В вересні 1941 р. будівлю було повернено релігійній громаді. З 1960р. по 1985 р. в приміщеннях церкви існував Музей історії м. Дніпродзержинська.

У 1988 р. споруду було остаточно передано православній громаді Миколаївської церкви. Роботи по відновленню проводились до 1991 р., але вони не мали характеру наукової реставрації.

Постановою Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979 р. за № 442 будівлю Миколаївської церкви взято на державний облік як пам'ятку архітектури та містобудування національного значення, охорон. № 1080.

Народна аудиторія. Пам'ятка архітектури місцевого значення. Будівля музично-драматичного театру ім. Л.Українки розташована на площі 250-річчя міста і відіграє важливу роль в архітектурному ансамблі історичної частини Дніпродзержинська – Верхньої колонії.

Автор первісного проекту невідомий. Будівництво Народної аудиторії та розбивка парку народних гулянь було завершено у 1900 р. На плані парку 1900-х рр. будівля розташована з відступом від червоної лінії тодішньої вулиці, що дозволило сформувати головний вхід в парк з курдонеру. Парадний простір, утворений перед об'ємом Народної аудиторії та

Инев. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			68

<p>Будівля музично-драматичного театру ім. Я. з країнки розташована на площі 250-річчя міста і відіграє важливу роль в архітектурному ансамблі історичної частини Дніпродзержинська – Верхньої колонії.</p> <p>Автор первісного проекту невідомий. Будівництво Народної аудиторії та розбивка парку народних гулянь було завершено у 1900 р. На плані парку 1900-х рр. будівля розташована з відступом від червоної лінії тодішньої вулиці, що дозволило сформувати головній вхід в парк з курдонеру. Парадний простір, утворений перед об'ємом Народної аудиторії та</p>									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

боковими крилами огорожі з проходами у парк, акцентував центральну вісь парку (з заходу на схід), яка була зорієнтована на раніш збудовану у 1894 р. церкву Святого Миколая. Також по осі за будинком аудиторії у центрі парку був встановлений металевий павільйон для духового оркестру. Парк був спланований у регулярному стилі, але з включенням елементів пейзажного планування.

На 1900 р. в плані будівля аудиторії складалась з залу для глядачів на 500 міст з партером, балконом, сценою і оркестровою ямою та загальних й службових приміщень, які були розташовані симетрично поздовжній вісі і мали вихід безпосередньо в залу (у споруді були відсутні коридори). З обох боків до залу примикали два витягнуті об'єми – читальня зала бібліотеки та чайна. Ще однією особливістю планування аудиторії є відсутність вестибюлю: відвідувачі безпосередньо із тамбура потрапляють у залу та на балкон (по гвинтових сходах).

Планувальна структура споруди одержала відповідне відображення у формах її зовнішнього об'єму. Головний об'єм - прямокутна у плані зала (24х15м) мала два поверхи. Сценічна частина по висоті майже не виділялась з основного об'єму. Симетрично відносно поздовжньої вісі будівлі по головному фасаду розташовано дві бокові триярусні башти з заглибленою вхідною частиною (на три дверних прорізи) між ними, парадними сходами та терасою над тамбуром. З північного та південного фасадів до залу симетрично примикають одноповерхові приміщення (чайна зала, бібліотека, читальний зал, кімната завідуючого, вбиральні) в плані створюючи хрестоподібну схему. Над читальною залою та чайною було утворено великі тераси. Підвал був лише під сценою: мав приміщення парової котельної, кімнату техніка та дві кімнати службовців.

Архітектура будівлі Народної аудиторії вирішена у стилі еклектика з елементами ренесансу. Стіни складено з шамотної цегли і потиньковано. Фасадні площини першого та другого поверхів оздоблено дощатим рустом.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 69</div>
	Подп. И дата					
<p>симетрично примикають одноповерхові приміщення (чайна зала, бібліотека, читальний зал, кімната завідуючого, вбиральні) в плані створюючи хрестоподібну схему. Над читальною залою та чайною було утворено великі тераси. Підвал був лише під сценою: мав приміщення парової котельної, кімнату техніка та дві кімнати службовців.</p> <p>Архітектура будівлі Народної аудиторії вирішена у стилі еклектика з елементами ренесансу. Стіни складено з шамотної цегли і потиньковано. Фасадні площини першого та другого поверхів оздоблено дощатим рустом.</p>						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

По вертикалі фасади розчленовано пілястрами та профільованими карнизами, кутові частини виступаючих об'ємів підкреслено пілястрами. На першому та другому поверхах ярусів башт, віконні прорізи мали прямі перемички, а дверні – лучкові. Віконні прорізи другого поверху зали аудиторії та третього ярусу башт мали циркульні завершення і облямовані потинькованими декоративними наличниками.

Стеля над залом для глядачів була виконана з бетону, системи «Мон'є», підвішена до металевих крокв. Вентиляція залу здійснювалась за допомогою чотирьох витяжних отворів, які з'єднувались системою вентиляційних коробів, що виходили на дах у вигляді двох ліхтарів. Свіже повітря нагніталось каналами, що йшли під підлогою бічних прибудов, виходило через решітки біля радіаторів опалення. Освітлення усіх приміщень було електричним. Покрівля головного двоповерхового об'єму була металева, дах чотирискатний, одноповерхові об'єми мали плаский дах. Башти мали чотиригранні бані з флюгерами.

У 1913 р. було проведено роботи по збільшенню місткості зали за рахунок збільшення балкону та створення ложі.

Після революції 1917 р. місцевими ентузіастами була створена самодіяльна театральна труппа. У 1921 році Народна аудиторія була перейменована на Театр робітничої молоді (з 1935 р. - театр російської драми ім. М.М. Хатаєвича, з 1937 р. - ім. Т.Г. Шевченко). Але власної професійної театральної труппи місто не мало, а будівля використовувалась гастрольними труппами. Біля центрального входу до аудиторії було побудовано велику терасу з парадними сходами з двох боків. Вона використовувалась як імпровізована трибуна при проведенні масових демонстрацій, мітингів та парадів. Для розширення нової площі ім. В.І. Леніна перед театром в одну лінію з головним фасадом було збудовано нову цегляну огорожу парку. На площі у 1926 р. було встановлено пам'ятник вождю, споруджено фонтани, розбито квітники.

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж. и режимы использования зон охраны памятников та исторических ареалов м. Днепропетровська				
						Лист				
						70				

У 1934 р. театр отримав свою власну труп, але виявилось, що колишня Аудиторія не має приміщень для розташування постійного творчого колективу. В наступному році було розпочато капітальний ремонт з розбудовою, який тривав до 1940 року. Було зведено нову сценічну коробку и переплановано сцену. До бічних фасадів прибудовані нові службові приміщення.

Під час німецької окупації в будівлі працював Український драматичний театр. Споруда під час бойових дій значних пошкоджень не зазнала. У 1944 р. повернувся із евакуації театр російської драми ім. Т.Г. Шевченко, але у 1949 р. трупу перевели до Кривого Рогу до театру драми та музичної комедії. У тому ж році до театру переїхала трупа Дніпропетровського обласного пересувного театру. Нову назву театр отримав у 1956 р. - Дніпродзержинський Український драматичний театр ім. Л. Українки, але у 1962 р. постановою радянського уряду театр було ліквідовано. Приміщення театру було перепрофільовано під Палац культури вагонобудівників.

У 1979 р. театр було відроджено. Він отримав нову назву - Російський музично-драматичний театр. В цей час зроблено ремонт з прибудовою до сценічної коробки нового 4-поверхового об'єму та створено внутрішній двір з господарчими будівлями (столярна майстерня, гараж, склад, сторожка). Проект розроблено колективом проектувальників Дніпродзержинського філіалу Київського науково-дослідного інституту містобудування під керівництвом А. Романенко. Перша вистава нового театру пройшла 18 лютого 1981 р.

У 1994 р. приміщення театру було зачинено на капітальний ремонт, який тривав три роки. Було проведено роботи з укріплення фундаментів будівлі, відремонтовано покрівлю, повністю замінено системи опалення, вентиляції та електрообладнання, відремонтовано механізм обертаючого

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 71
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

кола сцени. Фасади театру, без суттєвих змін, було відремонтовано та пофарбовано.

У 2000 р. театру повернули назву – Дніпродзержинський музично-драматичний театр ім. Л. Українки. Місткість залу на сьогоднішній день становить 550 глядачів.

Грязеводолікарня по вул. Кірова, 20. Пам'ятка архітектури місцевого значення. Збудована в 1950-ті рр. за проектом архітектора С.Г. Брусова.

Будівля розташована на ділянці зі значним перепадом рельєфу. Особливості рельєфу використано в побудові об'ємно-просторової композиції і організації технології лікувального процесу. В нижній частині будівлі створені ванні та грязеві комплекси. Частина об'єму, що виходить на верхню терасу вулиці, одноповерхова з мансардним поверхом. Фасад строго симетричний. Архітектурне рішення – класичне, характерне для неокласицизму початку ХХ століття, зокрема для творчості архітекторів Фоміна і Щусєва. Будівля відмічена особливою виразністю, вдало знайденим відношенням близького до кубу основного об'єму та приземистої колонади центрального портику перед входом. Будівля вдало організована функціонально та володіє своєрідним художнім обличчям.

Палац культури металургійного заводу ім. Ф.Е. Дзержинського по вул. Спортивна,3.

Палац культури металургійного заводу ім. Ф.Е. Дзержинського збудований

в 1932 р. за проектом В.І. Заболотного. Ускладнений план будівлі та її об'єми типові для конструктивізму – поєднання різновисоких, різних за обрисами в плані об'ємів, горизонтального стрічкового скління з вертикальним в місцях розташування сходових клітин, залізобетонні з великими виносом козирки над входами. Конструктивна основа будівлі – монолітний залізобетонний каркас із заповненням з шлакоблоків і силікатної цегли. Особливістю об'ємно-просторової і планувальної

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>в 1932 р. за проектом В.І. Заболотного. Ускладнений план будівлі та її об'єми типові для конструктивізму – поєднання різновисоких, різних за обрисами в плані об'ємів, горизонтального стрічкового скління з вертикальним в місцях розташування сходових клітин, залізобетонні з великими виносом козирки над входами. Конструктивна основа будівлі – монолітний залізобетонний каркас із заповненням з шлакоблоків і силікатної цегли. Особливістю об'ємно-просторової і планувальної</p>						
							<i>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</i>		Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	72			

структури Палацу культури є те, що клубна й видовищна його частини спроможні функціонувати автономно і облаштовані власними входами і вестибюльними групами з повним складом обслуговуючих приміщень.

В 1939-1940 рр. будівлю було реконструйовано за проектом архітектора С.Г. Брусова. В результаті реконструкції к головному фасаду було прибудовано восьмиколонний портик, з'явилися вертикальні членування (пілястри, фільонки), парапети та інші елементи пластики в характері архітектури 1930-х рр.

Палац культури металургійного заводу ім. Ф.Е. Дзержинського є одним з визначних творів радянської архітектури 1920-30-х рр. В даному випадку вперше в практиці на теренах України було розпланувально розділено клубну та видовищну частини при їх співіснуванні в межах об'єму однієї будівлі.

В 1950-ті рр. до північного бічного фасаду Палацу культури був прибудований новий об'єм кінотеатру в архітектурних формах радянського неокласицизму.

Будівля колишнього міськвиконкому та громадських організацій по площі 250-річчя міста,³.

Міськвиконком збудовано у 1930-ті рр. на площі 250-річчя міста, яка до 1970-х рр. була головною площею Дніпродзержинська. Будівля триповерхова, Г-подібна в плані, головний вхід акцентовано залізобетонним козирком, а пластичний лад фасадів побудовано на компоновці по обидві сторони від вікна-вітража спарених колон і фільонки між другим та третім поверхами. Прикрасою вестибюля є парадні сходи. Планування коридорне з освітленням через вікна, які розташовані в торцях будівлі та через вікно-вітраж на головному фасаді. Архітектура будівлі типова для 1930-х рр.

Незважаючи на непомітність в трактуванні архітектурних форм, будівля являє собою досить рідкісний зразок адміністративних будівель 1930-х рр.

Інв. № подл.	Подп. І дата	Взам. инв. №							
<p>сторони від вікна-вітража спарених колон і фільонок між другим та третім поверхами. Прикрасою вестибюля є парадні сходи. Планування коридорне з освітленням через вікна, які розташовані в торцях будівлі та через вікно-вітраж на головному фасаді. Архітектура будівлі типова для 1930-х рр.</p> <p>Незважаючи на непомітність в трактуванні архітектурних форм, будівля являє собою досить рідкісний зразок адміністративних будівель 1930-х рр.</p>									
								<i>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</i>	Лист
									73
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

Селище робочих-металургів по вул. Пеліна, 20-42.

Селище робочих-металургів будувалося за проектом, розробленим у 1920-ті рр. проектним бюро тресту «Південсталь» і являє собою зразок масового поточного будівництва із застосуванням монолітного шлакобетону в перші роки Радянської влади. Двоповерхові чотирьохквартирні житлові будинки, розміщені торцями к вулиці, мають раціональне планування з кімнатами хороших пропорцій та кухнею-столовою. Архітектурний вигляд житлових будинків добре відображає їх планувальну структуру, вікна в залежності від приміщень, які вони освітлюють, мають різну форму та розміри, перекриті будинки чотирьохскатним дахом, головний вхід в житлові будинки підкреслено щипцем.

Селище та його житлові будинки є прикладом масового поточного житлового будівництва 1920-х рр. з застосуванням місцевих будівельних матеріалів.

Гуртожиток робочих-металургів заводу ім. Ф.Е. Дзержинського по просп. Пеліна, 61.

Робочий гуртожиток збудовано у 1920-ті рр. Складна по конфігурації в плані будівля має традиційне для цього типу споруд коридорне планування з рекреаціями-холами для освітлення. На першому поверсі розміщено установи обслуговування (столова, пошивна майстерня тощо). В архітектурному образі будівлі звертає увагу спроба створення поповерхових горизонтальних членувань за рахунок використання лежачих вікон, підтриманих неглибоким уступом в простінках.

Будівля гуртожитку розкриває напрямок пошуку типологічних особливостей робочого гуртожитку в комплексі з обмеженим переліком установ обслуговування.

Житловий будинок по вул. Сировця, 31/ 32.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>архитектурному образі будівлі звертає увагу спроба створення поперечних горизонтальних членувань за рахунок використання лежачих вікон, підтриманих неглибоким уступом в простінках.</p> <p>Будівля гуртожитку розкриває напрямок пошуку типологічних особливостей робочого гуртожитку в комплексі з обмеженим переліком установ обслуговування.</p> <p>Житловий будинок по вул. Сировця, 31/ 32.</p>									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				74

Кутовий житловий будинок, зведений у 1920-ті рр., відрізняється архітектурним рішенням, характерним для стилю конструктивізм. Фасади розчленовано темними та світлими горизонтальними смугами, що опоясують весь будинок. Широкі віконні прорізи з дрібномасштабними прямокутними переплетами, балконні огорожі та металева огорожа даху у вигляді морських «лесів», вузько зрізаний кут з циферблатом годинника нагорі споріднюють архітектуру цієї будівлі з відомими зразками конструктивізму 1920-х рр.

Будівля являє собою неспотворений зразок послідовного конструктивістського архітектурного рішення.

Група житлових будинків РЖБК (Робочий житлово-будівельний кооператив) по просп. Пеліна, 69-73.

Збудовані у 1927-1928 рр. за проектом, розробленим проектним бюро тресту «Південсталь».

Група складається з трьох триповерхових двосекційних житлових будинків, входи в які з головного фасаду акцентовано пологими щипцями. Житлові будинки РЖБК є одним з цікавих прикладів масового кооперативного житлового будівництва перших років Радянської влади.

Житловий будинок по просп. Пеліна, 38.

Збудований у 1928 рр. за проектом архітектора В.К. Троценко.

Житловий двоквартирний будинок з зручними квартирами в двох рівнях – приклад будівництва масового житла садибного типу для робочих-металургів в перші роки Радянської влади. В об'ємно-просторовій композиції будівлі розкрита не тільки її планувально-просторова структура, але й простежується спроба творчо застосовувати в умовах масового будівництва традиційні для українського народного зодчества композиційні мотиви та характерні деталі. Це два щипця, в кожному з яких над віконними прорізами розташована неглибока трикутна ніша, ганки з різними стовпчиками, цоколь з великим виносом.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 75</div>
	Подп. И дата					
	<div>рівних приклад будівництва масового житла садногого типу для робітників металургів в перші роки Радянської влади. В об'ємно-просторовій композиції будівлі розкрита не тільки її планувально-просторова структура, але й простежується спроба творчо застосовувати в умовах масового будівництва традиційні для українського народного зодчества композиційні мотиви та характерні деталі. Це два щипця, в кожному з яких над віконними прорізами розташована неглибока трикутна ніша, ганки з різними стовпчиками, цоколь з великим виносом.</div>					
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Житловий будинок є зразком масового житла садибного типу для робочих, відрізняється досконалістю планування та оригінальністю об'ємно-просторової структури.

Житловий будинок по просп. Пеліна, 53.

Житловий будинок, зведений у 1930-ті рр., знаходиться в рядовій забудові просп. Пеліна. Центральна частина висотою в п'ять, а бокові крила – в чотири поверхи. На першому поверсі центральної частини розташовано магазин з великими вітринами-вітражами. Оригінальне обличчя будівлі сформоване характерними для архітектури 1930-х рр. вертикальними смугами вікон, що освітлюють сходові клітини та своєрідними балконами з глухими бічними екранами.

Будівля є найбільш характерним представником архітектури передвоєнного періоду, відрізняється професіоналізмом планувальної структури та культурою опрацювання деталей.

Комплекс житлових будинків по просп. Аношкіна, 108, 106, 104.

Комплекс із двох будинків для сімей та будинку-комуни був запроектований та збудований відомим німецьким архітектором Ернстом Маєм в 1928 р. у період його праці в СРСР. В комплекс входила будівля побутокмбінату, на сьогодні повністю перебудованого. Три житлових корпуси залишилися практично без змін і являють собою характерний приклад західноєвропейського функціоналізму 1920-х рр. Будинки посаджені уступами на некрутому рельєфі. Шість однотипних секцій відмічені на фасаді вузькою стрічкою вертикального скління сходових клітин. Збереглися також часті прямокутні переплети широких та вузьких віконних прорізів.

Будівлі являють собою унікальний зразок архітектури 1920-х рр., творчої спадщини архітектора Ернста Мая в СРСР.

Житловий будинок по просп. Леніна, 40.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>посаджені уступами на некрутому рельєфі. Існують однотипні секції відмічені на фасаді вузькою стрічкою вертикального скління сходових клітин. Збереглись також часті прямокутні переплети широких та вузьких віконних прорізів.</p> <p>Будівлі являють собою унікальний зразок архітектури 1920-х рр., творчої спадщини архітектора Ернста Мая в СРСР.</p> <p>Житловий будинок по просп. Леніна, 40.</p>									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				76

Будинок, зведений у 1930-ті рр., розташовується на перехресті вул. Леніна та вул. Ковалевича. Складається з двох об'ємів - п'ятиповерхового на перехресті та примикаючого до нього протяжного чотириповерхового. Характерними елементами в архітектурі будівлі є трипрольотні та двопрольотні лоджії, цоколь з невисоким гладким рустом.

Житловий будинок є однією з найбільш цікавих по архітектурній трактовці будівель 1930-х рр.

Житловий будинок по вул. Сировця, 5.

Житловий будинок, зведений у 1930-ті рр., розташовано на розі вулиць Сировця та Галини Романової, складається двох протяжних чотириповерхових корпусів з п'ятиповерховою кутовою частиною. Кут утворено у вигляді широкої увігнутій дуги, кутова частина фланкується вертикальними ризалітами сходових клітин з вузькою смугою скління, на першому поверсі влаштовано портики на прямокутних стовпах з терасою на перекритті.

Будівля складає ансамбль з протилежним житловим будинком №3, має характерні для капітального житлового будівництва 1930-х рр. типологічні стилістичні риси.

Житловий будинок по вул. Сировця, 16.

Чотириповерховий, прямокутний в плані будинок розташовано на червоній лінії в ряду забудови. Архітектурне рішення характеризується наявністю специфічних для 1930-х рр. пластичних прийомів. Фасад членується вертикалями виступаючих сходових клітин з вузьким склінням, в проміжках віконні прорізи, обрамовані рельєфними рамами-наличниками, також об'єднуються по вертикалі через одну ось. Фасад увінчано карнизною смугою зі стилізованим рядом тригліфів. Специфічною рисою будівлі є кутові лоджії, які підтримують колони. Колони увінчано стилізованими капітелями спеціально огрублених форм: на другому поверсі це прямокутний брусок, на третьому – кругла подушка «доричної капітелі», на

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №				
<p>членується вертикалями виступаючих сходових клітин з вузьким склінням, в проміжках віконні прорізи, обрамовані рельєфними рамами-наличниками, також об'єднуються по вертикалі через одну ось. Фасад увінчано карнизною смугою зі стилізованим рядом тригліфів. Специфічною рисою будівлі є кутові лоджії, які підтримують колони. Колони увінчано стилізованими капітелями спеціально огрублених форм: на другому поверсі це прямокутний брусок, на третьому – кругла подушка «доричної капітелі», на</p>						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
77

четвертому – просто ствол колони, що спирається на балку перекриття. Така вільна стилізація класичних форм зустрічалась іноді в архітектурі модерну, але особливо цінні її зразки в архітектурі 1930-х рр.

Комплекс кварталу Соцміста по просп. Конституції СРСР, вул. Безпалова, вул. Олександра Стовби, вул. Щербицького.

Комплексна забудова кварталу проводилась на початку 1930-х рр. за спеціальним генпланом, яким передбачалося будівництво великого житлового району нового типу.

По периметру квартал забудовано три-чотириповерховими житловими будинками, а в курдонерах розташовано дошкільні дитячі заклади. Особливістю просторової організації кварталу є те, що кутові частини житлових будинків мають по чотири поверхи та акцентовані приставними лоджіями в рівні другого та третього поверхів, візуально посадженими на масивні кронштейни в формі підборів. В кутових частинах кварталу розміщено магазини.

Комплекс кварталу являє собою цікавий приклад містобудівного утворення, створеного в період зміни стилістичного напрямку в архітектурі на початку 1930-х рр., коли форми конструктивізму єднались з формами монументальної класики.

Адміністративна будівля керамічного заводу по вул. Петровського, 37.

Збудована у 1932-1934 рр. (можливо за проектом архітектора В.І. Заболотного).

Адміністративна будівля керамічного заводу має типові для конструктивізму форми, з динамічними ступінчастими обрисами фасаду, залізобетонним козирком з великим виносом над головним входом та напівкруглим в плані об'ємом, з вертикальною смугою скління на всю висоту будівлі, де знаходяться сходи, що з'єднують всі три поверхи. Будівля

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	Заболотного).									
			Адміністративна будівля керамічного заводу має типові для конструктивізму форми, з динамічними ступінчатими обрисами фасаду, залізобетонним козирком з великим виносом над головним входом та напівкруглим в плані об'ємом, з вертикальною смугою скління на всю висоту будівлі, де знаходяться сходи, що з'єднують всі три поверхи. Будівля									
						Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська						Лист
												78
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата							

має коридорне планування з двобічним розташуванням службових приміщень.

Адміністративна будівля керамічного заводу є однією з небагатьох збережених будівель, що виконані у формах конструктивізму.

Держбанк по просп. Леніна, 2.

Збудований у 1935-1937 рр. за проектом цивільного інженера, архітектора В. А. Естровича.

Триповерхова з компактними об'ємами будівля банку формує північний бік передзаводської площі металургійного заводу ім. Ф.Е. Дзержинського. Центром композиції будівлі банку є підкреслений розкріповкою та декілька збільшений в висоту об'єм операційної двосвітлової зали, що на другому поверсі, а перший поверх та бокові крила повністю відведені для розміщення допоміжних служб. Центральний об'єм, крім того, виділений накладною на його поверхні декоративною аркадою, в антаблементній частині якої розташовані барельєфні зображення червоноармійців, робочих та колгоспниць. Будівля відзначається ретельною прорисовкою балконів, кронштейнів, наличників, картуша, інших деталей фасаду та інтер'єрів. Звертають увагу вхідні дубові двері з великою мідною ручкою і гарно окресленими напливними фільонками.

Будівля є оригінальним твором архітектури 1930-х рр. та запроектована класиком вітчизняного зодчества.

Житловий будинок по просп. Пеліна, 18.

Житловий трисекційний чотириповерховий будинок, зведений у 1937-1939 рр., формує обличчя однієї з центральних магістралей міста. Характерною особливістю архітектури будівлі є застосування для декорування його фасадів класичної ордерної системи. Так, по обидві сторони від вертикального, висотою в три поверхи вікна-вітражу, що освітлює сходову клітину, розташовані пілястри коринфського ордеру, а весь перший поверх трактується як п'єдестал. Майстерно опрацьовані та

Ине. № подл.	Подп. И дата		Взам. инв. №		<p>Житловий трисекційний чотириповерховий будинок, зведений у 1937-1939 рр., формує обличчя однієї з центральних магістралей міста. Характерною особливістю архітектури будівлі є застосування для декорування його фасадів класичної ордерної системи. Так, по обидві сторони від вертикального, висотою в три поверхи вікна-вітражу, що освітлює сходову клітину, розташовані пілястри коринфського ордеру, а весь перший поверх трактується як п'єдестал. Майстерно опрацьовані та</p>							
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська						Лист
												79

виконані в натурі: ліпнина капітелей, сухарики увінчуючого карнизу, фільонки в міжвіконних простінках четвертого поверху, парапетна огорожа.

Житловий будинок типовий для архітектури сер.- кін. 1930-х рр., коли для декорування фасадів стала широко використовуватися ордерна система. Будівля відрізняється чіткістю об'ємно-планувальної організації та майстерність виконання деталей.

Забудова вулиці Сировця від пл. Леніна до вул. Спортивної.

Ансамбль вулиці почав складатися у 1920-1930-ті рр. в період інтенсивного промислового та житлового будівництва в Дніпродзержинську. На вулиці з'явився ряд капітальних багатоповерхових житлових будинків (4-5 поверхів) із вбудованими та прибудованими магазинами, що відрізняються стриманою пластикою, характерною для 1930-х рр. У 1949 р. було розроблено генеральний план центральної частини міста, в якому передбачалося створення низки містобудівних ансамблів і композиційно-просторових вузлів. Цей план було реалізовано не в повній мірі, але основні принципи формування головних міських просторів були витримані і вплинули на подальший розвиток забудови центральних проспектів та вулиць. В період післявоєнного відродження, з початком формування площі Дзержинського, пов'язане будівництво кутового будинку (вул. Сировця, 14, арх. О.О. Брусова), який задав тон ансамблевому строю цієї ділянки вулиці. Великий 120-тиквартирний будинок займає весь квартал, відрізняється композиційною цілісністю при різноманітному та виразному рішенню фасадів, являє собою містобудівну доміканту завдяки кутовій частині з баштою, що організує простір площі ім. Дзержинського та фіксує західну сторону площі.

Вдало доповнено в 1950-ті рр. містобудівне рішення перехрестя вул. Сировця та вул. Москворецької, на якому в 1930-ті рр. були поставлені по діагоналі два чотириповерхових будинки з підвищеною кутовою частиною та прибудованим одноповерховим магазином (вул. Сировця, 5, 6). В період

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 80
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

зведення будинку по вул. Сировця, 14 автор – арх. О.О. Брусова – вирішила його кут, що виходить на Москворецьку, та кут будинку, що поставлено по другій діагоналі (вул. Сировця, 7), аналогічно. Таким чином, перехрестя отримало оригінальне просторове рішення. Звертає на себе увагу рішення кутів будівель (вул. Сировця, 3, 5) на перехресті з вул. Г. Романової, широкі увігнуті дуги кутових частин будівель (вул. Сировця, 5), зведених в 1930-ті рр., та будівлі (вул. Сировця, 3), збудованої в 1950-ті рр., створюють пластичний ефект, що вносить різноманіття в забудову. В єдиному дусі з використанням архітектурних методів забудови 1930-х рр. на цій вулиці вирішена автором парна сторона аж до вул. Спортивної. Відрізок вулиці являє собою закінчений ансамбль міської забудови, при вирішенні якого в 1950-х рр. було вдало застосовано архітектурні традиції 1930-х рр.

Житловий будинок по вул. Сировця, 14.

Збудований у 1950-ті рр. за проектом архітектора О.О. Брусової, житловий будинок секційного типу займає весь квартал на розі пл. Дзержинського та вул. Сировця. В будівлі чотириповерхові, кутова частина виділена, підвищена на один поверх та увінчана баштою. На фасаді, що виходить на пл. Дзержинського, центральна частина відмічена пілястрами, що зображують прибудований портик, та фронтоном над карнизом. Четвертий поверх по всіх фасадах виділений іншою обробкою стін, випуклою міжповерховою тягою та самостійним ордером пілястр. Три нижні поверхи об'єднані потужними композитними пілястрами, що підтримують розкрепований ступінчатий пояс. Перший поверх прорізано крупними арками. Башта, з чотирма пристінними портиками, просторово організує пл. Дзержинського та є містобудівною домінантою в центральній частині міста.

Житловий будинок по вул. Сировця, 3.

Житловий будинок розташовано на перехресті вул. Сировця та вул. Галини Романової, збудований після війни в 1950-ті рр. з урахуванням

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						81				

єдиного композиційного рішення із вже існуючою будівлею 1930-х рр. В будівлі використано апробоване рішення з деякими видозмінами, що продиктовані конкретним місцем, а саме пристінними портиками на прямокутних стовпах. Стовпи стилізовані під спрощені іонічні колони.

Будівля зведена з застосуванням архітектурних характеристик існуючої забудови та складає ансамбль з протилежним житловим будинком №5.

Архітектурний ансамбль проспекту Леніна.

В забудові просп. Леніна у 1920-1950-ті рр. приймали участь архітектори Олексій Яковлевич Сокіл, Віктор Абрамович Естрович, Олег Борисович Петров, Матвій Георгієвич Клебанов, Ольга Олексіївна Брусова тощо.

Проспект Леніна починається від передзаводської площі металургійного заводу ім. Ф.Е. Дзержинського, де в 1922 р. за проектом архітектора і скульптора О.Я. Сокіла було зведено монумент «Розкутий Прометей». Закінчується проспект Леніна в нагірній частині Дніпродзержинська, де в 1981 р. було встановлено бюст Л.І. Брежнєва, уродженця міста, керівника партійної організації Дніпродзержинська у післявоєнне десятиріччя. Передзаводська площа почала забудовуватися в 1930-ті рр., основна частина проспекту запроектована та збудована в 1950-ті рр.

Архітектурний ансамбль просп. Леніна складається з ряду містобудівних вузлів та окремих житлових будівель, які мають значну архітектурну цінність. Особливо цікаву просторову організацію має вузол на перетині просп. Леніна та вул. Сирцова, де утворена площа з асиметричною постановкою однієї з основних висотних домінант міста – чотириповерхового житлового будинку з високою баштою, яка увінчана шпилем (арх. О.Б. Петров). До числа найбільш досконалих відноситься будинок по просп. Леніна, 46 (арх. О.О. Брусова) та квартал житлових будинків по просп. Леніна 46-54, який являє собою приклад раціональної

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 82
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

<p>містосудівних вузлів та окремих житлових будівель, які мають значну архітектурну цінність. Особливо цікаву просторову організацію має вузол на перетині просп. Леніна та вул. Сирцова, де утворена площа з асиметричною постановкою однієї з основних висотних домінант міста — чотириповерхового житлового будинку з високою баштою, яка увінчана шпилем (арх. О.Б. Петров). До числа найбільш досконалих відноситься будинок по просп. Леніна, 46 (арх. О.О. Брусова) та квартал житлових будинків по просп. Леніна 46-54, який являє собою приклад раціональної</p>						
---	--	--	--	--	--	--

переробки типових проектів і досконалої просторової організації житлової середи, де внутрішньоквартальні простори замикаються постановкою будівель меншої поверховості та компактним об'ємом. Для забудови кварталу архітектором О.О. Брусовою запроектовані малі форми – огорожі з кованими воротами і калитками, підпірні стінки, квітники.

Оригінальністю об'ємно-планувальної структури відзначаються і інші житлові будинки, що формують архітектурне обличчя просп. Леніна.

Архітектурний ансамбль просп. Леніна в Дніпродзержинську відрізняється стилістичною єдністю та різноманіттям, як об'ємно-просторового трактування його окремих вузлів, так і різноманітним рішенням фасадів житлових будинків, формуючих забудову.

Монумент «Розкутий Прометей». Пам'ятник розташований на площі між просп. Пеліна і сквером на початку просп. Леніна. Встановлений у 1922р. за проектом архітектора і скульптора О. Я. Сокола.

Монумент «Розкутий Прометей» - первісток ленінського плану монументальної пропаганди в Україні. Монумент представляє собою доричну колону з п'єдісталом, на якій встановлено статую Прометея – древньогрецького героя, який викрав у Зевса вогонь і дав його людям. Прометей символізує у всіх народів боротьбу за свободу та щастя людей. Монумент встановлено на братській могилі робітників, що пали в боротьбі за встановлення Радянської власті в Кам'янському до п'ятої річниці Жовтневої революції.

Монумент є основним ідейно-художнім та архітектурно-містобудівним елементом ансамблю центральної площі м. Дніпродзержинська.

Під час Великої Вітчизняної війни і тимчасової окупації монумент було зруйновано, але чавунну скульптуру вдалось врятувати і у 1947 р. монумент було відновлено в первісному вигляді за проектом архітектора О.О. Брусової. Ще одну реставрацію пам'ятника проведено в 1974 р. Автори проекту – архітектори Кримцом А.В. і Дубіна В.І. Останню реставрацію

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>Монумент є основним ідейно-художнім та архітектурно-містобудівним елементом ансамблю центральної площі м. Дніпродзержинська.</p> <p>Під час Великої Вітчизняної війни і тимчасової окупації монумент було зруйновано, але чавунну скульптуру вдалось врятувати і у 1947 р. монумент було відновлено в первісному вигляді за проектом архітектора О.О. Брусової. Ще одну реставрацію пам'ятника проведено в 1974 р. Автори проекту – архітектори Кримцом А.В. і Дубіна В.І. Останню реставрацію</p>									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
									83
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

Інв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>попарно згрупованими балконами. Планування будівлі виконане на основі використання та творчого переобладнання секції, що розроблена архітектором П.П. Кавиковим.</p> <p>Житловий будинок формує архітектурний ансамбль центру міста та засвідчує високу професіональну культуру його автору.</p> <p>Квартал житлових будинків по вул. Леніна, 46-54.</p>						
			<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>						Лист
									84
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

Квартал житлових будинків по вул. Леніна, 46-54.

Квартал є одним з найбільш успішних прикладів прив'язки та раціонального переосмислення типових проєктів в архітектурі післявоєнного десятиріччя.

Збудовано у 1951-1953 рр. за проектом архітектора М. Г. Клебанова. Житловий будинок має складну уступчасту конфігурацію в плані, що викликано містобудівною ситуацією його розміщення на перехресті просп. Леніна та вул. Сировця, причому по осі цієї вулиці фасад збагачено портиком з фронтоном. Будівля відрізняється композиційною досконалістю і ретельністю прорисовки деталей. На першому поверсі розміщено вбудовані приміщення магазинів.

Житловий будинок вдало формує важливий містобудівний вузол в забудові центру міста Дніпродзержинськ, відрізняється продуманістю та логічністю об'ємно-просторової композиції.

Збудовано у 1951-1953 рр. за проектом архітектора О. Б. Петрова. Чотириповерховий житловий будинок організує забудову на перехресті просп. Леніна та вул. Сировця і саме тому його об'ємно-просторова композиція ускладнена розміщенням в кутовій частині башти, увінчаної колонадою та високим шпилем. Така композиція дозволила візуально

Інв. № подл.	Попл. И дата	Взам. инв. №	забудові центру міста Дніпродзержинськ, відрізняється продуманістю та логічністю об'ємно-просторової композиції.						
			<p>Житловий будинок по просп. Леніна, 51.</p> <p>Збудовано у 1951-1953 рр. за проектом архітектора О. Б. Петрова. Чотириповерховий житловий будинок організує забудову на перехресті просп. Леніна та вул. Сировця і саме тому його об'ємно-просторова композиція ускладнена розміщенням в кутовій частині башти, увінчаної колонадою та високим шпилем. Така композиція дозволила візуально</p>						
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист

акцентувати кут площі, створити висотну домінанту та сформувати її оригінальний вигляд. Протяжна частина фасаду формується попарно згрупованими балконами та спареними вікнами четвертого поверху. Для планування автором використана секція за проектом П.П. Кавикова, що широко застосовувалась в післявоєнне десятиріччя. На першому поверсі будівлі розташовано магазин.

Житловий будинок є одним з найважливіших містобудівних акцентів та висотних домінант центру м. Дніпродзержинськ, відрізняється майстерністю в компоновці об'ємів та в опрацюванні деталей.

Житловий будинок по просп. Леніна, 53.

Житловий будинок зведено у 1950-1953 рр. в рядовій забудові центральної частині міста. В плані споруда утворює неглибокий курдонер, де по осі над підвищеним на один поверх об'ємом закомпановано великий щипець з пологою покрівлею. Для пластичного збагачення фасадів та створення комфортних умов проживання в ризалітах, що утворюють курдонер запроектовані кутові лоджії, на площині фасаду розміщені балкони різної форми. На першому поверсі розміщено магазин. Будівля відрізняється ретельним опрацюванням деталей – карнизу, балконів, деталей ордерної системи, оригінальністю об'ємно-просторової композиції.

Житловий будинок по просп. Леніна, 54.

Житловий п'ятиповерховий цегляний будинок, зведений у 1951-1953 рр. за проектом архітектора М.Г. Клебанова, розташовано на перехресті просп. Леніна та просп. Аношкіна. Містобудівна посадка відрізняється доречною в цій ситуації зрізаною кутовою частиною, яка в свою чергу акцентована щипцем та лоджіями в рівні трьох верхніх поверхів, причому лоджії п'ятого поверху мають напівциркульні обриси. В рівні двох нижніх поверхів кутової частини будівлі, де розміщено вхід до магазину, що займає весь перший поверх, закомпановано штукатурні, розбиті на русти, пілястри.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<p>пр. за проєктом архітектора М.І. Клебанова, розташовано на перехресні просп. Леніна та просп. Аношкіна. Містобудівна посадка відрізняється доречною в цій ситуації зрізаною кутовою частиною, яка в свою чергу акцентована щипцем та лоджіями в рівні трьох верхніх поверхів, причому лоджії п'ятого поверху мають напівциркульні обриси. В рівні двох нижніх поверхів кутової частини будівлі, де розміщено вхід до магазину, що займає весь перший поверх, закомпановано штукатурні, розбиті на русти, пілястри.</p>	
	Подп. И дата						
						<p>Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

86

Цей мотив, але вже в рівні тільки першого поверху, продовжений на бокових крилах в обрамленні вітрин.

Житловий будинок акцентує важливий містобудівний вузол міста. В композиції будівлі, в деталях його фасадів відчувається майстерність опрацювання деталей.

Житловий будинок по просп. Леніна, 55.

Житловий будинок, зведений у 1951-1953 рр., Г-подібний в плані, чотириповерховий, кутова частина п'ятиповерхова. По всьому фронту фасаду зі сторони просп. Леніна запроектовано магазини. Значна протяжність фасаду змусила автора урізноманітнити його пластичний стрій пілястрами (два верхні поверхи кутової частини), фронтонами різної форми, накладними декоративними елементами, рустикою, наличниками вікон-вітрин та вхідних дверних прорізів до магазинів. Житловий будинок, при використанні його автором традиційних для післявоєнного десятиріччя прийомів, відрізняється цікавим втіленням як загального замислу, так і деталей фасадів.

Житловий будинок по просп. Леніна, 62.

Житловий будинок, зведений у 1953-1955 рр., займає ділянку з різким пониженням рельєфу, зважаючи на що в його підкресленому гладкою рустикою цоколі розташовано не лише один поверх, але й магазин в найнижчій частині. В центрі протяжного головного фасаду над розірваним увінчуючим карнизом закомпановано трикутний фронтон, що дозволило збагатити пластику будівлі, яка побудована на поєднанні ритму балконів та еркерів.

Житловий будинок є цікавим прикладом постановки будівлі на ділянці з різким перепадом рельєфу, оригінальною пластикою фасадів.

Житловий будинок по просп. Леніна, 73.

Житловий чотириповерховий будинок зведено у 1953-1955 рр. на ділянці з різким перепадом рельєфу, що дозволило в цокольному поверсі

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист	
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				87

у вигляді тимчасового закріплення трикутний фрегат, що дозволяє збагатити пластику будівлі, яка побудована на поєднанні ритму балконів та еркерів.

Житловий будинок є цікавим прикладом постановки будівлі на ділянці з різким перепадом рельєфу, оригінальною пластикою фасадів.

Житловий будинок по просп. Леніна, 73.

Житловий чотириповерховий будинок зведено у 1953-1955 рр. на ділянці з різким перепадом рельєфу, що дозволило в цокольному поверсі

розмістити магазин з арочними вікнами-вітринами. В кутовій частині будівлі розміщена витончена башта, яка за архітектурою нагадує паркову бесідку. Своєрідним п'єдесталом, який вдало підкреслює висотну трактовку башти, є підвищена до п'яти поверхів кутова частина житлового будинку. Пластичний декор будинку побудований на поєднанні невеликих балконів та потужних еркерів.

Будівля є однією з висотних домінант архітектурного ансамблю просп. Леніна, відрізняється майстерністю постановки на ділянці з різким перепадом рельєфу.

Житловий будинок по просп. Леніна, 75.

Житловий будинок збудовано у 1952-1955 рр. на ділянці з різким перепадом рельєфу та має оригінальну об'ємно-просторову композицію. Будівля складається з двох чотири-п'ятиповерхових блоків-секцій, з'єднаних між собою чотириповерховою вставкою, де розміщено арочний проїзд вглиб кварталу. Для будівлі характерна крупна, майже скульптурна пластика, де поєднуються еркери, балкони та глибока лоджія над арочним проїздом. Увінчується будинок розвинутим у висоту багатопрофільним карнизом з крупними сухариками.

Житловий будинок відрізняється оригінальністю об'ємно-просторової композиції та майстерно виконаним пластичним декором. В той же час, по характеру архітектури будинок типовий для післявоєнного десятиріччя.

Ансамбль вул. Київської та площі. Соцмісто.

Архітектурний ансамбль вул. Київської формується у 1950-ті рр. двоповерховими житловими будинками, будівлею школи на 400 учнів та будівлею дитячого садка на 125 місць. Об'ємно-просторова композиція ансамблю побудована на поєднанні суцільного фронту забудови по червоним лініям з неглибокими курдонерами, а у ширшій частині вулиці поставлено пам'ятник В.І. Леніну.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	Ансамбль вул. Київської та площі. Соцмісто.					
			Архітектурний ансамбль вул. Київської формується у 1950-ті рр. двоповерховими житловими будинками, будівлею школи на 400 учнів та будівлею дитячого садка на 125 місць. Об'ємно-просторова композиція ансамблю побудована на поєднанні суцільного фронту забудови по червоним лініям з неглибокими курдонерами, а у ширшій частині вулиці поставлено пам'ятник В.І. Леніну.					
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата			88

Архітектурний ансамбль вул. Київської та площі Соцміста є цікавим прикладом створення цілісного архітектурного ансамблю із застосуванням типових проектів житлових та громадських будівель при незначних їх змінах, використанням малих архітектурних форм, елементів благоустрою та озеленення.

Під час проведення натурних досліджень архітектурного середовища Дніпродзержинська виявилось, що значна частина будівель та містобудівних ансамблів, які репрезентують культурну спадщину міста, не перебуває на державному обліку і не має статусу щойно виявлених об'єктів культурної спадщини. Миколаївську церкву по вул. Кірова,1 прийнято на державний облік як пам'ятку архітектури національного значення Постановою Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979 р. за № 442. Ще п'ять об'єктів на території колишньої «Верхньої колонії», згідно з розпорядженням голови Дніпропетровської облдержадміністрації від 12.04.1996 р. № 158-р, мають статус пам'яток архітектури місцевого значення. За минулі роки жодний історичний архітектурний об'єкт не було запропоновано для взяття на державний облік. Дослідницькі роботи з виявлення та оцінки за встановленими критеріями об'єктів архітектурної спадщини не проводились. Таке становище не відображає об'єктивно потужний культурний потенціал міста.

За результатами проведених комплексних досліджень ми пропонуємо для взяття на державний облік значну частину вище наведених та інших об'єктів культурної спадщини міста.

В додатку №1 наведено Переліки пам'яток та об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська, що пропонуються для взяття на державний облік.

Об'єкти різних категорій історико-культурної й архітектурної цінності (пам'ятки національного та місцевого значення, об'єкти, що пропонуються

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист	
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				89

Инов. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Підп.	Дата		90

схід від сучасного театру ім. Л. Українки нещодавно було проведено реконструкцію площі перед Миколаївським собором (оновлено мощення, встановлено пам'ятний знак, відремонтовано елементи благоустрою, демонтовано дисонуючі огорожі).

На території так званих Пісків (назва пов'язана з піщаними ґрунтами навколишньої місцевості) з будівництвом Дніпровського заводу місцевість засипалася відходами металургійного виробництва, що дозволило укріпити ґрунт й влаштувати нові вулиці і сад Гофмана, насаджений між Вовчим Горлом і нинішньою вулицею Корчевського. Нині на згадку про нього лишилася вулиця Фруктова.

В 1930-х рр. на території колишнього цвинтаря Кам'янського було зруйновано всі надгробки і розплановано заводський парк. Міський парк культури та відпочинку розташований в історичному центрі Дніпродзержинська в оточенні кварталів міської забудови. Тут влаштовано атракціони, дитячий майданчик, малі архітектурні форми. Зараз парк площею 8 га включено в реєстр природно-заповідного фонду Дніпропетровської області - Центральний парк (міський парк культури та відпочинку) по вул. Шевченківська. Категорія об'єкта згідно з рішенням Дніпропетровського облвиконкому від 28.11.1974 р. № 687 - «парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення», № 105. Основу зелених насаджень складають листяні дерева: тополя Симоні, клен гостролистий, явір, верба плачуча, софора японська, в'яз, горобина, липа дрібнолиста, акація біла, каштан, береза, платан східний, а також декоративні чагарники: троянди сортові, спирея Ван гута, жасмин, бирючина та ін. Територія потребує благоустрою, а рослинність - проведення санації.

При розбудові житлового селища «Соцмісто» в 1930-1950 рр. значна увага приділялась благоустрою району. В кварталі, що знаходиться при в'їзді в селище з траси вул. Дніпропетровської і який обмежено вул. Менделєєва, Щербицького, просп. Конституції СРСР, було висаджено

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						91				

великий парк. Тут серед зелених насаджень розташовувалися також стадіон і спортивні майданчики. Вулиці Безпалова, Слайковського, Київська, що проходять перпендикулярно до основної містобудівної осі району – просп. Конституції СРСР в глибину житлових кварталів, вирішені як просторі бульвари з газонами, чагарниками, групами дерев, парковою скульптурою та іншими елементами благоустрою. В загальному характері форм благоустрою району переважає первісна стилістика радянського періоду 1950-х рр. Частково збереглись огорожі дворів з цегляними стовпами і металевими ґратами, прикрашені вазами, розетками, шарами, підпірні стінки, клумби, паркові сходи. Сучасний технічний стан історичних елементів благоустрою - незадовільний. Внутрішні території житлових кварталів, шкільних ділянок, дитячих садочків теж озеленені.

В центральних районах міста з комплексною післявоєнною забудовою історичні елементи благоустрою (малі форми, огорожі з кованими воротами та калитками, підпірні стінки, паркові сходи, перголи, квітники та клумби), що виконувались з нетривких матеріалів, збереглись лише частково. Стилiстика форм благоустрою парадних вуличних просторів та дворових територій кварталів відповідала загальній стилістиці архітектури радянського неокласицизму.

У 1950-1960-ті рр. відбувалися значні роботи по благоустрою міста. Проводились роботи з озеленення вулиць, скверів, впорядковувалася його транспортна система. В цей час виник сквер, що простягнувся вздовж низинної частини просп. Леніна від пам'ятника Прометея до центральної площі ім. Леніна. У сквері висаджено понад 20 видів дерев і близько 13 видів чагарників. Бульвар, що тягнеться вздовж головного проспекту, є окрасою міста.

Існують невеликі парки на території селищ «Хіміків» та «Енергетиків», окремі куточки пляжних зон, в південно-західній частині міста значну територію займає Самишина (Шемишена) балка, з густим не

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						92				

упорядженням озелененням. Ще західніше розташовується значний зелений масив Ароманенкової балки з не упорядженою рослинністю. Всі озеленені території потребують благоустрою, рослинність потребує санації. Території зазначених балок відносяться до земель лісового фонду.

В озелененні вулиць, бульварів, площ міста характерна однорядна посадка дерев та чагарників вздовж пішохідних тротуарів. Серед історичних елементів благоустрою фрагментарно збереглась гранітна бруківка кількох рядових вулиць центральних районів. На території історичних районів частково збереглась міська та паркова скульптура, характерна для періоду сер. 1950-х – кін. 1970-х рр.

Забудова лівобережної частини міста розпочалася в 1972 р. Від 1977 р. практичне все житлове будівництво в місті велося на лівому березі. Лівобережний парк площею 30 га було закладено в 1982 році. Його рослинність представлена старими і молодими посадками різних видів дерев і чагарників.

По обох берегах Дніпра, на острові Кривець і по берегах Дніпродзержинського водосховища розташовуються зони відпочинку, де зростають різні види дерев і чагарників, що історично тут росли завжди: плодові сорти, різноманітні тополі, шовковиця, груша, абрикос, клен явір, горіх, бузок, дуб звичайний та інші.

У правобережній частині Дніпра, в районі міських пляжів, планується створення ботанічного саду, який би відповідав як естетичним, так і екологічним проблемам сьогодення правобережної території міста.

На схід від міста в долині р. Дніпро бере свій початок «Орільсько-Дніпровський заповідник».

Інститутом «НДПІ містобудування» у др. пол. ХХ ст. було розроблено територіальну комплексну схему охорони природи міста Дніпродзержинська і проект міського парку.

Інв. № подл.	На схід від міста в долині р. Дніпро бере свій початок «Орільсько-Дніпровський заповідник».					
	Інститутом «НДПІ містобудування» у др. пол. XX ст. було розроблено територіальну комплексну схему охорони природи міста Дніпродзержинська і проект міського парку.					
	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська					
Взам. инв. №						
Подп. и дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Лист
						93

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Основними природними композиційними вісями є долина річки Дніпро та лінії головних вододілів і тальвегів правобережної частини. Місця перетину річкової долини, які підтримані високими схилами плато та активними пругами верхніх надзаплавних терас правого берега, з осями

вододілів пагорбів фіксують головне композиційне ядро структури ландшафту.

Проведений аналіз містобудівної структури Дніпродзержинська довів, що історичний центр міста (кін. XIX–поч. XX ст.), а також фрагменти історичного середовища (1750 – 1950-ті рр.) з цінним розплануванням і забудовою розміщувався на відносно плоских ділянках рельєфу, зручних для будівництва. Будівництво на крутих схилах правого берега протягом певного часу на велося. Візуальні вісі поперечних вулиць орієнтувались на широкі простори річкової долини і розлогі гирла давніх балок. Поздовжні вулиці прокладалися вздовж річкового берега з урахуванням конкретних умов ландшафту.

Природні височини рельєфу річкової долини, які використовувались для зведення архітектурних домінант, ставали основою формування силуету кожного з поселень та містобудівного утворення правого берега в цілому.

На ділянках з виразним рельєфом – по схилах високого правого берега Дніпра зараз в більшості розташовується малоповерхова розосереджена садибна забудова, яка формує шар антропогенного ландшафту, що підкреслює форми природного рельєфу. Раніше, коли малоповерхова забудова розташовувалась лише в низинних районах, на панорамах з масовою рядовою забудовою виразно виділялися більш високі об'єми культових споруд, що слугували основними орієнтирами у просторовій композиції всіх чотирьох поселень на теренах майбутнього Дніпродзержинська.

Будівництво гігантського металургійного підприємства з масштабними об'ємами промислових споруд призвело до зміни орієнтації в просторі міста. Було змінено візуальні орієнтири не лише в просторовому значенні, а й в традиційному соціально-громадському і духовному поняттях. Величезні силуети металургійних об'єктів стали новим символом і місцем тяжіння тисяч мешканців Кам'янського-Дніпродзержинська. Навіть

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	композити всіх ютирвох поселень на теренах мануфактурного Дніпродзержинська.					
			Будівництво гігантського металургійного підприємства з масштабними об'ємами промислових споруд призвело до зміни орієнтації в просторі міста. Було змінено візуальні орієнтири не лише в просторовому значенні, а й в традиційному соціально-громадському і духовному поняттях. Величезні силуети металургійних об'єктів стали новим символом і місцем тяжіння тисяч мешканців Кам'янського-Дніпродзержинська. Навіть					
						Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 95	
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

знищення важливих історичних архітектурних домінант, які утримували містобудівний простір (церкви Романкового, Кам'янського, Карнаухівки) окремих районів, не призвело до втрати спадкоємності в силуетах та панорамах міста, оскільки головним орієнтиром з поч. XX ст. в усіх відношеннях був і залишається промисловий гігант – Дніпровський металургійний комбінат. Більша частина міського річкового фасаду була спотворена промисловою забудовою, яка розросталася від історичної центральної частини вниз по течії Дніпра.

Спроби вирішити проблему втрати локальних домінант (знищених храмів) були зроблені у 1930-1950-х рр., коли шляхом створення низки архітектурних акцентів було сформовано внутрішні інтер'єри центральних історичних районів прирічкових територій та територій нової забудови на верхніх позначках рельєфу (Соцмісто).

В генеральних планах Кам'янського 1930-х рр. отримала місце ідея створення нового композиційного ядра південніше від історичного центру «Верхньої колонії». Її було підтримано наступними генпланами 1950-х рр., внаслідок чого було створено новий громадсько-адміністративний центр міста, виявлений архітектурно-просторовими домінантами 1950-х рр., а згодом об'єктами підвищеної поверховості 1950-х – 1980-х рр. Паралельно відбувалось формування планувальної структури з новими активними композиційними вісями. Накладення старої і нової планувальних сіток дозволило сформувати єдиний структурний каркас центральної частини міста з головною планувальною віссю – просп. Леніна, що орієнтований на комплекс заводу ДМК, має значну протяжність (об'єднує численні квартали міської забудови з верхніх відміток до низинних територій) і формує громадський центр.

В пейзажно-видовій структурі історичного центру Дніпродзержинська найбільш значну роль відіграють відкриті простори річкової долини Дніпра – основні зони видового сприйняття міських силуетів і панорам.

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 96				

Середня ширина русла старого Дніпра в межах міста коливається від 0,7 до 1,7 км, довжина греблі Дніпродзержинської ГЕС складає 6,5 км, найбільша ширина дзеркала Дніпродзержинського водосховища в межах міста 8,0 км, що забезпечує оптимальні умови зорового сприйняття міських панорам зі значних територій протилежних берегів. Зони підвищеної композиційної активності концентруються по верхнім пругам рельєфу, тому високі споруди, розміщені на тутешніх ділянках, отримують значення містобудівних домінант з розвиненою зоною композиційно-видового впливу. Перетини в зонах підвищеної композиційної активності основних конструктивних ліній природного рельєфу (тальвегів) з видовою віссю долини ріки визначили систему оптимальних точок для зведення локальних архітектурних акцентів (на рівні окремого поселення), що враховувалось при розміщенні храмових споруд на перших етапах формування населених пунктів в низинах річкової долини (в розлогих гирлах балок). На другому етапі для розміщення храмів використовувались місця по верхнім пругам рельєфу (рівень другої надзапальної тераси). На цьому ж рівні було розташовано комплекс Дніпровського металургійного заводу, який за об'ємом і масштабом став новою потужною складовою панорами міста, що розкривається з протилежного берега річки та мосту і греблі, а також замикає значну кількість внутрішніх міських перспектив. На подальших етапах принцип розміщення висотних об'єктів на пругах рельєфу також використовувався, оскільки територія міста збільшувалася в південному напрямку по схилу пагорба до вищих відміток рельєфу.

Малоповерхова садибна традиційна житлова забудова, яка характерна для значної кількості районів міста, а також спрямованість вулиць і магістралей мають підкреслювати головні вузли планувальної структури міста, де особливе значення відведено громадським центрам.

Для досягнення композиційної і архітектурно-художньої цілісності нового будівництва з історичною забудовою принципово важливим є

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та исторических ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 97				

2. Пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, що є містобудівними акцентами, які розташовані серед міської забудови. Вони знаходяться в

Взам. инв. №	
Подп. и дата	
Инв. № подл.	

«Верхньої колони», добре сприймаються з протилежного берега Дніпра в радіусі більше 1,5 км. Знаходячись безпосередньо в зоні міського центру Дніпродзержинська вони приймають активну участь у формуванні силуету тієї частини міста, що сприймається з відкритих територій в районі прохідної ПАТ ДМК ім. Дзержинського, проспекту Леніна, автомобільного мосту через Дніпро.

2. Пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, що є містобудівними акцентами, які розташовані серед міської забудови. Вони знаходяться в

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист

98

кварталах міської забудови історичного центру, замикають перспективи вулиць, фіксують наріжні ділянки кварталів. Об'єми таких споруд беруть участь у формуванні внутрішніх міських інтер'єрів. Зони сприйняття таких об'єктів знаходяться в межах відкритих просторів прилеглих вулиць і площ. Їх оптимальні точки огляду розташовані на близьких (менш ніж 200 м) та середніх (від 200 до 500 м) відстанях.

До таких об'єктів відносяться палац металургів заводу ім. Держинського, драматичний театр ім. Л.Українки, житловий будинок по вул. Сировця, 14 (на пл. Держинського), житловий будинок по просп. Леніна, 51.

Пам'ятки історії і монументального мистецтва, що займають острівне положення серед площ і бульварів, мають менш розвинені видові зони внаслідок невеликих власних розмірів. Їх композиційний вплив обмежується прилеглими відкритими ділянками вулиць і площ в радіусі 100-150 м. Деякі з них приймають участь у формуванні локальних ділянок міського середовища (пам'ятник Т.Шевченку на пл. «250-річчя міста», пам'ятник Держинському на пл. Держинського, обеліск «Слави» на пл. Визволителів).

3. Пам'ятки, об'єкти культурної спадщини та значна історична забудова, що не є містобудівними акцентами і сприймаються виключно в інтер'єрі міста як фонові, що формують традиційний характер середовища. Це, в основному, дво-триповерхові будівлі (житлові та громадські) та окремі пам'ятні знаки й монументи (бюст Л. І. Брежнєва на просп. Леніна, скульптурна композиція «Жінка – мати» на просп. Леніна, пам'ятний знак «Літак» на пл. «250 – річчя міста», пам'ятник Т.Г. Шевченко на просп. Пеліна). Серед них особливу середовищну цінність представляють об'єкти, що входять до складу «Верхньої колонії», історичного центру міста, «Соцміста» і мають спільну зону композиційно-видового впливу.

Инев. № подл.	Взам. инв. №		<p>це, в основному, дво-триповерхові будівлі (житлові та громадські) та окремі пам'ятні знаки й монументи (бюст Л. І. Брежнєва на просп. Леніна, скульптурна композиція «Жінка – мати» на просп. Леніна, пам'ятний знак «Літак» на пл. «250 – річчя міста», пам'ятник Т.Г. Шевченко на просп. Пеліна). Серед них особливу середовищну цінність представляють об'єкти, що входять до складу «Верхньої колонії», історичного центру міста, «Соцміста» і мають спільну зону композиційно-видового впливу.</p>				Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	99

На підставі аналізу візуального сприйняття архітектурно-просторової містобудівної композиції Дніпродзержинська можна виділити основні зони формування видів та зони видимості міських панорам – широка смуга вздовж головного вододілу правобережного плато, яка охоплює й долину ріки Дніпро. Вона проходить паралельно з транзитною трасою Придніпровської залізниці, що прямує з південного сходу на північний захід. Також до цієї зони входять ділянки, розташовані на схилі пагорба в сторону берегової лінії Дніпра. Найбільш цінні видові зони розташовані по вулицям, які проходять вздовж пругів рельєфу, по мосту і дамбі через Дніпро. З територій низинного лівого берега також розкриваються загальноміські панорами і силуети.

На сьогодні в міському середовищі домінують висотні житлові та адміністративні об'єкти, збудовані у 1970-1980-х рр. в часи типового індустріального будівництва. Своїм крупним масштабом та спрощеними формами вони нівелюють історичний образ центральної частини міста. Ряд таких об'єктів, що розташовані безпосередньо в історичному центрі міста (9-10-типоверхові житлові й адміністративні споруди: житловий будинок по пр. Леніна, 34; адміністративний корпус ПАТ ДМК ім. Дзержинського по просп. Леніна, 3; корпус поліклініки ПАТ ДМК ім. Дзержинського по пр. Леніна, 5), слід відзначити як дисгармонійні споруди. Найбільш негативно в історичному середовищі міського центру сприймаються гігантські об'єми труб, домен заводу ПАТ ДМК ім. Дзержинського, які розташовуються безпосередньо поруч з «Верхньою колонією» і історичним центром Дніпродзержинська 1920-1950-х рр.

Нові житлові райони «Черемушки» та «БАМ» розташовані на значних відстанях від історичних містобудівних утворень і не впливають на сприйняття об'єктів культурної спадщини.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист 100
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Розділ 3. Комплексна історико-культурна оцінка території міста.

3.1. Узагальнена оцінка культурної спадщини.

Місто Дніпродзержинськ має не таку давню історію як деякі інші міста України – перша письмова згадка про селище Кам'янське датується 1750 роком. Ще раніше у XVII ст. виникло село Романкове, у 1738 р. – село Карноухівка (в подальшому Карнаухівка), у 1740 р. – село Тритузне, що були типовими українськими поселеннями, заснованими первісно як козацькі зимівники на правому березі Дніпра. Завдяки появі потужних містоутворюючих факторів на теренах Кам'янського саме це поселення отримало подальший розвиток вже як місто, включивши в ареал свого тяжіння прилеглі населенні пункти. В етапах містобудівного розвитку Дніпродзержинська є багато спільного з іншими промисловими містами України, але його особиста історія, планувальна структура, що пов'язана з умовами природного ландшафту, архітектурні особливості забудови в комплексі надають місту індивідуальні виразні риси та неповторний історичний характер.

На період розробки «Історико-архітектурного опорного плану міста Дніпродзержинська» статус пам'яток культурної спадщини мають: 6 об'єктів архітектури (серед них 1 пам'ятка національного значення); 53 об'єкта за видом історії (пам'ятки місцевого значення), 6 з яких є також і пам'ятками монументального мистецтва; 4 об'єкта за видом археологія (пам'ятки місцевого значення). Території цих пам'яток відносяться до земель історико-культурного призначення і не підлягають забудові.

Серед об'єктів культурної спадщини, які пропонуються для взяття на державний облік: історичних об'єктів – 9, об'єктів архітектури – 21, об'єктів містобудування – 4, археологічних об'єктів – 3. Всі об'єкти культурної спадщини, м. Дніпродзержинська, які пропонуються до прийняття на державний облік, потребують виготовлення облікової документації та

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Инв. № подл.	

						<i>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</i>	<i>Лист</i>
							101
<i>Изм.</i>	<i>Кол. уч.</i>	<i>Лист</i>	<i>№ док.</i>	<i>Подп.</i>	<i>Дата</i>		

місцевого значення). Території цих пам'яток відносяться до земель історико-культурного призначення і не підлягають забудові.

Серед об'єктів культурної спадщини, які пропонуються для взяття на державний облік: історичних об'єктів – 9, об'єктів архітектури – 21, об'єктів містобудування – 4, археологічних об'єктів – 3. Всі об'єкти культурної спадщини, м. Дніпродзержинська, які пропонуються до прийняття на державний облік, потребують виготовлення облікової документації та

проходження відповідних експертних процедур для вирішення питання про занесення цих об'єктів до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Пам'ятки всіх видів та об'єкти культурної спадщини, що пропонуються до прийняття на державний облік, наведено у додатку № 1 «Перелік пам'яток та об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська»; їх фотофіксація - у додатку № 4 «Фотоілюстрації об'єктів культурної спадщини».

Під час проведення натурних досліджень території м. Дніпродзержинська також виявлено і нанесено на основне креслення «Історико-архітектурний опорний план» низку архітектурних об'єктів, категорії яких за ступенем історико-культурної та художньої цінності визначені як «значні історичні будівлі» та «рядові історичні будівлі».

Класифікація об'єктів за ступенем історико-архітектурної цінності

За результатами проведеної роботи об'єкти культурної спадщини м.Дніпродзержинська та традиційна історична забудова диференційована по категоріям цінності:

- Пам'ятка архітектури національного значення.
- Пам'ятки архітектури місцевого значення.
- Пам'ятки історії місцевого значення.
- Пам'ятки монументального мистецтва місцевого значення.
- Пам'ятки археології місцевого значення.
- Об'єкти культурної спадщини за видами архітектури, містобудування, історії, археології, що пропонуються для взяття на державний облік.
- Значна історична забудова.
- Рядова історична забудова.

Пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення —

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>- Пам'ятки археології місцевого значення.</p> <p>- Об'єкти культурної спадщини за видами архітектури, містобудування, історії, археології, що пропонуються для взяття на державний облік.</p> <p>- Значна історична забудова.</p> <p>- Рядова історична забудова.</p>									
<p>Пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення —</p>									
						<p>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>			Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				102

Центральний парк по вул. Шевченківська є об'єктом природно-заповідного фонду; статусу об'єкта культурної спадщини парк не отримав.

Класифікація території міста за цінністю

На території Дніпродзержинська можна виділити ділянки, що мають різну категорію історико-культурної цінності за такими ознаками: наявність археологічного культурного шару, ступінь збереженості первісного розпланування, наявність природних та архітектурних домінант, рівень історико - меморіальної цінності, що визначається наявністю пам'яток архітектури, історії, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, збереженість традиційного історичного характеру середовища. Деякі з них займають головні позиції в містобудівній структурі, визначають своєрідність і унікальність міста. На ці ділянки мають бути спрямовані заходи містобудівної охорони, що складаються з визначення історичних ареалів, зон охорони пам'яток і оптимальних умов їх зорового сприйняття, забезпечення збереження об'єктів культурної спадщини та історичного середовища.

З точки зору композиційного і просторового аналізу природної підоснови найбільш цінними є території, розташовані на верхніх відмітках рельєфу і надзаплавних терасах біля пругів схилів.

Цінні в археологічному відношенні території в районі Романкового були затоплені Дніпродзержинським водосховищем, а в прибережному районі колишнього Кам'янського – забудовані промисловими підприємствами.

Визначення історичних ареалів та запропонована нижче система зон охорони пам'яток виходить з приведеної класифікації територій міста за ступенем історико-культурної цінності:

1. Територія Верхньої колонії.
2. Територія історичного центру Дніпродзержинська.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист 103
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

періоди палеоліту, місцезнаходження характерні для скелястого, високого, розсіченого чисельними ярами та балками правого берега Дніпра.

Інтенсивне заселення району припадає на неоліт - енеоліт і співпадає з більш активним пересуванням племен зі сходу.

Найдавнішим з археологічних місцезнаходжень на території Дніпродзержинська є одна з найбільш ранніх, відомих у Подніпров'ї, Романьківська ранньопалеолітична стоянка, датована 100-40 тис. рр. до н.е. (нині затоплена Дніпродзержинським водосховищем). Перші знахідки - викопні кістки тварин та оброблений кремій - були знайдені в котловані Дніпродзержинської ГЕС й описані геологом М.М. Карловим та вчителем з Дніпропетровська С.Н. Накельським. Вивченням місцезнаходження займалися С.М. Бібіков, Ю.Г. Колосов, П.І. Борисковський, В.І. Свистун (зокрема, фауни та антропології), Г.О. Бачинський; окремих знахідок – С.І. Данилова, С.М. Хрисанфова, М.Я. Абрамов, І.Г. Підоплічко, І.О. Семенчук.

Романківське місцезнаходження (за західноєвропейською періодизацією - мустьєрське), на думку М.М. Карлова, було сезонною літньою стоянкою мисливців на мамонтів, оленів, зубрів. В.І. Свистун наполягав на тому, що Романківське місцезнаходження - місце захоронення перенесених водою кісткових решток, що нагромаджувались в "кишені-пастці", заглиблені у кристалічних породах протягом часу від пізнього плейстоцену до сер. голоцену, включно.

У цілому, Романкове зафіксоване як місцезнаходження з великою кількістю кісток викопних тварин, серед яких лише ссавців 11 видів: південний слон, верблюд, мамонт, носоріг шерстистий, зубр, дикий кінь, благородний олень та північний олень, лось, печерний ведмідь, печерна гієна, вовк, козел або баран та ін. У складі крем'яної колекції мустьєрський інвентар (колекція С.К. Лакельського нараховує більше 65 екземплярів): 2

Взам. инв. №	Подп. И дата	плейстоцену до сер. голоцену, включно.						Лист
		У цілому, Романкове зафіксоване як місцезнаходження з великою кількістю кісток викопних тварин, серед яких лише ссавців 11 видів: південний слон, верблюд, мамонт, носоріг шерстистий, зубр, дикий кінь, благородний олень та північний олень, лось, печерний ведмідь, печерна гієна, вовк, козел або баран та ін. У складі крем'яної колекції мустьєрський інвентар (колекція С.К. Лакельського нараховує більше 65 екземплярів): 2						
Инв. № подл.							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	105
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

гостроконечники, скребло, рубляче знаряддя, пластина, дисковидні нуклеуси та відщепи (Романкове II), та пізньопалеолітичні знаряддя: нуклеуси, пластини, різці, скобелі, проколки, (Романкове I). Серед кістяних знарядь проколки, лоцила, наконечник списа, уламок метаподія дикого віслюка, орнаментованого зигзагом (за І.Г. Підоплічком зигзаг в більш пізні часи (II тис до н.е., Єгипет, Крит) символізував воду)⁷. Кістка віслюка, можливо, служила держакон якогось знаряддя. У 1958 р. С.К. Накельським знайдено степову, а в 1959-60 рр. В.І. Свитуном 2 плечові кістки людини "сапіятного" типу, тобто *Homo sapiens* з неандерталодними рисами (вік 100-40 тис. до н.е.), схожої на палеонтропів Палестини (Схул IX, Табуч).

У Дніпропетровському історичному музеї ім. Д.І. Яворницького зберігається колекція кременю з Романкового, зібрана В.А. Мізіним, з 50 примірників, 7 з яких штучно оброблені й датовані муст'є-верх. палеолітом (І.О. Семенчук). Там же експонується кістяний дротик, знайдений у 1970-ті рр. на відрізку берега Дніпра від Дніпродзержинського річпорту до місця викидів ДМК ім. Дзержинського, в 10 км від Романківського місцезнаходження Г.Ю. Марченко, астроном з Івано-Франківська, вважає наконечник дротика жіночим оберегом, орнамент якого символізує жіночий репродуктивний цикл (період вагітності й народження дитини) за місячним календарем. Датований кінцем верхнього (пізнього) палеоліту (10-8 тис. до н.е.). Аналогів дротику за орнаментом у євро-передньоазіатському регіоні поки не виявлено (І.О. Семенчук). Подібні дротики відомі в пізньому палеоліті, зокрема зі стоянки с. Межирічі (Черкаська обл.), 20-16 тис. рр. до н.е. Орнамент з горизонтальних та вертикальних ритмічних груп насічок мав місце на антропоморфних статуетках з Межирічів, Мізіна (Чернігівська обл.).

У 1990 р. в районі річкового порту був знайдений череп верблюда (за А.Т. Онищенко, вік приблизно 500 тис.), вкритий чорним лискучим через

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						106				

фосилізацію шаром, як і більшість викопних кісток з Романкового. У 1993 р. будівельниками в річковому піску з району річпорту знайдено плечову кістку мамонта, поверхня сіро-жовтого кольору. З намитого в районі Єлизаветівського котловану піску надійшли зуби дикого коня, оленя, зубра, фрагмент кінцівки зубра. У донному піску, намитому при будівництві мостового переходу (с. Курилівка) знайдено кілька зубів викопної акули (вид зник близько 2 млн. тому), фрагменти неолітичної - енеолітичної кераміки та крем'яні відщепи із слідами обробки.

Епоха бронзи нагадала про себе кам'яною свердленою шліфованою сокирою II тис. до н.е. з Романкового (випадкова знахідка, з поч.1960-х рр. зберігається в приватній колекції), чудової збереженості ліпним горщиком зрубної культури та рогом благородного оленя. Останні артефакти знайдені у 1980-ті рр. водолазом ДМК П.А. Клименко нижче о. Дубового серед скель забори (район скидів ДМК) й передані в музей. Можливо, то жертвоприношення наших предків суворому річковому божеству, що у вирах та на порогах перевертало човни, топило людей 4 тис. років тому.

Археологічною експедицією АН УРСР 1960 р. були досліджені 2 поселення пізньої бронзи в с. Аулах Криничанського р-ну Дніпропетровської обл., сусідньому Романковому. Разом із фрагментами ліпної кераміки були знайдені уламок свердленої сокири та висвердлина від сокири-молота. Вік поселень - 1500-1200 рр. до н.е., тип Верхньої Ушкалки (Д.Я. Телегін).

У колекції Б.М. Ханенка був опублікований бронзовий набір кінської вузди з Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії (околиці сучасного Дніпродзержинська). Набір складався з псалій, прикрашених грифоном, зокрема; налобника та наносника, орнаментованих головами орла та оленя; 8 блях, 4 з яких у вигляді людського обличчя; 2 пронизок. Походить комплекс з босфорського бронзоливарного центру і датований V ст. до н.е. (В.О. Іл'їнська, О.І. Тереножкін), коли у південних степах України

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>У колекції Б.М. Ханенка був опублікований бронзовий набір кінської вузди з Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії (околиці сучасного Дніпродзержинська). Набір складався з псалій, прикрашених грифоном, зокрема; налобника та наносника, орнаментованих головами орла та оленя; 8 блях, 4 з яких у вигляді людського обличчя; 2 пронизок. Походить комплекс з босфорського бронзоливарного центру і датований V ст. до н.е. (В.О. Іл'їнська, О.І. Тереножкін), коли у південних степах України</p>									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				107

панували скіфи. В музеї історії міста Дніпродзержинська експонується фрагмент бронзового скіфського казана з Романкового.

У районі Романкового та Аул восени 1958 року експедицією АН УРСР (Д.Я. Телєгін, М.П. Кучера, В.С. Драчук) виявлені три поселення черняхівської культури II-V ст. н.е. із залишками ліпної грубої та гончарної лощеної кераміки. Поселення Романкове займало невеликий пагорб (120 x 80 x 6 м), оточений з трьох сторін болотом з невеликими водоймами. У культурному шарі - вугілля, попіл, фрагменти кераміки, шматки обпаленої глини та кістки тварин. Кераміка представлена фрагментами товстостінного ліпного посуду з домішкою шамоту й жорстви, гончарного сіро - чорно лощеного, фрагментом грецької амфори.

Щільність населення у I тис (II-V ст. - черняхівська культура) у Степовому Подніпров'ї була досить значною. Поряд із великими поселеннями існували невеликі селища. У після черняхівський час в районі сучасного Дніпродзержинського водосховища населення стало менше, а в період X-XII ст. ця територія була заселена дуже рідко, короткочасно, бо знаходилася в зоні кочових степових неслов'янських племен.

Протягом кількох століть територія сучасного Дніпродзержинська була складовою Дикого поля. Її освоюють, починаючи з першої половини XVII ст. (за Г.Л. де Бопланом), запорозькі козаки.

В адміністративних межах сучасного Дніпродзержинська знаходяться два археологічних об'єкта:

Пам'ятка археології місцевого значення. Курган II тис. до н.е. (епоха бронзи), розташований по вул. Димитрова (поряд з гаражами). Курган виявлено археологічними розвідками у 1982 році. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 6130.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист 108
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Курган має висоту 6 м, діаметр насипу 50 м поверхня насипу задернована, східна пола забудована спорудами. Встановлено охоронний знак.

Археологічний об'єкт, що пропонується для взяття на державний облік.

Курган II тис. до н.е., розташований на розі вулиць Попова, 67 та Пестеля, 66; 0,5 км на північний схід від кургану, що по вул. Димитрова. Об'єкт виявлено археологічними розвідками у 2005 році. Курган має висоту 2,5 м, діаметр насипу 50 м, поверхня насипу задернована. Археологічний об'єкт частково пошкоджений при прокладанні дороги та господарською діяльністю місцевих мешканців. Пошкодження нещодавні.

Об'єкти культурної спадщини за видом історії.

Культурний потенціал міста визначається наявністю в ньому об'єктів культурної спадщини різних видів. Крім пам'яток архітектури, значної й рядової традиційної забудови, одними з важливих об'єктів, які формують культурну насиченість території міста та його своєрідний образ є пам'ятки історії та монументального мистецтва.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про охорону культурної спадщини» до пам'яток історії належать будинки, споруди, їх комплекси (ансамблі), окремі поховання та некрополі, місця масових поховань померлих та померлих (загиблих) військовослужбовців (у тому числі іноземців), які загинули у війнах, внаслідок депортації та політичних репресій на території України, місця бойових дій, місця загибелі бойових кораблів, морських та річкових суден, у тому числі із залишками бойової техніки, озброєння, амуніції тощо, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів.

В Дніпродзержинську народилися, проживали визначні діячі культури, науки, військові спеціалісти. Тут жили громадські і державні

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Подп. И дата				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						109				

діячі, представники вітчизняної інтелігенції, які розвивали культуру, брали участь у будівництві держави.

Пам'ятки історії місцевого значення представлені будинками, окремими похованнями, братськими могилами, меморіальними комплексами, пам'ятними знаками, монументами та скульптурними композиціями, меморіальними дошками на будинках, що свідчать про спадкоємність й історичну глибину міста.

На сьогоднішній день на території м. Дніпродзержинська на державному обліку перебуває 53 об'єкта культурної спадщини за видом «історії», з них 6 об'єктів є також пам'ятками монументального мистецтва.

Серед пам'яток історії, які представлені будинками на державному обліку перебувають: будівля заводууправління ПАТ ДМК ім. Дзержинського; будівля музею ПАТ ДМК ім. Дзержинського по вул. Губи; будинок, в якому знаходилась конспіративна квартира підпільної комсомольської організації м. Дніпродзержинська 1941-1943 рр. по вул. Губи,7, будівля їдальні № 3 ПАТ ДМК ім. Дзержинського - місце проведення робітничих зібрань у 1905 р. в Кам'янському; будинок 1-ї міської лікарні, в якому у вересні 1917 р.- квітні 1918 р. розташовувався штаб Червоної Гвардії на розі вул. К.Маркса та вул. Червоногвардійської; будинок, в якому проходили у 1914 р. нелегальні партійні зібрання більшовиків, з березня 1917 р. по березень 1918 р. - засідання міського комітету РКП/б/ по вул. Кірова, 6; інститут, в якому навчався Л.І. Брежнєв по просп. Пеліна, 16; будинок музично-драматичного театру ім. Л.Українки на пл. 250-річчя міста, 2, де відбулося перше засідання Кам'янської Ради робітничих депутатів в березні 1917 р.

На багатьох цехах ПАТ ДМК ім. Дзержинського, де працювали відомі революційні діячі, встановлені меморіальні дошки (11 пам'ятних знаків). В чинному Переліку пам'яток м. Дніпродзержинська, наданому органом

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 110				

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Підп.	Дата	

1. Місце проведення робітничих зібрань у 1905 р. в Кам'янському (охор. №1633). Пам'ятний знак розміщений на фасаді їдальні № 3 ПАТ ДМК ім. Дзержинського.

2. Пам'ятний знак на честь Тюленева Д.І. (1880-1918рр.) – учасника революції 1905-1907 рр., активного борця за владу Рад у Кам'янському, який працював у 1912 р. на Дніпровському металургійному заводі (охор. №1632). Пам'ятний знак розміщений на фасаді механічному цеху ПАТ ДМК ім. Дзержинського.

3. Місце проведення нелегальних партійних зібрань більшовиків у 1907 р. в Кам'янському (охор. №1609). Пам'ятний знак розміщений на стіні декоративної огорожі праворуч входу в міський парк по вул. Червоноармійська.

Із жовтня 1905 р. в Росії почали створювати Ради робітничих депутатів. Однією із перших була створена Катеринославська Рада. Незабаром було організовано Раду робітничих депутатів і в Кам'янському Катеринославської губернії, більшість яких складали більшовики. Очолив її Бесєдов Ісаак Малахіївч.

Рада організовувала страйки, мітинги, створила бойову дружину. 13 грудня 1905 року в Кам'янському почався загальний страйк, який переріс у озброєне повстання. Бійці робітничої дружини зайняли частину підприємств, обеззброїли поліцію, будували барикади. Рада в цей час взяла на себе функції влади. Вона по суті стала органом диктатури революційного народу. Але революція 1905 року потерпіла поразку. Сотні революціонерів підлягли репресіям, але жорстокі переслідування не зупинили революційної діяльності більшовиків. Головним завданням, яке поставив В.І. Ленін у ці роки, було збереження нелегальної партії, боротьба за маси, підготовка до нового наступу.

У 1907 році на лісовому масиві, де тепер знаходиться міський парк культури і відпочинку, проводились у Кам'янському нелегальні партійні

збори більшовиків, на яких обговорювались питання про роботу організації в період реакції, розповсюджувалась література з питань програми і тактики партії, твори К. Маркса, Ф. Енгельса, видання ЦК РСДРП, резолюції V з'їзду партії, книга В.І. Леніна «Що робити ?» брошури «Про бойкот третьої Думи» (в ній була опублікована ленінська стаття «Проти бойкоту») та інші.

До революції і в перші роки Радянської влади місцевість, де проходили нелегальні партійні збори більшовиків, була лісовим масивом. У 1933 році на цій території було розбито Центральний парк культури і відпочинку м. Дніпродзержинська.

Пам'ятне місце – тепер Центральний парк культури і відпочинку займає площу понад 8 гектарів, розташований у центрі сучасного Дніпродзержинська, художньо оформлений, прикрашений скульптурами, фонтанами, квітниками і є улюбленим місцем відпочинку трудящих.

Центральний вхід у парк оформлений двома колонами. На одній із них (правій від входу у парк) в 1951 році встановлена меморіальна чавунна дошка, розміром 0,4 x 0,5 x 0,02 м з написом: «Здесь в 1907 году проходили нелегальные партийные собрания большевиков».

4. Братська могила борців революції, які загинули за владу Рад у 1918 р., 1919 р, 1925 р., 1926 р. та радянських воїнів та підпільників, які загинули у 1943 р. Монумент «Прометей» (охор. №1610). Знаходиться на розі проспектів Леніна і Пеліна.

Історія виникнення пам'ятника відноситься до періоду боротьби за владу Рад на Катеринославщині. 27 грудня 1917 р. в Кам'янському почався збройний виступ робітників проти контрреволюції. 28 грудня 1917 р. в місті була встановлена радянська влада. В перших числах січня 1918 р. борці революції, які загинули від рук контрреволюції, імена і кількість котрих невідомі, були поховані в братській могилі на Базарній площі.

Влітку 1919 р. група видних більшовиків Кам'янського – М.І. Арсенічев, І.Н. Харітонов, Ф.П. Сировець, В.І. Татаренко і інші за

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 114				

рішенням більшовицької організації Кам'янського були залишені для підпільної роботи в тилу денікінців. 15 липня 1919 р. в Катеринославі, при виконанні завдання партійної організації, вони були схоплені денікінською розвідкою. У відповідності до рішення міської Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів Кам'янського 13 червня 1920 року останки загиблих борців революції були урочисто перенесені з Катеринославського міського кладовища в Кам'янське і поховані в братські могили борців революції.

В 1923 р. на братській могилі борців революції було встановлено монумент «Прометей». Його спорудження розпочали восени 1920 року, 6 листопада 1923 року монумент було відкрито.

Автором монументу «Прометей» був інженер, архітектор і скульптор Олексій Якович Сокол. Фігуру «Прометей» відлили на Дніпровському заводі із фосфористого чавуну ливарник Сергій Васильович Гречнев. В 1925 році тут було поховано І.М. Бесєдова – активного учасника революційних подій в Кам'янському, а також С.Ф. Карчевського, убитого ворогами революції; в 1926 році тут поховано комсомольця-сількора Миколу Заварихіна.

Під час окупації міста восени 1941 р. фашисти двома сильними вибухами зруйнували монумент. Скульптура «Прометей» впала з 20-ти метрової висоти, але не розбилась. Гітлерівці намагались вивезти монумент, та патріоти-дніпродзержинці, робітники трамвайного депо І. Головка, І. Халімов, В. Іванов, І. Корнеєв відвезли пам'ятник до тупика трамвайної колії на околицю міста, де він був закопаний і зберігався до визволення міста.

В роки німецько-фашистської окупації Дніпродзержинська з серпня 1941 року по жовтень 1943 року в місті діяла підпільна партійна організація на чолі з Ляудісом І.Ф. Підпільники проводили агітаційну антифашистську

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 115
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

та патріотичні дніпродзержинці, робітники трамвайного депо А. Голубко, І. Халімов, В. Іванов, І. Корнєєв відвезли пам'ятник до тупика трамвайної колії на околицю міста, де він був закопаний і зберігався до визволення міста.
В роки німецько-фашистської окупації Дніпродзержинська з серпня 1941 року по жовтень 1943 року в місті діяла підпільні партійна організація на чолі з Ляудісом І.Ф. Підпільники проводили агітаційну антифашистську

роботу серед населення, розповсюджували антифашистські листівки, зривали спроби фашистів поставити собі на службу заводи міста. В 1943 році гестапо напало на слід підпільників. Група відважних патріотів-підпільників була розстріляна. Після визволення міста від фашистів останки загиблих були поховані в братській могилі борців революції.

В 1943 р. після визволення міста біля пам'ятника поховали старого більшовика О.К. Губу.

В 1945 році пам'ятник було відбудовано. Заново споруджено постамент, на якому встановлено дві нових чавунних дошки з іменами похованих підпільників і воїнів. Нові – постамент і колона були споруджені із гранітної крихти, замість існуювавших раніше – цементних. Документація на реставраційні роботи зберігається в архіві Дніпродзержинської міської ради.

В 1968 році біля підніжжя монумента запалено Вічний вогонь, а в 1970 році споруджена стела. Реконструкція і реставрація пам'ятника здійснювалась по проекту інженерів – Б.Х. Брагінець і Ю.І. Ткачова.

Ще одну реставрацію пам'ятника проведено в 1974 р. Автори проекту – архітектори Кримцом А.В. і Дубіна В.І. П'єдестал пам'ятника облицьовано полірованим гранітом сірого кольору, а місце, де горить Вічний вогонь – червоним полірованим гранітом. У підніжжя пам'ятника закладено 300 залізобетонних плит. Пам'ятник було радіофіковано - через кожну годину протягом трьох хвилин звучав реквієм.

Загальна кількість поховань у братській могилі борців революції, радянських воїнів і підпільників невідома. По документах встановлено імена лише 33 чоловік, в тому числі – борців революції – 9 чоловік, підпільників – 14 чоловік, воїнів Радянської Армії – 10 чоловік. Монумент «Прометей» на братській могилі розміром 20 х 12 м , загальна висота – 21,92 м являє собою прямокутний гранітний постамент висота – 7,60 м, ширина – 2,40 м (з колоною), висота – 10,50 м , на якій розташована чавунна

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 116</div>
	Подп. И дата					
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Загальна кількість поховань у братській могилі борців революції, радянських воїнів і підпільників невідома. По документах встановлено імена лише 33 чоловік, в тому числі – борців революції – 9 чоловік, підпільників – 14 чоловік, воїнів Радянської Армії – 10 чоловік. Монумент «Прометей» на братській могилі розміром 20 х 12 м , загальна висота – 21,92 м являє собою прямокутний гранітний постамент висота – 7,60 м, ширина – 2,40 м (з колоною), висота – 10,50 м , на якій розташована чавунна

фігура розкутого Прометея висотою – 3,82 м. У ніг його повалений орел. В піднятій руці (з якої спадає ланцюг) факел негасимого вогню. Автор монумента О.Я. Сокол використав образ міфологічного Прометея, як символ непокірності і невичерпної любові до людей.

На постаменті укріплено 4 чавунні меморіальні дошки розміром 1,90 х 3,20 м з написом:

1) З лицевої сторони: «Мы победили потому, что лучшие люди всего рабочего класса и всего крестьянства проявили невиданный героизм ... совершили чудеса храбрости, перенесли неслыханные лишения, жертвовали собой». В.И. Ленин

2) З протилежного боку: «Воины Советской Армии, павшие в боях за освобождение Днепродзержинска. Октябрь 1943 г. – подполковник Свердличенко Е.А., майор Попов И.Д., гв. капитан Панфилов В.А., гв. ст. лейтенант Бигус Г.Л., ст. лейтенант Топор А.Я., гв. ст. сержант Корнюшин П.В., гв. рядовой Ковтун В.А., Калужный П.».

3) Ліворуч: «Учасники городской подпольной организации КП/б/у, павшие в борьбе с немецко-фашистскими оккупантами: В. Акимович, Ф.Ф. Бендер, А.Н. Грушевский, К.А. Дворняк, Е.А. Жицкая, Г. Карбагибов, П.Г. Кириенко, И.Ф. Ляудис, Н.А. Лысенко, П.Д. Поддубный, Л.Р. Ромашковский, Е.С. Кириенко, П.К. Светальская, Л.И. Тарасова».

4) Праворуч: «Старые большевики, участники гражданской войны: М.И. Арсеничев, И.М. Беседов, А.А. Беспалов, А.К. Губа, Н.И. Заварихин, С.Ф. Карчевский, Ф.П. Сыровец, В.И. Татаренко, И.Н. Харитонов».

Поряд з монументом (в 4-х метрах від нього) – гранітна стела розміром 11,6 х 2,8 м , на якій зображені горельєфно епізоди боротьби пролетарів Кам'янського за нове життя. Напис на стелі: «Вы миру свет подарили, мир Вам бессмертие дарит». Біля постаменту – Вічний вогонь. В прямокутній чавунній чаша Д – 2,10 м установлена газова горілка Вічного вогню Д – 0,5 м.

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							117

Име. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №

М.И. Арсенийев, П.М. Весселов, А.А. Весналов, А.К. Губа, П.П. Заваляхин, С.Ф. Карчевский, Ф.П. Сыровец, В.И. Татаренко, И.Н. Харитонов».

Поряд з монументом (в 4-х метрах від нього) – гранітна стела розміром 11,6 х 2,8 м , на якій зображені горельєфно епізоди боротьби пролетарів Кам'янського за нове життя. Напис на стелі: «Вы миру свет подарили, мир Вам бессмертие дарит». Біля постаменту – Вічний вогонь. В прямокутній чавунній чаша Д – 2,10 м установлена газова горілка Вічного вогню Д – 0,5 м.

6. Братська могила мирних жителів – жертв фашизму, розстріляних 23 серпня 1941 р. Поховано 180 чол. (охор. №1613).

Знаходиться на просп. Аношкіна, біля будинку гуртожитку тресту «Дзержинськбуд».

23 серпня 1941 року німецько-фашистські загарбники окупували Дніпродзержинськ. З перших днів фашисти встановили новий кривавий режим. Жителі ховались в укриттях і погребях, але поширилась чутка, що фашисти закидають укриття гранатами. З 15 годин 23 серпня фашисти стали зганяти жителів вулиць Жуковського, Урицького, Республіканську та провулків на подвір'я 3-го будинку по вул. Республіканська (зараз просп. Аношкіна). Серед розстріляних були члени підпілля всього було розстріляно 180 чоловік.

Дерев'яний обеліск 7 листопада 1965 р. був замінений. Братська могила має прямокутну форму, по краю обкладена білою цеглою. У узголів'я могили на відстані 0,9 м розташований пам'ятник.

Обеліск має форму чотирьохгранної піраміди з виступаючим по центру поясом. Вершина обеліску увінчана металевою зіркою в обрамленні та вінком з листя лавру. На чоловічій грані під виступаючим поясом розташована меморіальна дошка прямокутної форми з вибитим текстом: «Здесь похоронено 180 мирных жителей, расстрелянных немецко-фашистскими оккупантами в 1941 г.».

Нижче дошки через всі грані проходить металевий фриз. Обеліск встановлений на квадратній основі. Обеліск із гранітної крихти, дошка – із білого мармуру, основа оцEMENTована.

Розміри: могила – 0,5 х 4,1 х 2,05 м ; обеліск – 3,0 х 0,7 х 0,7 м : основа – 0,06 х 1,0 х 0,1 м : дошка – 0,35 х 0,5 м.

7. Могила Коваленко О.В. – лікаря, члена Спілки письменників України, який переклав на українську мову «Слово о полку Ігоревім» (охор. №1614).

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Инв. № подл.	

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		119

піднятий дошки через всі грані проходить металевий фриз. Обеліск встановлений на квадратній основі. Обеліск із гранітної крихти, дошка – із білого мармуру, основа оцEMENTована.

Розміри: могила – 0,5 х 4,1 х 2,05 м ; обеліск – 3,0 х 0,7 х 0,7 м : основа – 0,06 х 1,0 х 0,1 м : дошка – 0,35 х0,5 м.

7. Могила Коваленко О.В. – лікаря, члена Спілки письменників України, який переклав на українську мову «Слово о полку Ігоревім» (охор. №1614).

Знаходиться на кладовищі по вул. Прикордонна, 55 блочок.

Коваленко Олексій Васильович (1881-1962 р.р.) народився в с. Романково (тепер в межах м. Дніпродзержинська) Катеринославської губернії у селянській родині. Після закінчення Катеринославської фельдшерської школи у 1902 р. працював в селі і на рудниках Донбасу, а пізніше в лікарнях Кам'янського.

У 1923 році поступає в медичний інститут і через 6 років закінчує його. Більше півстоліття відав служінню людям на ниві охорони здоров'я. Але не менше медицини Олексій Васильович любив літературу.

Познайомившись з безсмертним творінням давньоруської літератури – «Слово о полку Ігоревім», Олексій Васильович приймає рішення популяризувати цей твір на українській мові. Він написав 30 варіантів «Слова», створив найбільш близький до оригіналу постиглий переклад цього твору.

У 1954 році переклад побачив світ у літературному альманасі «Вогні Придніпров'я», в 1955 році його випустило Київське видавництво «Радянський письменник».

У 1962 році Коваленко Олексій Васильович помер, похований у Дніпродзержинську, на новому кладовищі Дніпровського району. В 1962 році було поставлено пам'ятник. Автор пам'ятника – Кримцов О.В. Загальна площа могили 2,15 x 1,55 м. В центрі – надмогильна плита прямокутної форми з написом, до якої прилягає пам'ятник.

Пам'ятник має вид прямокутної стели, яка ледве звужується угорі з горельєфним погрудним зображенням Коваленко О.В. На головній грані стели вигравіюваний напис. Стела спирається на прямокутний постамент, який розташований на прямокутній основі. Надмогильна плита, стела, постамент і основа з гранітної крихти. Пам'ятник обсаджений туями.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №						
<p>Пам'ятник має вид прямокутної стели, яка ледве звужується угорі з горельєфним погрудним зображенням Коваленко О.В. На головній грані стели вигравіюваний напис. Стела спирається на прямокутний постамент, який розташований на прямокутній основі. Надмогильна плита, стела, постамент і основа з гранітної крихти. Пам'ятник обсаджений туями.</p>								
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист 120
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

Розміри: надгробна плита – 1,25 х 0,59 х 0,37 м; загальна висота пам'ятника – 2,19 м; стела – 1,7 х 0,6 х 0,3 м; горельєфне зображення – 0,57 х 0,5 х 0,1 м; постамент – 0,34 х 0,7 х 0,48 м; основа – 2,15 х 1,55 х 0,15 м.

8. Група могил (7 братських могил), у яких поховано 49 воїнів, які загинули при звільненні м. Дніпродзержинськ у жовтні 1943 р. (охор. №1615). Баглійський район, міське кладовище.

Наприкінці 1943 року війська Радянської Армії, які наступали на Дніпродзержинському напрямку, зосередились на лівому березі Дніпра. В результаті запеклих боїв у районі села Аули на півночі від Дніпродзержинська війська 3-го Українського фронту – 353-тя стрілецька дивізія, 437-й винищувальний-протитанковий полк, 51-а мінерно-саперна бригада і 52-й окремий танковий полк форсували Дніпро, розбили противника і 25 жовтня 1943 року визволили Дніпродзержинськ від гітлерівських окупантів.

Воїнів, які загинули при визволенні м. Дніпродзержинська, поховали на військових ділянках кладовищ у Баглійському і Дніпровському районах міста.

В даній групі могил 49 воїнів (відомі прізвища 37 воїнів).

У 1965 році було споруджено пам'ятник, який виготовлено Дніпропетровським художньо-виробничим комбінатом.

Група могил складається з 7 братських могил, які мають прямокутну форму (4 зліва і 3 праворуч), на які укладено від 6 до 8 плит на кожній (всього 49 плит). Братські могили обкладені бордюром, відстань між могилами і між рядами могил – 2,05 м.

В центрі території – стела, яка має вигляд розгорнутого прапора, у правому розі із неіржавіючої сталі – барельєфне зображення зірки, лаврової гілки і текст: «Героям павшим за Родину вечная память».

Площа території 14 х 22 м, викладена бетонною плиткою, меморіальні плити із мармуру, стела із гранітної крихти.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 121
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

форму (4 зліва і 5 праворучі), на які укладено від 6 до 8 плит на кожній (всього 49 плит). Братські могили обкладені бордюром, відстань між могилами і між рядами могил – 2,05 м.

В центрі території – стела, яка має вигляд розгорнутого прапора, у правому розі із неіржавіючої сталі – барельєфне зображення зірки, лаврової гілки і текст: «Героям павшим за Родину вечная память».

Площа території 14 x 22 м, викладена бетонною плиткою, меморіальні плити із мармуру, стела із гранітної крихти.

Розміри: могили – 10,6 х 1,6 х 0,2 м; плита – 0,14 х 0,7 х 0,5 м; загальна висота пам'ятника – 3,05 м; стела – 3,05 х 7,0 х 0,45 м.

9. Військова ділянка (4 братських та 420 індивідуальних могил), поховано 691 воїна, які загинули при визволені м. Дніпродзержинська в жовтні 1943 р. (охор. №1616). Дніпровський район, кладовище.

Наприкінці вересня 1943 року частини Червоної Армії, які наступали на Дніпродзержинському напрямку зосередились на березі Дніпра. Внаслідок запеклих боїв в районі села Аули війська 3-го Українського фронту – 353-тя стрілецька дивізія, 437-й винищувальний-протитанковий полк, 109-й гвардійський зенитно-артилерійський полк, 51-а інженерно-саперна бригада та 52-й окремий танковий полк – розбили противника і 25 жовтня 1943 року визволили Дніпродзержинськ від німецько-фашистських загарбників.

691 воїна, що загинули при визволені м. Дніпродзержинська, поховали на кладовищах у Дніпровському та Баглійському районах.

У 1971 році кладовище було художньо оформлено. Автори проекту: скульптор – Келер Михайло Львович, архітектор – Крамцов Олександр Васильович. Відкриття відбулось 9 травня 1971 року.

Військова ділянка займає площу 250 х 165 м вона складається з 4 братських могил та 420 індивідуальних (по 30 могил у 14 рядах). Відстань від могилами – 1 м, між рядами 2 м. На кожній могилі встановлено залізобетонну плиту розміром 0,95 х 0,35 х 0,22 м; на плиті бетонна дошка, розміром 0,44 х 0,54 х 0,02 м. Братські могили прямокутної форми; на лівій могилі 3 х 3,2 х 0,2 м укладена бетонована плита розміром 2 х 2 х 0,07 м. Справа від неї на відстані 24 м розташована друга братська могила прямокутної форми і на відстані 1,5 м від неї ще дві могили прямокутної форми, зверху покладені надгробні плити з гранітної крихти 1,06 х 0,7 х 0,35 м, в узголів'ї могили мармурові плити 0,2 х 0,2 0,4 м з вигравіюваними зірками і підписом «Неизвестный».

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 122</div>
	Подп. И дата					
<p>записаною плити розміром 0,35 х 0,35 х 0,22 м, на плиті бетонна дошка, розміром 0,44 х 0,54 х 0,02 м. Братські могили прямокутної форми; на лівій могилі 3 х 3,2 х 0,2 м укладена бетонована плита розміром 2 х 2 х 0,07 м . Справа від неї на відстані 24 м розташована друга братська могила прямокутної форми і на відстані 1,5 м від неї ще дві могили прямокутної форми, зверху покладені надгробні плити з гранітної крихти 1,06 х 0,7 х 0,35 м, в уголів'ї могили мармурові плити 0,2 х 0,2 0,4 м з вигравійованими зірками і підписом «Неизвестный».</p>						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Військова ділянка огорожена бетонованою плитою. На торцевій стіні стела із залізобетону з горельєфним зображенням 5-ти воїнів з автоматами, гранати, штика, ствол автомата. На відстані 3 м від стели починаються ряди індивідуальних могил.

При вході на військові ділянки розташована стела, обкладена мармуровою плиткою, опоясана барельєфним зображенням прапорів, штиків, орденів Перемоги і Вітчизняної війни (складається з 39 блоків, розмір окремого блока складає 1,3 x 0,5 x 0,17 м).

З тильного боку на стелі (зліва) – меморіальна дошка з текстом розміром 0,6 x 0,8 x 0,05 м: «Памятник сооружен в 1971 году на средства трудящихся города и Днепродзержинской городской организации украинского общества охраны памятников истории и культуры».

На відстані 8 м від неї – друга стела прямокутної форми з бетону, обкладена плиткою з гранітної крихти з барельєфним зображенням прапорів і текстом: «Люди! Покуда сердца стучатся, помните какою ценой завоевано счастье!» Барельєфний пояс цієї стели складається з 13 блоків.

Розміри: плити – 0,95 x 2,9 x 0,5 м; центральна стела – 10 x 2,65 x 0,35 м; стела – 9,5 x 2,9 x 0,5 м; стела – 2,9 x 1,6 x 2,45м; стела – 2,9 x 1,6 x 2,45м.

Територія кладовища викладена бетонованими плитами.

10. Братська могила мирних жителів – жертв фашизму, розстріляних в серпні 1941 р. (приблизно 50 людей), (охор. №1617). Заводський район, вул. Широка, 62.

23 серпня 1941 року німецько-фашистські загарбники окупували Дніпродзержинськ. Вже в перші дні окупації фашисти проходили по подвір'ях вулиць Широка, Первомайська, Жуковського та інших, виганяли чоловіків. Коли у групі було близько 50 людей цивільних та 2 поранених червоноармійці, їх привели на подвір'я вул. Широкої, 62 і розстріляли. Поховали їх на цьому ж подвір'ї жителі вул. Широкої.

Ине. № подл.	Взам. инв. №									
	Подп. И дата									
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 123				

На могилі мирних жителів по ухваленню Дніпродзержинського міськвиконкому 9 травня 1970 року було встановлено пам'ятник. Автори: архітектор – А.В. Кримцов, художник – М.Л. Келлер.

Братська могила має форму прямокутника, оцEMENTована надгробна плита квадратної форми з текстом: «Здесь захоронены мирные жители Днепродзержинска и воины Советской Армии, расстрелянные немецко-фашистскими захватчиками в августе 1941 года».

На відстані 3,5 м від могили у її головах розташована стела прямокутної форми з горельєфним зображенням чоловіка, який падає, в якого підігнуті ноги у колінах, ліва рука зігнута у лікті, пальці стиснуті в кулак. Надгробна плита і стела цегляні, оцEMENTовані.

Розміри: могила – 3,6 х 3,8 м; надгробна плита – 1,9 х 1,9 х 0,2 м; стела – 2,55 х 2 х 0,25 м; загальна площа – 8,25 х 8,25 м.

11. Пам'ятний знак студентам та викладачам індустріального інституту, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни (охор. №1618). Просп. Пеліна, 16, індустріальний інститут.

В роки Великої Вітчизняної війни викладачі і студенти Дніпродзержинського індустріального інституту героїчно боролися за незалежність нашої Батьківщини на всіх фронтах війни.

В 1941 році весь випуск студентів інституту у кількості близько 300 людей пішли на фронт. Багато студентів із інших курсів пішли на фронт добровольцями. Так, Чухно Іван Якимович пішов добровольцем на фронт з першого курсу, брав участь у визволені України, Угорщини, Румунії, Чехословаччини. Багато викладачів і студентів інституту загинули, захищаючи Батьківщину від фашистської чуми (їх кількість і прізвища багатьох невідомі).

Будинок інституту триповерховий, цегляний з підвальним приміщенням, побудовано на початку ХХ століття.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 124</div>
	Подп. И дата					
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

<p>людей пішли на фронт. Багато студентів із інших курсів пішли на фронт добровольцями. Так, Чухно Іван Якимович пішов добровольцем на фронт з першого курсу, брав участь у визволені України, Угорщини, Румунії, Чехословаччини. Багато викладачів і студентів інституту загинули, захищаючи Батьківщину від фашистської чуми (їх кількість і прізвища багатьох невідомі).</p> <p>Будинок інституту триповерховий, цегляний з підвальним приміщенням, побудовано на початку ХХ століття.</p>						
---	--	--	--	--	--	--

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Пам'ятник і стела виготовлені з монолітного залізобетону на білому цементі, основа обкладена мармуровою плиткою. Розміри: пілони – 2,5 x 7,0 x 0,45 м; основа – довжина – 0,5 м: довжина гранування – 3 м, 4,5 м: стела – 3 x 12 x 0,45 м.

13. Пам'ятний знак піонеру-герою Євгену Закрутову (охор. №2130).
Вул. Братська,4, будівля середньої школи № 23.

У 1939 – 1941 рр. у середній школі № 23 навчався піонер Євген Закрутов.

Юний воїн пройшов з боями Румунію, Болгарію, Угорщину, Югославію та Австрію. Був нагороджений медалями: «За бойові заслуги», «За взяття Будапешта», «За взяття Відня» та п'ятьма подяками Верховного головнокомандуючого.

Пам'ятний знак являє собою меморіальну дошку з алюмінію та тексту: «В этой школе учился юный воин Советской Армии Женя Закрутов 1932 – 1945».

Розміри: дошка – 0,48 x 0,29 x 0,01 м .

14. Пам'ятник танкістам 52 танкового полку, який брав участь у визволенні м. Дніпродзержинська (охор. №2132). 9-й мікрорайон, просп. 50-річчя СРСР, набережна Дніпродзержинського водосховища.

Важливе місце в системі оборони фашистів в Україні відводилось містам Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ – важливим промисловим центрам півдня СРСР, які знаходяться у коліна річки Дніпро. Створюючи у 1943 році так званий «східний вал» на правому березі Дніпра німецьке командування сподівалось не тільки стримати натиск радянських військ, але і підготувати плацдарм для майбутнього наступу.

Наприкінці вересня 1943 року війська 3-го Українського фронту під командуванням Р.Я. Маліновського при підтримці з флангу військ 2-го Українського фронту під командуванням І.С. Конєва почали бої за оволодіння містами Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ. Бої велись в районах с. Аули, Військове-Вовніги, П'ятихаток, м. Верхньодніпровська, с. Сухачівка, с. Діївки, та с. Чаплі. На Аульському плацдармі жорстокі бої з ворогом вели танкісти 52-го окремого танкового полку. Вони спромоглися

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 126
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

під вогнем фашистів переправити на плацдарм 7 танків, які стали надійною опорою захисників плацдарму.

На світанку 25 жовтня 1943 року радянські воїни штурмом оволоділи м. Дніпродзержинськом. Приказом Верховного Головокомандуючого про звільнення м. Дніпродзержинська і м. Дніпропетровська від німецько-фашистських загарбників від 25 жовтня 1943 року присвоєно найменування «Дніпродзержинської» 52-му окремому танковому полку. Доблесні воїни 52-го окремого танкового полку пройшли із визвольними боями Україну, Молдову, Румунію, Болгарію, та Австрію. В пам'ять про звільнення міста від фашистських загарбників 25 жовтня 1978 року був встановлений танк типу Т-34-85 № 490. Автор архітектор Бережной П.Г.

Пам'ятник являє собою танк типу Т-34-85 № 490, встановлений на трапецієвидній ступінчастоподібний постамент. З протилежного боку на постаменті накладний напис: «25 октября 1943 – день освобождения города».

Матеріал: постамент і основа із залізобетонна, танк з броньованої сталі.

Розміри: танк – 2,4 х 6,1 х 3,0 м; постамент – 3,2 х 6,15 х 3,2 м;
основа – 0,2 х 14,0 х 6,0 м.

15. Будинок, в якому у вересні 1917 р. – квітні 1918 р. розташовувався штаб Червоної Гвардії (охор. №1622). Розташовується на розі вул. К.Маркса та вул. Червоногвардійської, будівля 1-ї міської лікарні.

Ще у березні-квітні 1917 року у Кам'янському стали створюватись червоноармійські загони, ядром яких були робітничі дружини.

З вересня 1917 року до квітня 1918 року штаб Червоної гвардії розміщувався у будинку на тихій, небагатолюдній вулиці.

Дніпродзержинським міськвиконкомом ухвалили увічнити цей будинок встановленням меморіальної дошки.

Будинок побудовано на початку ХХ століття.

Інв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>Ще у березні-квітні 1917 року у Кам'янському стали створюватись червоноармійські загони, ядром яких були робітничі дружини.</p> <p>З вересня 1917 року до квітня 1918 року штаб Червоної гвардії розміщувався у будинку на тихій, небагатолюдній вулиці.</p> <p>Дніпродзержинським міськвиконкомом ухвалили увічнити цей будинок встановленням меморіальної дошки.</p> <p>Будинок побудовано на початку ХХ століття.</p>							
									Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата					127

Будинок цегляний, двоповерховий, довжина по головному фасаду – 50 м, по боковому – 8,5 м, висота – 12 м. На чоловому фасаді у 1955 році закріплена меморіальна дошка з текстом: «Здесь с 1917 по 1918 г. был штаб Красной гвардии». Дошка чавунна, розміром 0,6 х 0,4 х 0,05 м.

16. Будинок, в якому знаходилась конспіративна квартира підпільної комсомольської організації м. Дніпродзержинська у 1941-1943 рр. (охор. №1624). Знаходиться на вул. Губи, 7.

6 вересня 1941 року в Дніпродзержинську був створений підпільний міськком ЛКСМУ. На перших зборах комсомольці вибрали комітет у складі Л. Лук'янова (секретар), В. Страшнова, Т. Капліна, В. Жирового.

Поруч із заводоуправлінням ПАТ ДМК ім. Дзержинського, у будинку, зведеному в 1930-ті роки ХХ століття, знаходилась конспіративна квартира підпільної міської комсомольської організації.

Будинок чотирьохповерховий, цегляний, довжина по чоловому фасаду – 32 м, по боковому – 18 м, висота – 16 м. На чоловому фасаді в 1955 році була встановлена меморіальна чавунна дошка з текстом: «Здесь в период немецкой оккупации с 1941 по 1943 г. находилась конспиративная квартира городской подпольной комсомольской организации».

Розмір дошки – 0,4 х 0,6 х 0,05 м.

17. Будинок, в якому проходили у 1914 р. нелегальні партійні зібрання більшовиків з березня 1917 р. по березень 1918 р. засідання міського комітету РКП(б) (охор. №1625). Знаходиться на вул. Кірова, 8.

У двоповерховому будинку на одній із тихих вулиць Кам'янського в 1914 році проходили нелегальні партійні збори більшовиків, з березня 1917 року по березень 1918 року, розташовувався міський комітет РКП(б), з квітня по грудень 1918 року був міський підпільний комітет РКП(б).

Будинок був зведений на початку ХХ століття. Двоповерховий, цегляний оштукатурений. Довжина по чоловому фасаду – 14,5 м, по боковому – 9,4 м, висота по фронтону – 9,5 м, висота стін – 6,5 м.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>У двоповерховому будинку на одній із тихих вулиць Кам'янського в 1914 році проходили нелегальні партійні збори більшовиків, з березня 1917 року по березень 1918 року, розташовувався міський комітет РКП(б), з квітня по грудень 1918 року був міський підпільний комітет РКП(б).</p> <p>Будинок був зведений на початку ХХ століття. Двоповерховий, цегляний оштукатурений. Довжина по чоловому фасаду – 14,5 м, по боковому – 9,4 м, висота по фронтону – 9,5 м, висота стін – 6,5 м.</p>					
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
128

На чоловому фасаді закріплені дві виливані меморіальні дошки з текстом: «Здесь с 1914 года проходили нелегальные партсобрания большевиков. С марта 1917 по март 1918 г. помещался городской комитет РКП(б)» та «Здесь с апреля по декабрь 1918 г., в период немецкой оккупации Украины, был городской подпольный комитет РКП(б)». Дошки чавунні, розміром 0,45 x 0,6 x 0,03 м.

18. Перший повоєнний відливок металу Дніпровського металургійного заводу ім. Дзержинського відлито на 26 день після визволення м. Дніпродзержинська від німецько-фашистських загарбників, 21 листопада 1943 р.(охор. №1642). Знаходиться на вул. Кірова, 18.

25 жовтня 1943 року війська 2-го і 3-го Українських фронтів визволили місто від німецько-фашистських загарбників.

Завод ім. Дзержинського, хімкомбінат і інші підприємства лежали в руїнах. Робітники заводу вирішили в найкоротший строк дати фронту дзержинську сталь. Першим був пущений енергетичний агрегат. Зразу після визволення вдалось побудувати невеликі електростанції. Печі були заповнені застиглим металом. Робітники заводу вирішують розібрати кладку, вийняти «козел».

Декілька діб не відходили робітники від печі: позбирали стінки, склепіння, викидали надсадки. На 26 день визволення міста сталеплавильники видали першу плавку мартенівської печі № 5. Партійний комітет заводу вирішив увічнити цю подію. Через декілька днів злиток сталі був встановлений на п'єдесталі.

У 1972 році пам'ятник реконструйовано, було повністю замінений постамент.

Пам'ятник – чотирьохгранний злиток, встановлений на прямокутному постаменті, у верхній частині якого зроблено виступаючий карниз, на якому закріплена меморіальна дошка з текстом: «Первый слиток, отлитый 21 ноября 1943 г., на мартеновской печи № 5, на 26-ой день после изгнания

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Лист	
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	129

немецьких окупантов из Днепродзержинска. Плавка № 5-1. Сталевары Ф.И. Маклес, Г.А. Панкратенко». Основа чотирьохгранна, прямокутна, одноступінчата. Злиток сталевий, дошка чавунна, постамент і основа цегляні, оцEMENTовані.

Загальна висота пам'ятника – 4,4 м; злиток – 2,0 х 0,9 х 0,45 м; постамент – 2 х 1,2 х 0,9 м; основа – 0,4 х 1,5 х 1,2 м; дошка – 1,2 х 0,45 х 0,01 м.

19. Пам'ятник чотириразовому Герою Радянського Союзу, Герою Соціалістичної Праці Л.І. Брежнєву (1906-1982 рр.) (охор. №1874).

Знаходиться на просп. Леніна, 89, площа Визволителів.

Автори пам'ятника: скульптор Сонін І.О., архітектори Кулев С.І., Круглов М.М.

Споруджений згідно Указу Президії Верховної Ради СРСР і постанови Ради Міністрів СРСР № 390 від 11 червня 1973 р. і відкритий 8 травня 1976 року. Виготовлений на Ленінградському заводі «Монументскульптура».

Пам'ятник встановлений в центрі майданчика, викладеного плитами з червоного полірованого граніту 7,2 х 8,15 х 0,33 м. З трьох боків цю площадку оточує клумба, обрамлена гранітним бордюром 11,9 х 16,1 х 0,16 м.

Пам'ятник являє собою бронзовий бюст, встановлений на постаменті – чотиригранному внизу, що поступово переходить у восьмигранник угорі. Основа конусоподібна.

Для взяття на державний облік пропонуються 9 об'єктів, які пов'язані з важливими історичними подіями, що відбувалися в місті і державі, з життям та діяльністю видатних осіб, героїв війн та захисників вітчизни: пам'ятний знак жертвам трамвайної трагедії, що відбулася в місті у 1996 р., встановлений в 2000 р. на розі просп. Аношкіна і вул. Чапаєва; комплекс споруд І-ї міської лікарні, де працював Олекса Коваленко (1881 – 1962 рр.) - лікар, перекладач «Слова о полку Ігореві» українською мовою по вул.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 130</div>
	Подп. И дата					
	<p>Для взяття на державний облік пропонуються 9 об'єктів, які пов'язані з важливими історичними подіями, що відбувалися в місті і державі, з життям та діяльністю видатних осіб, героїв війн та захисників вітчизни: пам'ятний знак жертвам трамвайної трагедії, що відбулася в місті у 1996 р., встановлений в 2000 р. на розі просп. Аношкіна і вул. Чапаєва; комплекс споруд І-ї міської лікарні, де працював Олекса Коваленко (1881 – 1962 рр.) - лікар, перекладач «Слова о полку Ігореві» українською мовою по вул.</p>					
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Инов. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

До пам'яток монументального мистецтва відносяться твори образотворчого мистецтва як самостійні (окремі), так і ті, що пов'язані з архітектурними, історичними чи іншими пам'ятками, або з їх комплексами

Лист

131

(ансамблями). В чинному Переліку пам'яток м. Дніпродзержинська, наданому органом охорони культурної спадщини Дніпропетровської області в якості вихідних даних для розроблення історико-архітектурного опорного плану міста, пам'ятки монументального мистецтва окремо не визначені. Шість зазначених об'єктів визначені за видом як пам'ятки «історії, монументального мистецтва».

Для всіх об'єктів культурної спадщини, що пропонуються для взяття на державний облік, необхідно розробити облікову документацію.

Список нерухомих пам'яток та об'єктів культурної спадщини носить відкритий характер і доповнюється у разі отримання нових важливих історичних даних та обґрунтованих пропозицій.

У зв'язку з прийняттям у 2015 р. пакету законів про декомунізацію - «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні й заборону пропаганди їх символіки», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» та «Про правовий статус і пам'ять борців за незалежність України у XX столітті», наведений в нашій роботі чинний список пам'яток м. Дніпродзержинська, що перебувають на державному обліку (Додаток 1), потребує подальшого доопрацювання. Наказами Міністерства культури України від 27.01.2016 р. №25 та від 04.04.2016 р. №200 від 04.04.2016 р. №200 20 об'єктів (пам'ятки історії та монументального мистецтва) не підлягають занесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	Наказами Міністерства культури України від 27.01.2016 р. №25 та від 04.04.2016 р. №200 від 04.04.2016 р. №200 20 об'єктів (пам'ятки історії та монументального мистецтва) не підлягають занесенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.					
						Лист		
Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська								
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		132	

Об'єкт садово-паркового мистецтва.

В реєстр природно-заповідного фонду Дніпропетровської області включено Центральний парк площею 8 га (міський парк культури та відпочинку) по вул. Шевченківська. Категорія об'єкта згідно з рішенням Дніпропетровського облісполкома від 28.11.1974 р. № 687 - «парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення», № 105. В Реєстрі природно-заповідного фонду Дніпропетровської області надана така характеристика: «Парк с разнообразными породами деревьев и кустарников с общим количеством около 30 видов и форм. Парк заложен в середине 1930 годов».

Відповідно до ст.2 Закону України «Про охорону культурної спадщини» об'єкти садово-паркового мистецтва – поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами.

За результатами вивчення історії заснування парку, огляду паркової території та стану існуючих елементів благоустрою і зелених насаджень зроблено висновок, що предмет охорони парку як об'єкта культурної спадщини відсутній і об'єктивних підстав для надання парку статусу об'єкта культурної спадщини за видом садово-паркового мистецтва немає.

Архітектурне середовище міста та об'єкти архітектурної спадщини.

Найбільшу середовищну цінність являє територія центральної історичної частини Дніпродзержинська, яка включає території колишньої «Верхньої колонії», що сформувалась наприкінці XIX - поч. XX ст., «Нових планів», забудова яких проводилась у 1910-ті рр. і району в межах вул. Сировця, просп. Аношкіна, просп. Леніна, вул. Бесєдова, освоєння якого розпочалося у 1920-1930-ті рр., а з кінця 1940-х рр. його розпланування та забудова проводилися за генеральним планом центральної частини міста. Також цінним містобудівним утворенням є район селища «Соцмісто»,

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<i>Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</i>						Лист 133
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

розбудова якого велася на початку 1930-х рр. за єдиним генеральним планом і продовжувалася в післявоєнні часи. Саме формування і розвиток цих районів найбільш повно відображає індивідуальний історичний шлях міста, його містобудівні традиції і культуру. Архітектурне середовище визначених районів відрізняється від інших міських територій сталим традиційним характером забудови і значною кількістю об'єктів культурної спадщини. Найбільш цінні історичні об'єкти Дніпродзержинська (пам'ятки архітектури, історії, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, значна і рядова історична забудова) знаходяться переважно в центрі сучасного міста і відіграють провідну роль у формуванні його неповторного образу та характері традиційного історичного середовища. Інші пам'ятки, що розосереджені по території міста, утворюють окремі локальні ділянки в оточенні більш сучасної міської забудови.

Планування і забудова району «Верхньої колонії» є прикладом комплексного будівництва наприкінці XIX ст. адміністративно-житлового селища при великому промисловому підприємстві.

Архітектурне середовище, що відобразило життєвий устрій торгово-купецького містечка кінця XIX - початку XX ст. найповніше збереглося в районі «Нових планів», що був розпланований за регулярною схемою рівновеликих прямокутних кварталів.

Характер забудови центральних вулиць - Сировця, Спортивна, Галини Романової формується крупними житловими і громадськими об'єктами, зведеними переважно в 1930-ті рр., в архітектурі яких втілені революційні соціальні зміни і потреби суспільства щодо побудови нового способу життя. Масштабні споруди цього періоду будувалися поодинокі або невеличкими житловими групами на незабудованих ділянках тодішнього центру чи вільних територіях, що примикали до нього. Така розбудова відображає тенденції подальшого територіального розвитку центру міста, що сформувалися вже на поч. 1930-х рр.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 134
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Гоманової формується крупними житловими і громадськими об'єктами, зведеними переважно в 1930-ті рр., в архітектурі яких втілені революційні соціальні зміни і потреби суспільства щодо побудови нового способу життя. Масштабні споруди цього періоду будувалися поодинокі або невеличкими житловими групами на незабудованих ділянках тодішнього центру чи вільних територіях, що примикали до нього. Така розбудова відображає тенденції подальшого територіального розвитку центру міста, що сформувалися вже на поч. 1930-х рр.

Парадний характер комплексної забудови посп. Леніна визначають багатоквартирні житлові будинки, зведені в післявоєнний період (з кінця 1940-х до кінця 1950-х рр.) в монументальних архітектурних формах радянської неокласики з використанням виразних акцентуючих елементів. Центральні житлові квартали, що примикають до проспекта з обох сторін, забудовувалися за єдиним генеральним планом Дніпродзержинська 1949 р. і формують характер середовища, який відповідає архітектурним традиціям свого часу.

Прикладом комплексної забудови робітничого селища нового типу біля промислового підприємства є житловий район «Соцміста», зведений у 1930-1950-х роках в південно-східній околиці міста на значній відстані від центру. Територія селища також забудовувалася згідно з рішеннями комплексного генерального плану, який передбачав регулярну квартальну забудову з широкими відкритими громадськими просторами вулиць, бульварів і втілював ідеї організації нового соціального устрою життя та побуту трудящих. Міське середовище центральної частини «Соцміста» має особливий комфортний масштаб і загальний характер, притаманний архітектурі невеликих житлових селищ, зведених в традиціях радянської неокласики.

Об'єкти, що репрезентують історичну спадщину Дніпродзержинська, відображають усі стильові напрямки в архітектурі з кінця XIX до середини XX ст. (еклектика, модерн, ретроспективізм, конструктивізм, радянський неокласицизм), представляють різні види громадської забудови (культові споруди різних конфесій, адміністративні будинки, навчальні заклади, медичні установи, торгові, культурно-просвітницькі, видовищні, дитячі заклади) і різні типи житлової забудови (особняки та одноповерхові індивідуальні будинки, малоповерхові квартирні будинки, доходні будинки, багатоквартирні будинки, гуртожитки).

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>XX ст. (еклектика, модерн, ретроспективізм, конструктивізм, радянський неокласицизм), представляють різні види громадської забудови (культові споруди різних конфесій, адміністративні будинки, навчальні заклади, медичні установи, торгові, культурно-просвітницькі, видовищні, дитячі заклади) і різні типи житлової забудови (особняки та одноповерхові індивідуальні будинки, малоповерхові квартирні будинки, доходні будинки, багатоквартирні будинки, гуртожитки).</p>							
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	135				

Попри чималі втрати й порушення, пам'ятки та історична забудова відіграють важливу роль у формуванні архітектурного вигляду міста. Провідні історичні споруди не втратили своїх композиційних властивостей в системі організації внутрішнього міського простору. Але і в минулі часи, коли вплив історичних архітектурних домінант був значно більшим, вони дещо губилися в широких просторах антропогенного ландшафту і лише виявляли, акцентували окремі частини містобудівного цілого, фіксували візуальні зв'язки між елементами планувальної структури.

Класифікація забудови за ступенем історико-архітектурної цінності.

За результатами проведених досліджень і на підставі законодавства з охорони культурної спадщини та чинних нормативних документів (ДБН Б.2.2-3-2012. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту) історична забудова Дніпродзержинська класифікована за ступенями цінності, які позначені на основному кресленні «Історико-архітектурний опорний план»:

1. Пам'ятка архітектури національного значення.
2. Пам'ятки архітектури місцевого значення.
3. Об'єкти архітектури, що пропонуються для взяття на Державний облік.
4. Значні історичні будівлі.
5. Рядові історичні будівлі.

Пам'яткою архітектури національного значення є Миколаївська церква (1894 р.) по вул. Кірова, 1 (охор. № 1080).

Пам'ятками архітектури місцевого значення є: Головна контора Дніпровського металургійного заводу (1899 р.) по вул. Кірова, 18 б; Народна аудиторія (1900 р.) - сучасний музично-драматичний театр ім. Л.Українки на пл. 250-річчя міста, 2; Інженерний клуб (1899 р.)

Ине. № подл.	Взам. инв. №									
	Подп. И дата									
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та исторических ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 136				

Дніпровського металургійного заводу (сучасний музей ПАТ ДМК ім. Дзержинського) по вул. Кірова,18; колишній дитячий притулок православного товариства (1910 р.) - будівля індустріального інституту, зараз ДДТУ по просп. Пеліна, 16; будівля грязеводолікарні (1950 р.) по вул. Кірова,20.

Згідно з Розпорядженням голови Дніпропетровської облдержадміністрації від 12.04.96 № 158-р Народна аудиторія, Інженерний клуб та Головна контора Дніпровського металургійного заводу включені до складу ансамблю Верхньої колонії Дніпровського заводу. При виготовленні облікової документації на зазначені об'єкти ми рекомендуємо визначити типи пам'яток у відповідності до Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Під час проведення натурних досліджень на території міста авторським колективом було виявлено ще 21 об'єкт архітектури, який досі не мав статусу пам'яток культурної спадщини: Римсько - католицький костел Св. Миколая (1897 р.) по вул. Коваленка,3; Свято – Миколаївська церква (кін. XIX ст.) по вул. Широка, 494 в с.Тритузне; водонапірна вежа (кін. XIX ст.) по вул. Губи,2; житловий будинок (1914 р.) по вул. Інститутська, 2; комплекс міської лікарні №1 (4 корпуси) (кін. XIX ст.) по вул. Коваленка,1; туберкульозний диспансер (1950-ті рр.) по просп. Аношкіна, 70; будинок культури ім. М.Горького (1950-ті рр.) по вул. Бесєдова, 24; державний банк (1950-ті рр.) по просп. Леніна, 2; житловий будинок (1950-ті рр.) по просп. Леніна, 51; житловий будинок (1950-ті рр.) по просп. Леніна, 55; будинок другої міської лікарні (1950-ті рр.) по вул. Менделєєва, 21(Соцмісто); житловий будинок (1950-ті рр.) по вул. Сировця, 14; житловий будинок (1930-ті рр.) по вул. Сировця, 31/ 32; Палац металургів заводу ім. Дзержинського (1932 р.) по вул. Спортивна, 7; особняк (сер. 1950-х рр.) по вул. Волгодонська, 2; особняк (сер. 1950-х рр.) по вул. Волгодонська, 4; корпус технічного ліцею №1 (колишня чоловіча

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №																			
<p>будинок (1950-ті рр.) по просп. Леніна, 51; житловий будинок (1950-ті рр.) по просп. Леніна, 55; будинок другої міської лікарні (1950-ті рр.) по вул. Менделєєва, 21(Соцмісто); житловий будинок (1950-ті рр.) по вул. Сировця, 14; житловий будинок (1930-ті рр.) по вул. Сировця, 31/ 32; Палац металургів заводу ім. Держинського (1932 р.) по вул. Спортивна, 7; особняк (сер. 1950-х рр.) по вул. Волгодонська, 2; особняк (сер. 1950-х рр.) по вул. Волгодонська, 4; корпус технічного ліцею №1 (колишня чоловіча</p>																									
<table><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>Изм.</td><td>Кол. уч.</td><td>Лист</td><td>№ док.</td><td>Подп.</td><td>Дата</td></tr></table>																		Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	<p>Лист 137</p>
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата																				

гімназія, кін. XIX ст.) по вул. Гагаріна, 1; житловий будинок (кін. XIX ст.) по просп. Пеліна, 3; громадська будівля (кін. XIX ст.) по просп. Пеліна, 5; корпус технічного ліцею №1 (колишня жіноча гімназія, кін. XIX ст.) по просп. Пеліна, 14; школа № 31 (1950-ті рр.) по вул. Спортивна, 39.

Зазначені об'єкти включено у «Перелік об'єктів культурної спадщини м. Дніпродзержинська, що пропонуються для взяття на Державний облік».

Для взяття на державний облік нами також пропонуються 4 виявлені об'єкти містобудування:

- Ансамбль просп. Леніна (1950-ті рр.) від пл. Визволителів до просп. Пеліна;
- Ансамбль вул. Сировця (1930-1950-ті рр.) від пл. Леніна до вул. Спротивна;
- Комплекс кварталу (1930-ті рр.), обмежений вул. Безпалова, просп. Конституції СРСР, вул. Щербицького, вул. Менделєєва (Соцмісто) з прилеглою забудовою.
- Комплекс житлового кварталу (1950-ті рр.), обмежений просп. Аношкіна, вул. Арсенічева, вул. Краснодонська.

Коротка архітектурна характеристика пам'яток, що перебувають на державному обліку, об'єктів архітектури, містобудування, що пропонуються для взяття на державний облік, значної історичної забудови наведена раніше у розділі 2.2 «Архітектурно-художні особливості історичної забудови».

Всі об'єкти, які мають категорії пам'яток архітектури та об'єкти, що пропонувані до прийняття на державний облік, потребують виготовлення облікової документації та проходження відповідних експертних процедур для вирішення питання про занесення цих об'єктів до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Серед історичної забудови Дніпродзержинська також виявлені об'єкти архітектури, які за ступенем історико-культурної цінності були класифіковані таким чином:

Всі об'єкти, які мають категорії пам'яток архітектури та об'єкти, що пропонувані до прийняття на державний облік, потребують виготовлення облікової документації та проходження відповідних експертних процедур для вирішення питання про занесення цих об'єктів до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Серед історичної забудови Дніпродзержинська також виявлені об'єкти архітектури, які за ступенем історико-культурної цінності були класифіковані таким чином:

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Підп.	Дата

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
138

значні історичні будівлі - будинки і споруди, що мають художню та історичну цінність і є характерними для конкретного історичного населеного місця. Вони належать до певних зразків архітектури та будівництва відповідної епохи і поряд із пам'ятками архітектури відіграють визначальну роль у формуванні традиційного міського середовища. До цієї категорії включено капітальні муровані споруди в доброму технічному стані, які за своїми ознаками не відповідають критеріям пам'яток. Проте вони відіграють суттєву роль у містобудівній композиції, формуючи фронти забудови, наріжні ділянки кварталів, або розташовані окремо;

рядові історичні будівлі – традиційна масова забудова історичної частини населеного місця, що фіксує історичне розпланування і за своїм масштабом та архітектурою є органічною складовою історичного середовища. Вона не має самостійної художньої цінності, але разом з пам'ятками і значними історичними будівлями складає цілісні містобудівні утворення. Це найбільш мінливий тип історичної забудови, який визначається залежно від характеру архітектурної спадщини конкретного історичного міста й фіксує типові, традиційні особливості локального масового житлового будівництва.

Об'єкти різних категорій історико-культурної й архітектурної цінності, які репрезентують культурну спадщину м. Дніпродзержинська позначені на основному кресленні «Історико-архітектурний опорний план», їх фотофіксація - у розділі Додатки. 4. «Фотоілюстрації об'єктів культурної спадщини».

В центральній частині міста поруч з історичними об'єктами в значній мірі присутня і сучасна забудова. Більша частина з цих споруд має середні параметри та нейтральні архітектурні форми, які не порушують загальний характер оточуючого історичного середовища. Та є й такі, що оцінюються негативно. Сучасні містобудівні домінанти в районі центральної площі та

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						139				

Дисгармонійні будівлі та споруди – будівлі та споруди, які за своїми характеристиками – масштабом, масштабністю, композиційним вирішенням, стилістикою, матеріалом, кольором тощо – дисонують з традиційним характером середовища. Це об'єкти громадської забудови 1970-х–2000-х рр. та промислові споруди, що дисонують з існуючим оточенням, заважаючи сприйняттю міських панорам, пам'яток культурної спадщини. Вони також позначені на основному кресленні історико-архітектурного опорного плану.

Історико-культурні заповідники та історико-культурні заповідні території в межах сучасного Дніпродзержинська відсутні. Об'єкт загальнодержавного значення – Дніпровсько-Орельський природний заповідник площею 3766,2 га, що охоплює ділянку дніпровських плавней, знаходиться нижче за течєю Дніпра за межами Дніпродзержинська.

Інв. № подл.	Попл. й дата	Взам. инв. №	<p>території в межах сучасного Дніпродзержинська відсутні. Об'єкт загальнодержавного значення – Дніпровсько-Орельський природний заповідник площею 3766,2 га, що охоплює ділянку дніпровських плавней, знаходиться нижче за течєю Дніпра за межами Дніпродзержинська.</p> <p>В реєстр природно-заповідного фонду Дніпропетровської області включено Центральний парк площею 8 га (міський парк культури та відпочинку) по вул. Шевченківська. Категорія об'єкта згідно з рішенням</p>					
			<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>					
Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Попл.	Дата			

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

141

Народна аудиторія за минулий період не відбулося. Були проведені роботи по впорядкуванню і благоустрою території між зазначеними пам'ятками.

В існуючому середовищі навколо пам'ятки археології змін теж не зафіксовано.

Межі раніше визначених та затверджених охоронних зон зазначених пам'яток нанесені на основне креслення «Історико-архітектурний опорний план м. Дніпродзержинська». М 1 : 10000. Том II. Графічна частина. Встановлені затвердженою науково-проектною документацією режими територій охоронних зон враховані при визначенні режимів використання території історичного ареалу «Верхня колонія».

3.4. Загальна характеристика історичних ареалів.

До цього часу історичні ареали в місті Дніпродзержинську встановлені не були. За результатами проведених історико-архівних, натурних містобудівних досліджень та комплексної історико-культурної оцінки території міста в межах сучасного Дніпродзержинська визначено два історичні ареали, які охоплюють історично сформовані частини населеного місця, що зберегли старовинний вигляд, розпланування, характер забудови і які відображають історичні етапи розвитку населеного пункту. До складу історичних ареалів Дніпродзержинська включено найбільш освоєні в минулому і добре збережені території – це центральні частини двох історичних районів, які відрізняються традиційним характером середовища і значною кількістю пам'яток та об'єктів культурної спадщини від інших, менш збережених частин сучасного міста. Межі історичних ареалів проведено вздовж розпланувальних і природних рубежів, що відокремлюють території історичних ареалів від решти міських територій.

Історичний ареал є спеціально виділеною у населеному місці територією історико-культурного значення із затвердженими межами, яка

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятков та исторических ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист				
						142				

фіксується в усіх землепорядних і містобудівних документах та розглядається як специфічний об'єкт містобудівного проектування.

Основні принципи, за якими були встановлені межі історичних ареалів, режими використання територій в визначених межах та регламенти містобудівних перетворень для кожного з них:

- пріоритетність збереження при всіх видах містобудівної та господарської діяльності історичних складових міста, на підставі яких воно вважається історичним (історично сталий вигляд містоформуючих ділянок територій з забудовою - історичне планування, історична забудова, архітектурні пам'ятки, меморіальні пам'ятки та інші цінні об'єкти культурної спадщини);
- пріоритетність збереження при всіх видах містобудівної та господарської діяльності сталих елементів історичної планувальної структури, що була сформована за період з кін. XIX ст. до сер. XX ст. та збереглася без істотних змін;
- необхідність збереження природних ландшафтів та озелених територій (парки, сквери, бульвари, алеї, рядові посадки дерев по вулицям і в житлових дворах).

Відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють питання визначення і використання територій історичних ареалів, на території м. Дніпродзержинська визначено історичні ареали в межах території історичного центру міста (кінець XIX ст. – кінець 1950-х рр.) та в межах окремого району на південному сході міста – «Соцмісто» (1930-ті - кінець 1950-х рр.) з відповідною нумерацією та назвами:

1. Арел №1 – «Центр міста» (1887 р. – кін.1950-х рр.).
2. Арел №2 – «Соцмісто» (1930-ті – кін.1950-х рр.).

Інв. № подл.	Подп. й дата	Взам. инв. №	історичного центру міста (кінець XIX ст. – кінець 1950-х рр.) та в межах окремого району на південному сході міста – «Соцмісто» (1930-ті - кінець 1950-х рр.) з відповідною нумерацією та назвами:							
			1. Ареал №1 – «Центр міста» (1887 р. – кін.1950-х рр.).							
			2. Ареал №2 – «Соцмісто» (1930-ті – кін.1950-х рр.).							
									Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
										143
			Ізм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Визначені межі історичних ареалів представлені на основному кресленні «Історико-архітектурний опорний план м. Дніпродзержинська», М 1:10000 (див. Том II. Графічна частина).

Инв. № подл.						Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист	
							144	
Взам. инв. №								
Подп. И дата								
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

Розділ 4. Основні принципи системи охоронного зонування пам'яток на території міста.

Зони охорони встановлені навколо пам'яток архітектури, історії, монументального мистецтва і археології, які перебувають на державному обліку з метою збереження їх довкілля, ролі і значення пам'яток в архітектурному міському середовищі, а також для забезпечення охорони пам'яток від дії негативних техногенних чинників. Визначені зони охорони є формою захисту пам'яток засобами регулювання оточуючого їх середовища. На територіях зон охорони пам'яток регламентується архітектурна і містобудівна діяльність, визначаються допустимі перетворення і характер використання. Зони охорони пам'яток є складовою частиною охоронного зонування як містобудівного засобу збереження культурної спадщини. До охоронного зонування, крім зон охорони пам'яток, належать території пам'яток усіх видів.

Виходячи з наявності в місті пам'ятки архітектури національного значення, пам'яток архітектури місцевого значення, пам'яток історії і монументального мистецтва місцевого значення, пам'яток археології, взятих на державний облік відповідно до чинного законодавства, і особливостей їх розташування на території Дніпродзержинська, проектом визначена така номенклатура територій і зон охорони:

1. Території пам'яток.
2. Охоронні зони пам'яток.
3. Зони регулювання забудови.
4. Зони охорони археологічного культурного шару.

Згідно з чинним законодавством, до охоронного зонування належить також зона охоронюваного ландшафту.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	4.	1. Територія пам'яток.				
				2. Охоронні зони пам'яток.				
				3. Зони регулювання забудови.				
				Зони охорони археологічного культурного шару.				
<p>Згідно з чинним законодавством, до охоронного зонування належить також зона охоронюваного ландшафту.</p>								
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист	
								145
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

фізичне збереження, оптимальне візуальне сприйняття пам'яток, їх доцільне використання, впорядження (благоустрій) прилеглої території.

Охоронні зони для багатьох окремо розташованих пам'яток, які не відіграють композиційної ролі містобудівних домінант та архітектурних акцентів (в основному – поодинокі розташовані пам'ятники і монументи, пам'ятні знаки, братські та індивідуальні могили на кладовищах), визначаються в межах земельних ділянок, які займають ці пам'ятки, та елементами благоустрою навколо них. Для таких пам'яток охоронні зони можуть суміщатися з територіями пам'ятки. Оскільки ці території надто незначні за розмірами, на основному кресленні історико-архітектурного опорного плану міста в масштабі 1:10000, ми їх показуємо умовними лініями, для того щоб їх наявність враховувалася місцевими виконавчими органами влади та органами архітектури і містобудування, земельними комісіями при відведенні земельних ділянок і наданні дозволів на будівництво, реконструкцію та інші форми містобудівної та господарської діяльності, що передбачаються в охоронній зоні пам'ятки. Більш детально (з конкретними розмірами та координатами на актуальній топооснові М 1:500; 1:1000) межі територій всіх видів пам'яток та їх охоронних зон визначають спеціальними проектами зон охорони (ДБН Б. 2.2-2-2008. Планування та забудова міст і функціональних територій. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування) і наводять в обліковій документації на відповідні пам'ятки, як це визначено чинним законодавством.

Зона регулювання забудови – це територія, яка оточує охоронну зону пам'ятки, або прилягає до неї. Визначена даним проектом зона регулювання забудови призначена для збереження традиційного характеру середовища, тобто історично сформованої структури міста, закріплення в ній і в ландшафті провідного значення пам'яток архітектури (архітектурних

Ине. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська				
						Лист 147				

акцентів і містобудівних домінант) та містобудування для збереження масштабних співвідношень в розплануванні й забудові, забезпечення архітектурної єдності нових будівель з історично сформованим середовищем. В межі зони регулювання забудови включено території, на які розповсюджується композиційно-видовий вплив пам'яток і об'єктів культурної спадщини Верхньої колонії (оскільки на обліку перебувають лише пам'ятки архітектури, що розташовані на території Верхньої колонії) з метою збереження цього впливу.

На подальших стадіях розроблення містобудівної документації – План зонування території, Детальний план території і Проектів зон охорони для кожного об'єкта культурної спадщини, проводиться моніторинг і уточнення меж зон охорони, визначених у складі даного історико-архітектурного опорного плану.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №						
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
								148
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

Розділ 5. Проектно-регулятивний розділ.

5.1. Межі історичних ареалів

Ареал №1 «Центр міста» (1887 р. – кін. 1950-х рр.)

Межа починається на перехресті просп. Аношкіна та просп. Пеліна і вздовж просп. Пеліна прямує до перетину з вул. Вокзальною, вздовж якої проходить в напрямку Передзаводської площі з транспортною розв'язкою. Далі по східній стороні площі проходить до перехрестя просп. Пеліна і просп. Леніна, йде по непарній стороні просп. Леніна до перехрестя з вул. Широкою. По вул. Широкій прямує до перетину з вул. Тагільською, де повертає і прямує вздовж вул. Тагільській до перехрестя з Цегляним пров. Вздовж пров. Цегляного прямує до перехрестя з просп. Леніна і вздовж просп. Леніна йде до перетину з вул. Мурахтова. По вул. Мурахтова йде до перетину з вул. Тагільською, де повертає та прямує вздовж вул. Тагільської до просп. Аношкіна, перетинає його і вздовж парної сторони просп. Аношкіна доходить до вул. Матросова. Далі повертає і прямує по вул. Матросова до перехрестя з вул. Бесєдова, знов повертає і вздовж вул. Бесєдова прямує до вул. Ватутіна. Далі проходить по вул. Ватутіна до вул. Мічуріна. Йде по вул. Мічуріна до вул. Черняховського, далі прямує по вул. Черняховського до вул. Бесєдова. По вул. Бесєдова йде до перехрестя з просп. Леніна, оминає з північної сторони пл. Визволителів і прямує вздовж парної сторони просп. Леніна. Доходить до вул. 9-го Травня, вздовж якої проходить до перетину з вул. Запорізькою. По вул. Запорізькій йде до вул. Миру, де повертає і, по вул. Миру, проходить до вул. Медичної. Вздовж вул. Медичної йде до просп. Аношкіна, перетинає його, повертає і прямує вздовж непарної сторони просп. Аношкіна до перехрестя з вул. Спортивною. Вздовж вул. Спортивної йде до вул. Сировця, повертає і по вул. Сировця прямує до просп. Аношкіна. Вздовж непарної сторони просп. Аношкіна межа доходить до просп. Пеліна, де замикається.

Взам. инв. №		проходить до перетину з вул. Запорізькою. По вул. Запорізькій йде до вул. Миру, де повертає і, по вул. Миру, проходить до вул. Медичної. Вздовж вул. Медичної йде до просп. Аношкіна, перетинає його, повертає і прямує вздовж непарної сторони просп. Аношкіна до перехрестя з вул. Спортивною. Вздовж вул. Спортивної йде до вул. Сировця, повертає і по вул. Сировця прямує до просп. Аношкіна. Вздовж непарної сторони просп. Аношкіна межа доходить до просп. Пеліна, де замикається.							
Подп. И дата									
Инв. № подл.									
								Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				149

Площа історичного ареалу №1 в визначених межах – 314,54 га

Ареал №2 «Соцмісто» (1930-ті - кін.1950-х рр.)

Межа починається на перехресті вул. Олега Кошового та вул. Менделєєва. Вддовж вул. Менделєєва прямує до перехрестя з вул. Безпалова, де повертає і проходить до вул. Переяславської. Вддовж вул. Переяславської прямує до вул. Щербицького, повертає і по вул. Щербицького прямує до перехрестя з просп. Конституції СРСР. Далі йде вддовж просп. Конституції СРСР до перетину з вул. Тульською, повертає і прямує по вул. Тульській до вул. Колюбаєва. Повертає на вул. Колюбаєва і проходить по ній до вул. Олега Кошового. Йде по вул. Олега Кошового до перехрестя з вул. Менделєєва, де замикається.

Площа історичного ареалу №3 в визначених межах –54,3 га.

Межі історичних ареалів представлено на основному кресленні «Історико – архітектурний опорний план м. Дніпродзержинська» М1:10000. Том II «Графічна частина».

5.2. Режими використання історичних ареалів та обмеження господарської діяльності на територіях історичних ареалів

Метою встановлення режимів використання територій історичних ареалів є регулювання містобудівної та господарської діяльності в межах визначених територій, забезпечення охорони традиційного характеру історичного середовища найбільш цінних в історико-культурному плані територій м. Дніпродзержинська, забезпечення раціонального та ефективного використання земель, гармонійного розвитку центру міста, регулювання процесів нового будівництва та реконструкції, створення сприятливого екологічного середовища.

Інв. № подл.	Попл. І дата	Взам. инв. №							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 150
			Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Попл.	Дата		

аресалів є регулювання містобудівної та господарської діяльності в межах визначених територій, забезпечення охорони традиційного характеру історичного середовища найбільш цінних в історико-культурному плані територій м. Дніпродзержинська, забезпечення раціонального та ефективного використання земель, гармонійного розвитку центру міста, регулювання процесів нового будівництва та реконструкції, створення сприятливого екологічного середовища.											
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

- реалізація політики щодо охорони об'єктів історико-культурної спадщини і традиційного характеру середовища історичних районів міста; планування заходів по реконструкції, ремонту й збереженню пам'яток, облік об'єктів історико-культурної спадщини та правове забезпечення охорони об'єктів;
- інформаційне забезпечення правового, екологічного механізму регулювання містобудівної діяльності в історичних районах міста;
- розробка системи заходів та програм реконструкції забудови історичних районів міста, нове будівництво для завершення міських ансамблів;
- регламентація параметрів нової забудови з метою збереження основних просторових параметрів середовища і характерного міського ландшафту;
- планувальне й охоронне зонування, встановлення містобудівних обмежень на використання територій;
- проектування дизайну історичного середовища, благоустрою територій;
- розробка нормативно-правової бази по забезпеченню правового рішення визначених завдань.

- відведення й використання земельних ділянок на територіях історичних ареалів;

головним фасадам, зміна стилістики фасадів і матеріалів зовнішнього оздоблення; при влаштуванні ганків кількість сходинок має бути мінімальною; забороняється розміщення великих рекламних блоків та зовнішніх блоків кондиціонерів на фасадах пам'яток, значних історичних будівель.

На цих територіях передбачається збереження функцій загальноміського центру при максимальному використанні існуючого фонду; обмеження розміщення нових об'єктів з функціями, які мають тенденцію до активного розвитку, вимагають великих будівельних об'ємів, територій і притягують значні транспортні потоки. Об'єкти нового будівництва слід розміщувати замість втрачених і не цінних споруд з дотриманням обмежень щодо поверховості, габаритів у плані, масштабу членувань тощо.

З огляду на значні розміри історичного ареалу № 1 «Центр міста», до складу якого включено райони Верхньої колонії, Нових планів, Центру соціалістичного міста з різними типами середовища, на його території встановлюються диференційовані обмеження по висоті нової забудови і тих об'єктів, де може бути проведена реконструкція.

На території колишньої «Верхньої колонії», що обмежена вулицями Вокзальна та Арсенічева, розпланування та провідний тип забудови були сформовані наприкінці XIX – початку XX ст. (до 1917р.). Тут розташовуються всі пам'ятки архітектури національного і місцевого значення. Середня поверховість історичної забудови в межах визначеної території – 2-3 поверхи, архітектурна стилістика – еkleктика різних напрямків, модерн. Тому висота нових будівель і тих споруд, що підлягають реконструкції не повинна перевищувати 3-х поверхів (10,5 метрів від денної поверхні землі до карнизу будівлі), якщо такі об'єкти розміщуються по лініям забудови кварталів (периметральна забудова). Об'єкти, що

Инев. № подл.	Подп. И дата					Взам. инв. №
<p>розташовуються всі пам'ятки архітектури національного і місцевого значення. Середня поверховість історичної забудови в межах визначеної території – 2-3 поверхи, архітектурна стилістика – еkleктика різних напрямків, модерн. Тому висота нових будівель і тих споруд, що підлягають реконструкції не повинна перевищувати 3-х поверхів (10,5 метрів від денної поверхні землі до карнизу будівлі), якщо такі об'єкти розміщуються по лініям забудови кварталів (периметральна забудова). Об'єкти, що</p>						
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
153

розташовуються в глибині кварталів, можуть бути висотою 4 поверхи (14 м відповідно).

На території колишніх «Нових планів» (в межах вул. Арсенічева, просп. Леніна, вул. Держинського, вул. Спортивна, вул. Сировця, вул. Комунарна) розпланування кварталів проводилось за проектним планом 1910 року. Переважаючий тип середовища сформований 1-2 поверховою садибною житловою забудовою, яка не має історичної цінності або втратила її після перебудов. На цій території висота нових будівель і тих споруд, що підлягають реконструкції не повинна перевищувати 4-х поверхів (14 метрів від денної поверхні землі до карнизу будівлі), якщо такі об'єкти розміщуються по лініям забудови кварталів (периметральна забудова). Об'єкти, що розташовуються в глибині кварталів, можуть бути висотою 5 поверхів (17,5 м відповідно).

На території центру колишнього соціалістичного міста (в межах вул. Держинського, вул. Спортивна, просп. Аношкіна, вул. Медична, вул. Миру, вул. Запорізька, вул. 9-го Травня, просп. Леніна, вул. Бесєдова, вул. Черняхівського, вул. Мічуріна, вул. Ватутіна, вул. Бесєдова, вул. Матросова, просп. Аношкіна, вул. Тагільська, вул. Мурахтова, просп. Леніна, пров. Цегляний, вул. Тагільська, вул. Широка, просп. Леніна та в межах кварталу вул. Сировця, вул. Комунарна, вул. Арсенічева, просп. Аношкіна) розпланування та основний масив квартальної забудови були сформовані в середині 1950-х рр. відповідно до генерального плану Дніпродзержинська 1949 р. Розпланування та архітектурні об'єкти цього періоду майже не були досліджені раніш, але саме вони визначають характер забудови центральної частини міста, його образ та об'ємно-просторовий устрій. Середня поверховість історичної забудови в межах визначеної території – 4-5 поверхів, архітектурна стилістика – радянський неокласицизм. Тому на зазначеній території висота нових будівель і тих

Взам. инв. №		сформовані в середині 1950-х рр. відповідно до генерального плану Дніпродзержинська 1949 р. Розпланування та архітектурні об'єкти цього періоду майже не були досліджені раніш, але саме вони визначають характер забудови центральної частини міста, його образ та об'ємно-просторовий устрій. Середня поверховість історичної забудови в межах визначеної території – 4-5 поверхів, архітектурна стилістика – радянський неокласицизм. Тому на зазначеній території висота нових будівель і тих						
Подп. И дата								
Инв. № подл.								
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
								154
		Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.		Дата

об'єктів, що підлягають реконструкції не повинна перевищувати 5-ти поверхів (20 метрів від денної поверхні землі до карнизу будівлі), якщо такі об'єкти розміщуються по лініям забудови кварталів (периметральна забудова). Нові об'єкти, які розташовуються в глибині кварталів, можуть бути висотою до 9-ти поверхів (31,5 м).

В історичному ареалі №2 «Соцмісто» гранична висота нових будівель і споруд не повинна перевищувати 4 поверхів (14 метрів від рівня денної поверхні до карнизу будівлі).

Обмеження висоти зазначених об'єктів встановлені з урахуванням середньої висоти та поверховості історичної забудови, що формує традиційний характер середовища в межах історичних ареалів міста.

У межах історичного ареалу опрацюванню проектної документації на будівництво нових об'єктів, реконструкцію будівель і споруд повинно передувати розроблення історико - містобудівних обґрунтувань. У кожному конкретному випадку поверховість та висота нових будівель уточнюється на підставі містобудівних розрахунків.

5.3. Межі територій пам'яток.

Межі територій пам'яток визначаються для всіх видів пам'яток. Територія пам'ятки – земельна ділянка пам'ятки в її історичних та природних межах. Оскільки в місті є значна кількість пам'яток різних видів, ми пропонуємо встановити основні принципи визначення їх територій по таким групам:

1. Пам'ятки архітектури та пам'ятки історії, що є будівлями.
2. Пам'ятки історії, монументального мистецтва, що є окремо розташованими монументами, пам'ятними знаками;

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 155
	Подп. И дата						
	Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

природних межах. Оскільки в місті є значна кількість пам'яток різних видів, ми пропонуємо встановити основні принципи визначення їх територій по таким групам:
1. Пам'ятки архітектури та пам'ятки історії, що є будівлями.
2. Пам'ятки історії, монументального мистецтва, що є окремо розташованими монументами, пам'ятними знаками;

Для історичних пам'яток, що знаходяться на територіях промислових підприємств з закритим доступом, території пам'яток ми визначити теж не можемо. Такі дослідження необхідно провести в рамках окремої роботи.

На основному кресленні історико-архітектурного опорного плану ми позначили ті території пам'яток, які можна було відобразити в масштабі 1:10 000. В подальшому необхідно розробити окремі території пам'яток з графічним позначенням меж на актуальній топооснові М 1: 500; 1:1000.

5.4. Межі охоронних зон пам'яток.

Межі охоронних зон встановлені для пам'яток, що є спорудами, будівлями, монументами, окремо розташованими пам'ятними знаками. Для пам'яток історії, що мають обмежену зону впливу на довкілля (окремі поховання на кладовищах, братські могили) межі охоронної зони можуть суміщатися з територією пам'ятки.

Для двох пам'яток архітектури – Миколаївський собор та Народна аудиторія – межі охоронних зон визначені й затверджені у складі раніш розробленої науково-проектної документації.

При визначенні меж зон охорони для пам'яток архітектури, історії та монументального мистецтва ми керувалися загальними положеннями і правилами, що передбачені діючими нормативними документами – ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень»; ДБН Б. 2.2-2-2008. Планування та забудова міст і функціональних територій «Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування».

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 157
	Подп. И дата						
360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень»; ДБН Б. 2.2-2-2008. Планування та забудова міст і функціональних територій «Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування».							

На основному кресленні історико-архітектурного опорного плану м. Дніпродзержинська показані визначенні на данній стадії розроблення науково-проектної документації охоронні зони тих пам'яток, які можна було відобразити в масштабі 1:10 000. Це території навколо пам'яток, що включають відкриті простори (з яких сприймаються пам'ятки) та прилеглу історичну забудову, яка є найближчим середовищем пам'ятки.

В подальшому для пам'яток всіх видів необхідно розробити окремі проекти зон охорони з необхідними історичними відомостями, визначенням композиційної ролі в оточуючому середовищі, обґрунтуванням і графічним позначенням меж на актуальній топооснові М 1:500, М:1000, М:2000.

5.5. Межі зони регулювання забудови.

Навколо охоронних зон пам'яток архітектури, історії, монументального мистецтва, що розташовані на території Верхньої колонії встановлена єдина зона регулювання забудови.

Межі зони регулювання забудови.

Межа починається на перетині просп. Пеліна та вул. Комунарної і вздовж просп. Пеліна прямує до перетину з вул. Вокзальною. Вздовж вул. Вокзальної прямує в напрямку Передзаводської площі з транспортною розв'язкою. Далі огинає площу по її східній та південній сторонам до перетину з просп. Леніна, йде по парній стороні забудови просп. Леніна до перехрестя з вул. Перекопською. По вул. Перекопській проходить до вул. Пушкінській. Прямує по вул. Пушкінській до перехрестя з вул. Арсенічева. Вздовж вул. Арсенічева проходить до перетину з вул. Спортивною, де повертає і по вул. Спортивній прямує до перехрестя з вул. Короленківської. Вздовж вул. Короленківської прямує до вул. Комунарної, повертає і йде по вул. Комунарній до просп. Пеліна, де замикається.

Взам. инв. №								
Подп. И дата								
Инв. № подл.								
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист 158

Площа зони регулювання забудови - 14,56 га.

5.6. Режими використання територій пам'яток.

На всіх визначених територіях пам'яток встановлюється суто консерваційний режим, що передбачає збереження та реставрацію пам'ятки і благоустрій прилеглої ділянки. Забороняється нове будівництво, що не пов'язане з відтворенням втрачених історичних споруд на ділянці або є необхідним для функціонування пам'ятки як об'єкта культурної спадщини.

На територіях пам'яток архітектури, пам'яток історії, що є будівлями, відповідно до вимог пам'яткоохоронного законодавства встановлено режим регенерації середовища, який передбачає:

- реставрацію пам'ятки; можливе пристосування пам'ятки до сучасного використання відповідно до затвердженого реставраційного завдання на проектні роботи по реставрації пам'ятки;

- роботи з реставрації і пристосування пам'ятки, благоустрою та озеленення прилеглої території, реконструкцію і модернізацію необхідних для експлуатації пам'ятки інженерних мереж слід проводити за спеціальними проектами, погодженими у встановленому порядку. Розробці проектної документації на будівництво повинно передувати історико-містобудівне обґрунтування;

- на території пам'ятки заборонено проведення земляних робіт, прокладання транспортних комунікацій та інженерних мереж, якщо це не пов'язано з забезпеченням функціонування пам'ятки, а також у разі, якщо ці роботи порушують підземні частини пам'ятки або гідрологічний режим території. Забороняється влаштування повітряних ліній електромереж і наземних трансформаторних пунктів;

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>прокладання транспортних комунікацій та інженерних мереж, якщо це не пов'язано з забезпеченням функціонування пам'ятки, а також у разі, якщо ці роботи порушують підземні частини пам'ятки або гідрологічний режим території. Забороняється влаштування повітряних ліній електромереж і наземних трансформаторних пунктів;</p>					
							<p>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>	Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

Тут, відповідно до Державних будівельних норм, допускається лише регенерація та обмежене перетворення середовища, що включає реставрацію та пристосування пам'яток, збереження та реконструкцію значної і рядової фонові забудови, а також збереження цінних елементів природного ландшафту та зелених насаджень. Режим регенерації забезпечує збереження видового розкриття історичних ансамблів і комплексів.

За спеціальними проектами, погодженими з відповідними державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини, виконуються:

- роботи з регенерації історичного середовища, пов'язані зі збереженням та реставрацією історичного розпланування, реконструкцією будівель і споруд, благоустроєм території, озелененням;
- роботи з консервації, реставрації, реабілітації, пристосування пам'яток;
- роботи з реконструкції вуличної мережі, інженерних мереж, влаштування майданчиків для паркування автотранспорту, зовнішнього освітлення, встановлення малих архітектурних форм, забезпечення інших форм благоустрою, зумовлених вимогами сучасного функціонування міста;
- усунення будівель, споруд і зелених насаджень, які порушують традиційний характер середовища, заміна підприємств, майстерень, складів, які виводяться з цієї території, а також інших будівель і споруд, які підлягають знесенню, новими будівлями і спорудами або зеленими насадженнями, що не порушують традиційний характер середовища.

Вся містобудівна документація, що розробляється на цю територію чи на її частини, підлягає погодженню з державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини, відповідно до чинного законодавства.

В межах визначених охоронних зон забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи без відповідних погоджень та дозволів відповідних державних органів управління у сфері охорони культурної спадщини.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	насадженими, що не порушують традиційний характер середовища.						
			Вся містобудівна документація, що розробляється на цю територію чи на її частини, підлягає погодженню з державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини, відповідно до чинного законодавства.						
			В межах визначених охоронних зон забороняються містобудівні, архітектурні чи ландшафтні перетворення, будівельні, меліоративні, шляхові, земляні роботи без відповідних погоджень та дозволів відповідних державних органів управління у сфері охорони культурної спадщини.						
							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				161

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
162

162

У зоні регулювання забудови зберігаються цінні історичні розпланування і забудова, озеленення та благоустрій, виразні елементи ландшафту; закріплюється та відтворюється значення пам'яток в архітектурно-просторовій організації історичного середовища; забезпечуються сприятливі умови огляду пам'яток та їх довкілля. На всіх

ділянках зони регулювання забудови слід забезпечувати відповідність будівель і споруд архітектурному середовищу за масштабними параметрами.

Забороняється розміщення нових промислових підприємств, транспортних, складських та інших споруд, які створюють великі вантажні потоки, забруднюють повітряний і водний басейни. Обмежується будівництво транспортних магістралей, розв'язок, естакад, мостів та інших інженерних споруд, які можуть спотворити традиційний характер середовища.

У зоні регулювання забудови зберігається існуючий характер забудови. Нові будівлі регламентуються за розташуванням, прийомами організації, висотою, довжиною фасадів, масштабом, характером членувань, пластичним і кольоровим вирішенням, функціональним використанням. Гранична висота нових будівель і споруд визначається на підставі розрахунків у кожному конкретному випадку.

Реконструкція існуючих будівель і споруд регламентується відповідно до їх історико-культурної та містобудівної цінності, а також відповідно до вимог збереження традиційного характеру середовища.

У разі будівництва нових чи реконструкції з розширенням існуючих будівель і споруд у межах зони регулювання забудови необхідні всебічні композиційні обґрунтування рішень щодо поверховості, типу будинків, розміщення, функціонального призначення, композиційних зв'язків з історичним середовищем, які мають виконуватися в рамках передпроектних пропозицій.

5.9. Межі території пам'яток археології, межі територій охоронних зон пам'яток археології та зон охорони археологічного культурного шару.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>історичним середовищем, які мають виконуватися в рамках передпроектних пропозицій.</p>									
<p>5.9. Межі території пам'яток археології, межі територій охоронних зон пам'яток археології та зон охорони археологічного культурного шару.</p>									
						<p>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</p>			Лист
									163
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

В сучасних адміністративних межах Дніпродзержинська знаходяться два археологічних об'єкта з видимими ознаками насипів:

Пам'ятка археології місцевого значення. Курган II тис. до н.е., розташований по вул. Димитрова (поряд з гаражами). Курган виявлено археологічними розвідками у 1982 році. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 6130.

Курган має висоту 6 м, діаметр насипу 50 м, поверхня насипу задернована, східна пола забудована спорудами. Встановлено охоронний знак.

Археологічний об'єкт, що пропонується для взяття на державний облік.

Курган II тис. до н.е., розташований на розі вулиць Попова, 67 та Пестеля, 66; 0,5 км на північний схід від кургану, що по вул. Димитрова. Об'єкт виявлено археологічними розвідками у 2005 році. Курган має висоту 2,5 м, діаметр насипу 50 м, поверхня насипу задернована. Археологічний об'єкт частково пошкоджений при прокладанні дороги та господарською діяльністю місцевих мешканців. Пошкодження нещодавні.

Межі території пам'ятки археології, охоронної зони, зони регулювання забудови

Науково-проектною документацією «Проект зон охорони пам'ятки археології місцевого значення – кургану (охоронний № 6130) по вул. Димитрова», розробленою у 2011р. ТОВ НВП «ПІК-А» м. Дніпропетровськ та затвердженою Управлінням культури і туризму Дніпропетровської облдержадміністрації, визначено межі території пам'ятки археології, охоронної зони, зони регулювання забудови. Згідно з зазначеною документацією:

Площа території пам'ятки – 1188,0 м²;

Площа охоронної зони пам'ятки – 2399,0 м²;

Інв. № подл.	Взам. инв. №					Лист	
	Подп. И дата						
<p>археологіч медового значення кургану (охоронний № 0150) по вул. Димитрова», розробленою у 2011р. ТОВ НВП «ПК-А» м. Дніпропетровськ та затвердженою Управлінням культури і туризму Дніпропетровської облдержадміністрації, визначено межі території пам'ятки археології, охоронної зони, зони регулювання забудови. Згідно з зазначеною документацією:</p> <p>Площа території пам'ятки – 1188,0 м²;</p> <p>Площа охоронної зони пам'ятки – 2399,0 м²;</p>						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	164
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Площа зони регулювання забудови – 31152,8 м².

В проектно-регулятивному розділі роботи наведено характеристику режимів використання зон охорони пам'ятки.

Межі території пам'ятки, охоронної зони, зони регулювання забудови позначені на основному кресленні «Історико-архітектурний опорний план міста Дніпродзержинськ» Том II. Графічна частина.

Режим використання території пам'ятки археології

У межах території пам'ятки археології встановлено єдиний режим використання, що відповідає таким вимогам:

- у межах території пам'ятки археології зберігається об'єкт археологічної спадщини відповідно до визначеного для нього предмета охорони;
- на пам'ятці археології дозволяється здійснення наукових археологічних досліджень за умов подальшої консервації та музеєфікації (у тому числі *in situ*) виявлених старожитностей, а також збереження недоторканих (резервних) ділянок культурного шару для їх дослідження у майбутньому;
- в межах території пам'ятки археології також дозволяється здійснення впорядкувальних робіт з благоустрою території, виконання протизсувних заходів, прокладання інженерних мереж за умови дотримання трас вже існуючих комунікацій;
- у виняткових випадках за проектами, погодженими з державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини, допускається нове будівництво на незабудованих ділянках території за умов відсутності на цих ділянках об'єктів, що потребують консервації та музеєфікації *in situ*;
- будь-які проекти щодо землеустрою, будівництва, протизсувних та інших інженерних заходів, археологічних досліджень, реставрації пам'яток, реконструкції і благоустрою в межах території пам'ятки повинні

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>органами управління у сфері охорони культурної спадщини, допускається нове будівництво на незабудованих ділянках території за умов відсутності на цих ділянках об'єктів, що потребують консервації та музеєфікації in situ; - будь-які проекти щодо землеустрою, будівництва, протизсувних та інших інженерних заходів, археологічних досліджень, реставрації пам'яток, реконструкції і благоустрою в межах території пам'ятки повинні</div>	
	Подп. И дата						
						<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div>	Лист 165
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

погоджуватися з державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини;

- будь-яким земляним роботам (у тому числі пов'язаним з новим будівництвом та інженерними заходами) у межах території пам'ятки повинні передувати наукові археологічні розкопки (з метою дослідження археологічного культурного шару) та спелео-археологічні розвідки (з метою виявлення стародавніх підземних споруд), а самі земляні роботи повинні здійснюватися за спеціальним дозволом державного органу управління у сфері охорони культурної спадщини під наглядом фахівця-археолога.

Режими використання охоронної зони пам'ятки археології

На всіх ділянках охоронної зони пам'ятки археології встановлюється єдиний режим використання територій:

- погодженню з відповідним державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини землевпорядної документації на земельні ділянки, розташовані у межах цих зон, повинна передувати археологічна експертиза, виконана на підставі натурного обстеження або розвіdkового шурфування у межах відповідних земельних ділянок;
- будь-які земельні, будівельні та меліоративні роботи у межах цих зон здійснюються лише з дозволу відповідних державних органів управління у сфері охорони культурної спадщини під наглядом фахівця-археолога;
- до початку земляних або будівельних робіт у межах цих зон повинно здійснюватися розвіdkове шурфування в межах територій, передбачених планами розміщення будівництва за рахунок замовника (кошти на ці дослідження повинні бути передбачені у проектно-кошторисній документації, що погоджується в установленому законодавством порядку;
- якщо внаслідок здійснених розвідок у межах територій, передбачених планами розміщення будівництва, будуть знайдені залишки археологічних

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			166

об'єктів, до початку будівництва на цих ділянках необхідно виконати повні археологічні дослідження (розкопки).

Зона охорони археологічного культурного шару.

Враховуючи, що територія міста археологічно мало досліджена та потребує додаткових археологічних досліджень окремих територій, зокрема довкола археологічного об'єкту, що пропонується для взяття на державний облік - **курган** II тис. до н.е. (обліковий № 6830), розташований на розі вулиць Попова, 67 та Пестеля, 66;

Картографічні матеріали середини XIX ст. показують, що на південно-західній околиці Кам'янського було розташовано три курганні групи, локалізація території яких потребує додаткових археологічних досліджень.

Визначена зона охорони археологічного культурного шару покликана забезпечити збереженість археологічного об'єкту з прилеглими до нього ділянками та взяття їх на державний облік.

При розробці зони охорони археологічного культурного шару та режиму її використання було взято до уваги, що зазначений об'єкт потребує детального визначення меж.

Режим використання території зони охорони археологічного культурного шару.

- На території зони охорони археологічного культурного шару встановлюється єдиний режим, що передбачає обов'язкову археологічну експертизу ділянки запроектованих земляних, будівельних або меліоративних робіт шляхом виконання розвідкових шурфів. У разі виявлення культурного шару обов'язковим є проведення археологічних розкопок на всій площі запроектованих робіт.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 167
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

- Всі будівельні і земляні роботи в межах зони охорони археологічного культурного шару проводяться з дозволу органів охорони культурної спадщини та під наглядом фахівця-археолога.

- Після завершення археологічних досліджень ділянки культурного шару, виявлені й залишені на місці фрагменти стародавніх будівель і споруд підлягають охороні, консервації та музеєфікації як нерухомі об'єкти культурної спадщини. У разі їх відсутності повністю вивчені ділянки археологічного культурного шару, за рішенням відповідних органів охорони культурної спадщини, виключаються зі складу зон охорони археологічного культурного шару.

- Внаслідок того, що межа території об'єкта археологічної спадщини не визначена, рекомендується в найкоротший термін провести додаткове обстеження, визначити межі, предмет охорони, розробити облікову документацію та вирішити питання постановки на облік щойно виявленого об'єкта - курган (обліковий № 6830).

- В разі постановки зазначеного об'єкту на облік здійснюється коригування режиму використання території зони охорони археологічного культурного шару, а саме на території пам'ятки, в межах, визначених її обліковою документацією, передбачається запровадження режиму використання території пам'яток археології місцевого значення, прописаного у даній роботі (курган № 6130) Він передбачає заборону містобудівних, архітектурних чи ландшафтних перетворень, будівельних, меліоративних, шляхових, земляних робіт без дозволу місцевого органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Не дозволяється прокладання транспортних комунікацій, інженерних мереж, які порушують підземні частини будівель, споруд або гідрологічний режим території, влаштування повітряних ліній електромереж і наземних трансформаторних пунктів, обладнання, благоустрій, які не відповідають вимогам охорони культурної спадщини та збереження традиційного характеру середовища.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>меліоративних, шляхових, земляних робіт без дозволу місцевого органу виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Не дозволяється прокладання транспортних комунікацій, інженерних мереж, які порушують підземні частини будівель, споруд або гідрологічний режим території, влаштування повітряних ліній електромереж і наземних трансформаторних пунктів, обладнання, благоустрій, які не відповідають вимогам охорони культурної спадщини та збереження традиційного характеру середовища.</div>	
	Подп. И дата						
						<div>Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div>	Лист
							168
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

На території пам'яток забезпечується охорона археологічного культурного шару, проведення археологічних досліджень з музеєфікацією виявлених розкопками об'єктів. Будь-яким земляним, будівельним роботам, пов'язаним з розкриттями, мають передувати археологічні дослідження (розкопки). У проектно-кошторисній документації на будівництво в обов'язковому порядку передбачаються кошти на проведення археологічних досліджень перед початком земляних робіт.

5.10. Зони охорони археологічного культурного шару, встановлені на території міста.

Територія міста Дніпродзержинська у його сучасних межах була насичена великою кількістю курганных насипів, що були зафіксовані та нанесені на топографічну карту Ф.Ф. Шубертом у 1875-1888 рр. Видимі ознаки насипів курганів було втрачено, але, не зважаючи на втрату насипів, на їх місцях повинні залишитись поховання та поховальні камери. Тому важливим є забезпечення їх максимальної збереженості, або принаймні забезпечення їх обов'язкового виявлення та відповідного наукового вивчення.

З іншого боку, слід зазначити, що пам'ятка та об'єкт археологічної спадщини а також втрачені курганні насипи на території міста розташовані нерівномірно: найбільша їх концентрація спостерігається з південного-сходу на північний-захід вздовж автомагістралі Н-08. Враховуючи це, пропонується в межах міста виокремити ділянки зони охорони археологічного культурного шару з різними категоріями режимів використання. Всього пропонується впровадити 3 категорії режимів, принципово відмінних за наступним принципом:

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	<p>сходу на північний-захід вздовж автомагістралі Н-08. Враховуючи це, пропонується в межах міста виокремити ділянки зони охорони археологічного культурного шару з різними категоріями режимів використання. Всього пропонується впровадити 3 категорії режимів, принципово відмінних за наступним принципом:</p>					
						<i>Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</i>		Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			169

I категорія – з найсуворішим режимом, обмеженим обов'язковими археологічними розкопками до початку будь-яких земляних, будівельних або меліоративних робіт;

II категорія – з менш суворим режимом, обмеженням обов'язковою археологічною експертизою ділянки запроектованих земляних, будівельних або меліоративних робіт шляхом виконання розвідкових шурфів;

III категорія – з найбільш помірним режимом, - обмеженим лише наглядом фахівця-археолога під час виконання земляних, будівельних та меліоративних робіт.

Межі зон охорони археологічного культурного шару

I, II та III категорії.

1. Межі зон охорони археологічного культурного шару I категорії.

Курган № 6130. Межі території пам'ятки археології, охоронної зони, зони регулювання забудови визначено науково-проектною документацією «Проект зон охорони пам'ятки археології місцевого значення – кургану (охоронний № 6130), розробленої у 2011р. ТОВ НВП «ПІК-А» (м. Дніпропетровськ).

2. Межі зон охорони археологічного культурного шару II категорії.

Встановлені зони охорони археологічного культурного шару охоплюють території, які розташовані в паркових та житлових районах міста.

2.1. Курган (обліковий № 6830). Курган II тис. до н.е., розташований на розі вулиць Попова, 67 та Пестеля, 66; 0,5 км на північний схід від кургану, що по вул. Димитрова. Об'єкт виявлено археологічними розвідками

охоплюють території, які розташовані в паркових та житлових районах міста.

2.1. Курган (обліковий № 6830). Курган II тис. до н.е., розташований на розі вулиць Попова, 67 та Пестеля, 66; 0,5 км на північний схід від кургану, що по вул. Димитрова. Об'єкт виявлено археологічними розвідками

у 2005 році. Курган має висоту 2,5 м, діаметр насипу 50 м, поверхня насипу задернована.

Внаслідок того, що межа території об'єкта археологічної спадщини не визначена, рекомендується в найкоротший термін провести додаткове обстеження, визначити межі, предмет охорони об'єкта, розробити облікову документацію та вирішити питання постановки на облік щойно виявленого об'єкта – курган, обліковий № 6830.

2.2. Зона охорони археологічного культурного шару № 1 визначається в наступних межах:

- від розвилки вул. Леваневського з ґрунтовою дорогою координати 48°26'47.7"N 34°45'15.4"E (початок відліку) вздовж правої сторони дороги по краю лісонасадження у північно-східному напрямку до відмітки 48°26'47.8"N 34°45'22.2"E;
- від координати 48°26'47.8"N 34°45'22.2"E у південно-східному напрямку вздовж краю лісонасадження до координати 48°26'42.5"N 34°45'24.8"E;
- від координати 48°26'42.5"N 34°45'24.8"E у південно-західному напрямку через лісонасадження до ґрунтової дороги на краю лісу координати 48°26'40.7"N 34°45'09.9"E;
- від координати 48°26'40.7"N 34°45'09.9"E у північно-східному напрямку вздовж правої сторони ґрунтової дороги по краю лісонасадження до координат 48°26'47.7"N 34°45'15.4"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 1 - 4,24 га.

2.3. Зона охорони археологічного культурного шару № 3 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Пролетарська з вул. Гоголя координати 48°28'13.7"N 34°43'26.2"E (початок відліку) вздовж не парної сторони нумерації вулиці Пролетарська через перетин з вул. Леніна та 2-й провулок Леніна на південний схід до вул. Другої П'ятирічки координати 48°27'47.9"N 34°44'14.4"E;

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Ине. № подл.	

2.3. Зона охорони археологічного культурного шару № 3 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Пролетарська з вул. Гоголя координати 48°28'13.7"N 34°43'26.2"E (початок відліку) вздовж не парної сторони нумерації вулиці Пролетарська через перетин з вул. Леніна та 2-й провулок Леніна на південний схід до вул. Другої П'ятирічки координати 48°27'47.9"N 34°44'14.4"E;

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська

Лист
171

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

Лист
172

2.4. Зона охорони археологічного культурного шару № 5

визначається в наступних межах:

- від нижньої частини залізничного насипу координати 48°28'37.2"N 34°41'57.4"E (початок відліку) вздовж нижньої частини залізнично дорожнього насипу у східному напрямку до координати 48°28'37.2"N 34°42'17.9"E;
- від координати 48°28'37.2"N 34°42'17.9"E у південно-західному напрямку (через лісосмугу та ґрунтовою дорогою) до координати 48°28'26.2"N 34°42'13.9"E;
- від координати 48°28'26.2"N 34°42'13.9"E у західному напрямку (ґрунтовою дорогою та приватний сектор) до координати 48°28'27.3"N 34°42'00.7"E;
- від координати 48°28'27.3"N 34°42'00.7"E північно-західному напрямку правим краєм провулку далі лісосмугою до координати 48°28'37.2"N 34°41'57.4"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 5 - 11,42 га.

2.5. Зона охорони археологічного культурного шару № 7 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Тульська з вул. Менделєєва координати 48°28'05.6"N 34°40'28.6"E (початок відліку) вздовж вул. Менделєєва лівим краєм у північно-західному напрямку через перетини вулиць Київська та Слайковського до перетину з вул. Беспалова координати 48°28'30.3"N 34°40'17.8"E;
- від перетину вул. Беспалова координати 48°28'30.3"N 34°40'17.8"E вздовж вул. Беспалова лівим краєм південно-західному напрямку через перетини вулиці Стовби до перетину з проспектом Конституції координати 48°28'27.3"N 34°40'02.9"E;
- від перетину з проспектом Конституції координати 48°28'27.3"N 34°40'02.9"E вздовж проспекту правим краєм у південно-східному напрямку через перетини вулиць Київська та Слайковського до перетину з вул. Тульська координати 48°28'02.9"N 34°40'13.6"E;

Взам. инв. №							
Подп. И дата							
Ине. № подл.							
від перетину вул. Беспалова координати 48°28'30.3"N 34°40'17.8"E вздовж вул. Беспалова лівим краєм південно-західному напрямку через перетини вулиці Стовби до перетину з проспектом Конституції координати 48°28'27.3"N 34°40'02.9"E;							
- від перетину з проспектом Конституції координати 48°28'27.3"N 34°40'02.9"E вздовж проспекту правим краєм у південно-східному напрямку через перетини вулиць Київська та Слайковського до перетину з вул. Тульська координати 48°28'02.9"N 34°40'13.6"E;							
Изм.		Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська
							Лист
							173

- від перетину вул. Тульська з проспектом Конституції координати 48°28'02.9"N 34°40'13.6"E далі вул. Тульською лівим краєм у північно-східному напрямку через перетини вулиць Колобаєва до перетину вул. Менделєєва координати 48°28'05.6"N 34°40'28.6"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 7 - 24,2 га.

2.6. Зона охорони археологічного культурного шару № 10

визначається в наступних межах:

- зона охорони археологічного культурного шару розташована на території підприємства «Баглей Кокс» і визначається наступним чином від координати 48°28'20.2"N 34°38'03.1"E (початок відліку) далі на північ до координати 48°28'25.7"N 34°38'01.4"E;
- від координати 48°28'25.7"N 34°38'01.4"E на схід до координати 48°28'26.8"N 34°38'11.3"E;
- від координати 48°28'26.8"N 34°38'11.3"E на південь до координати 48°28'20.8"N 34°38'11.7"E;
- від координати 48°28'20.8"N 34°38'11.7"E на захід до координати 48°28'20.2"N 34°38'03.1"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 10 - 60,62 га.

2.7. Зона охорони археологічного культурного шару № 11

визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Прикордонної та вул. Заміська координати 48°30'01.5"N 34°33'06.9"E (початок відліку) вздовж вул. Прикордонна правим краєм у північно-західному напрямку до перетину з вул. Конотопська координати 48°30'22.6"N 34°32'31.9"E;
- від перетину вул. Прикордонної з вул. Конотопська координати 48°30'22.6"N 34°32'31.9"E вздовж вул. Конотопська правим краєм у східному напрямку до перетину з вул. Виноградна координати 48°30'22.5"N 34°33'02.3"E;
- від перетину вул. Конотопська з вул. Виноградна координати 48°30'22.5"N

34°35'00.9"E (по ліній відліку) вздовж вул. Прикордонної правим краєм у північно-західному напрямку до перетину з вул. Конотопська координати 48°30'22.6"N 34°32'31.9"E;	Взам. инв. №	
- від перетину вул. Прикордонної з вул. Конотопська координати 48°30'22.6"N 34°32'31.9"E вздовж вул. Конотопська правим краєм у східному напрямку до перетину з вул. Виноградна координати 48°30'22.5"N 34°33'02.3"E;	Подп. И дата	
- від перетину вул. Конотопська з вул. Виноградна координати 48°30'22.5"N	Ине. № подл.	
</		

34°33'02.3"E правим краєм у південно-східному напрямку вул. Виноградна через перетин вулиць Закарпатська, Серпуховська, Куп'янська, Павлоградська та Єнісейська до перетинку з вул. Заміська координати 48°30'13.5"N 34°33'19.9"E;

- від перетину вул. Виноградної з вул. Заміська координати 48°30'13.5"N 34°33'19.9"E лівим краєм у південно-західному напрямку вул. Заміська до перетину з вул. Прикордонна координати 48°30'01.5"N 34°33'06.9"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 11 - 41,8 га.

2.8. Зона охорони археологічного культурного шару № 12 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Романківська та вул. Чугуївська координати 48°30'32.3"N 34°31'38.1"E (початок відліку) вздовж вул. Романківська правим краєм у південно-західному напрямку до перетину з ґрунтовою дорогою координати 48°30'23.6"N 34°31'26.5"E;
- від перетину вул. Романківська з ґрунтовою дорогою координати 48°30'23.6"N 34°31'26.5"E вздовж ґрунтової дороги правим краєм у південно-західному напрямку до перетину з ґрунтовою дорогою координати 48°30'25.3"N 34°31'19.3"E;
- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'25.3"N 34°31'19.3"E вздовж ґрунтової дороги правим краєм у північно-східному напрямку до перетину з ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E;
- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E далі у північно-східному напрямку до перетину з ґрунтових доріг координати 48°30'40.1"N 34°31'29.5"E;
- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'40.1"N 34°31'29.5"E вздовж ґрунтової дороги правим краєм у північно-східному напрямку до перетину з ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E;
- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E вздовж

Взам. инв. №	- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E далі у північно-східному напрямку до перетину з ґрунтових доріг координати 48°30'40.1"N 34°31'29.5"E;							
	- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'40.1"N 34°31'29.5"E вздовж ґрунтової дороги правим краєм у північно-східному напрямку до перетину з ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E;							
Подп. И дата	- від перетину ґрунтових доріг координати 48°30'34.2"N 34°31'22.9"E вздовж							
Ине. № подл.						Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист	
								175
	Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.		Дата	

грунтової дороги правим краєм у південно-східному напрямку до перетину з вул. Романківська (правий край навпроти будинку № 117) координати 48°30'37.0"N 34°31'42.8"E;

- від перетину ґрунтової дороги з вул. Романківська координати 48°30'37.0"N 34°31'42.8"E далі правим краєм у північно-східному напрямку через перетин вулиць Чернівецька та Сумська до перетину з вул. Ізмаїльська координати 48°30'56.2"N 34°31'58.8"E;
- від перетину вул. Романківська з вул. Ізмаїльська координати 48°30'56.2"N 34°31'58.8"E від будинку № 75 по вул. Романківська у південно-східному напрямку до правого краю вул. Фурманова садиба (буд. № 84) координати 48°30'47.2"N 34°32'12.5"E;
- від правого краю вул. Фурманова садиба (буд. № 84) координати 48°30'47.2"N 34°32'12.5"E у південно-західному напрямку до перетину вулиць Сумська та Чугуївська координати 48°30'36.2"N 34°32'09.0"E;
- від перетину вулиць Сумська та провулок Чугуївський координати 48°30'36.2"N 34°32'09.0"E далі провулком Чугуївський не парним краєм у південно-західному напрямку до перетину з лісосмугою вздовж залізничної колії, координати 48°30'30.7"N 34°32'05.5"E;
- від перетину з лісосмугою вздовж залізничної колії, координати 48°30'30.7"N 34°32'05.5"E у західному напрямку до перетину вул. Чугуївська координати 48°30'31.7"N 34°31'50.0"E;
- від правого краю вул. Чугуївська координати 48°30'31.7"N 34°31'50.0"E у західному, північно-західному напрямку до перетину з вул. Романківська координати 48°30'32.3"N 34°31'38.1"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 12 - 45,7 га.

2.9. Зона охорони археологічного культурного шару № 13 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Криворізька та вул. Ціолковського координати 48°31'28.5"N 34°33'39.0"E (початок відліку) вздовж вул. Ціолковського

Инев. № подл.	Взам. инв. №						Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 176
	Подп. И дата							
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			

- від правого краю вул. Гугуєвська координати 48°30'31.7"N 34°31'30.0"E у західному, північно-захвдному напрямку до перетину з вул. Романківська координати 48°30'32.3"N 34°31'38.1"E вихідної точки.	
Площа зони охорони археологічного культурного шару № 12 - 45,7 га.	
2.9. Зона охорони археологічного культурного шару № 13 визначається в наступних межах:	
- від перетину вул. Криворізька та вул. Ціолковського координати 48°31'28.5"N 34°33'39.0"E (початок відліку) вздовж вул. Ціолковського	

лівим краєм у північно-західному напрямку до лівого повороту вулиці координати 48°31'37.1"N 34°33'34.8"E, далі лівим краєм на захід до перетину з вул. Могилевською координати 48°31'37.0"N 34°33'32.4"E;

- від перетину вул. Ціолковського з пров. Могилевською координати 48°31'37.0"N 34°33'32.4"E вздовж провулку правим краєм у південно-східному напрямку до перетину з вул. Могилевською координати 48°31'35.5"N 34°33'32.6"E;
- від перетину пров. Могилевською з вул. Могилевською координати 48°31'35.5"N 34°33'32.6"E вздовж вул. Могилевської лівим краєм на південний-захід до лівого повороту вулиці координати 48°31'35.5"N 34°33'32.6"E, далі правим краєм вулиці у південно-східному напрямку до правого повороту вулиці координати 48°31'30.2"N 34°33'30.0"E (правий край повороту);
- від правого повороту вулиці Могилевської координати 48°31'30.2"N 34°33'30.0"E (правий край повороту) далі на південь по межі ділянок приватних садіб до перетину з вул. Криворізька координати 48°31'27.8"N 34°33'30.2"E, далі на схід лівим краєм вздовж вул. Криворізької до перетину з вул. Ціолковського координати 48°31'28.5"N 34°33'39.0"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 13- 4,5 га.

2.10. Зона охорони археологічного культурного шару № 14

для щойно виявленого об'єкту - курган (обліковий № 6830) визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Попова та вул. Пестеля координати 48°30'02.1"N 34°34'50.2"E (початок відліку) вздовж вул. Попова лівим краєм у північно-східному напрямку до перетину з вул. Ползунова координати 48°30'02.9"N 34°34'50.7"E;
- від перетину вул. Попова з вул. Ползунова координати 48°30'02.9"N 34°34'50.7"E у північно-західному напрямку до садиби № 60 координати 48°30'03.3"N 34°34'50.2"E;

Инев. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							
<p>- від перетину вул. Попова та вул. Пестеля координати 48°30'02.1"N 34°34'50.2"E (початок відліку) вздовж вул. Попова лівим краєм у північно-східному напрямку до перетину з вул. Ползунова координати 48°30'02.9"N 34°34'50.7"E;</p> <p>- від перетину вул. Попова з вул. Ползунова координати 48°30'02.9"N 34°34'50.7"E у північно-західному напрямку до садиби № 60 координати 48°30'03.3"N 34°34'50.2"E;</p>									
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			Лист
									177
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата				

- від лівого краю вул. Леніна за залізничним переїздом в нижній частині залізничного насипу координати 48°28'00.7"N 34°43'25.0"E (початок відліку) вздовж нижньої частини залізної дорожньої на сипу у північно-західному напрямку до координати 48°28'02.8"N 34°43'20.7"E (напроти вул. Гоголя);
- від координати 48°28'02.8"N 34°43'20.7"E (напроти вул. Гоголя) у південно-західному напрямку до нижньої правої частини автомагістралі Н 08 координати 48°27'58.4"N 34°43'18.3"E;
- від нижньої правої частини автомагістралі Н 08 (вул. Дніпропетровська) координати 48°27'58.4"N 34°43'18.3"E вздовж нижньої частини автомагістралі у північно-східному напрямку до перетину автомагістралі Н 08 (вул. Дніпропетровська) з вул. Леніна координати 48°27'57.1"N 34°43'21.8"E;
- від перетину автомагістралі Н 08 (вул. Дніпропетровська) з вул. Леніна координати 48°27'57.1"N 34°43'21.8"E вздовж вул. Леніна лівим краєм у північно-східному напрямку до координати 48°28'00.7"N 34°43'25.0"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 4 - 1,66 га.

3.3. Зона охорони археологічного культурного шару № 6 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Чайковського з асфальтованою дорогою координати 48°29'06.5"N 34°41'27.0"E (початок відліку) вздовж вул. Чайковського правим краєм у південно-західному напрямку до координати 48°28'57.1"N 34°41'17.4"E;
- від координати 48°28'57.1"N 34°41'17.4"E по вул. Чайковського у західному напрямку до координати 48°28'58.4"N 34°41'12.2"E;
- від координати 48°28'58.4"N 34°41'12.2"E у північно-східному напрямку до асфальтованої дороги координати 48°29'06.5"N 34°41'16.1"E;
- від координати 48°29'06.5"N 34°41'16.1"E у східному напрямку правим

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	48°29'06.5"N 34°41'27.0"E (початок відліку) вздовж вул. Чайковського						Лист	
			правим краєм у південно-західному напрямку до координати 48°28'57.1"N 34°41'17.4"E;							
			- від координати 48°28'57.1"N 34°41'17.4"E по вул. Чайковського у західному напрямку до координати 48°28'58.4"N 34°41'12.2"E;							
Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	- від координати 48°28'58.4"N 34°41'12.2"E у північно-східному напрямку до асфальтованої дороги координати 48°29'06.5"N 34°41'16.1"E;						Лист	
			- від координати 48°29'06.5"N 34°41'16.1"E у східному напрямку правим							
									Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	179
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

краєм вулиці до перетину з вул. Чайковського координати 48°29'06.5"N 34°41'27.0"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 6 - 4,13 га.

3.4. Зона охорони археологічного культурного шару № 8 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Горобця з асфальтованою дорогою координати 48°29'10.3"N 34°39'20.7"E (початок відліку) вздовж асфальтованої дороги правим краєм у північно-східному напрямку до координати 48°29'06.3"N 34°39'51.1"E;
- від координати 48°29'06.3"N 34°39'51.1"E асфальтованою дорогою правим краєм у південно-західному напрямку до перетину з вул. Горобця координати 48°29'01.4"N 34°39'48.2"E;
- від перетину асфальтованої дороги з вул. Горобця координати 48°29'01.4"N 34°39'48.2"E правим краєм вул. Горобця до координати 48°29'10.3"N 34°39'20.7"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 8 - 15,6 га.

3.5. Зона охорони археологічного культурного шару № 10 визначається в наступних межах:

- від перетину вул. Клари Цеткін та вул. Ніжинської координати 48°30'05.4"N 34°35'37.5"E (початок відліку) вздовж вул. Ніжинської лівим краєм у північно-східному напрямку через перетини вулиць Куйбишева та Горького до перетину з вул. КІМа координати 48°30'13.8"N 34°35'42.5"E;
- від перетину вул. Ніжинської з вул. КІМа координати 48°30'13.8"N 34°35'42.5"E вздовж вул. КІМа лівим краєм у північно-східному напрямку до перетину вулиць Костромської та Миколенка координати 48°30'19.2"N 34°35'25.7"E;
- від перетину вул. КІМа з вул. Миколенка координати 48°30'19.2"N 34°35'25.7"E вздовж вул. Миколенка у північно-західному напрямку до перетину з вулицями Димитрова та Скаліка координати 48°30'28.7"N

Ине. № подл.	Взам. инв. №					<div>Историко-архитектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div> <div>Лист 180</div>
	Подп. И дата					
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

- від перетину вул. Ніжинської з вул. КІМа координати 48°30'13.8"N 34°35'42.5"E вздовж вул. КІМа лівим краєм у північно-східному напрямку до перетину вулиць Костромської та Миколенка координати 48°30'19.2"N 34°35'25.7"E;
- від перетину вул. КІМа з вул. Миколенка координати 48°30'19.2"N 34°35'25.7"E вздовж вул. Миколенка у північно-західному напрямку до перетину з вулицями Димитрова та Скаліка координати 48°30'28.7"N

34°35'12.9"E;

- від перетину вул. Миколенка з вулицями Димитрова та Скаліка координати 48°30'28.7"N 34°35'12.9"E у північно-західному напрямку, східному напрямку вздовж вулиці Скаліка лівим краєм до будинку № 30, перетин з вул. Стасова координати 48°30'45.7"N 34°34'34.3"E;
- від перетину вулиці Скаліка з вул. Стасова координати 48°30'45.7"N 34°34'34.3"E, вздовж вулиці Стасова правим краєм у південно-східному напрямку до перетину з вулицями Димитрова та Клари Цеткін координати 48°30'19.4"N 34°34'56.5"E;
- від перетину вулиці Стасова з вулицями Димитрова та Клари Цеткін координати 48°30'19.4"N 34°34'56.5"E вздовж вулиці Клари Цеткін у південно-східному напрямку парним боком до перетину з вул. Ніжинської координати 48°30'05.4"N 34°35'37.5"E вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 10 - 60,62 га.

Генеральним планом розвитку Дніпродзержинська пропонується збільшення меж території міста. На лівому березі до території міста в перспективі частково приєднуються землі Петриківського району, на яких розташовані археологічні об'єкти.

Пам'ятки археології місцевого значення:

- курганна група (3 кургани) II тис. до н.е., розташована за 1,7 км на північний схід від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залуженні та на ріллі. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 4152;
- курганна група (2 кургани) II тис. до н.е., розташована за 2 км на північний схід від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на ріллі. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 4153;

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 181
			Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

<p>північній схід від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залуженні та на ріллі. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 4152;</p> <p>- курганна група (2 кургани) II тис. до н.е., розташована за 2 км на північний схід від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на ріллі. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 4153;</p>									
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

- могильник курганний (6 курганів) II тис. до н.е., розташований за 1,2 км на північ від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на ріллі. Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16. 04. 1987 р. прийнято на облік, охоронний № 4154.

Археологічні об'єкти, що пропонуються для взяття на державний облік:

- могильник курганний (5 курганів) II тис. до н.е., розташований за 2 км на схід від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залуженні; обліковий № 1641;
- курган II тис. до н.е., розташований за 2,25 км на північний схід від перехрестя просп. Дружби Народів та бульв. Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залуженні; обліковий № 1642.

Межі територій пам'яток археології місцевого значення

1. Курганна група, охор. № 4152.

Курганна група складається з 3 насипів: курган 1 - висота – 4 м, діаметр – 60 м., курган 2 - висота 0,4 м, діаметр 25 м., курган 3 - висота – 0,2 м, діаметр – 20 м. Насипи датуються II тис. до н. е. Кургани знаходяться за 1,7 км на північний схід від перехрестя проспекту Дружби Народів та бульвару Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залуженні та ріллі. Кургани виявлені 1982 році. Курганна група взята під охорону Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16.04.1987 р.

2. Курганна група, охор. № 4153.

Курганна група складається з 2 насипів: курган 1 - висота – 1,2 м, діаметр – 40 м; курган 2 - висота – 0,3 м, діаметр – 20 м. Насипи датуються II тис. до н. е. Кургани знаходяться за 2 км на північний схід від перехрестя проспекту Дружби Народів та бульвару Героїв, на ріллі. Кургани виявлені 1982 році. Курганна група взята під охорону Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16.04.1987 р.

Инев. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 182
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

2. Курганна група, охор. № 4153.

Курганна група складається з 2 насипів: курган 1 - висота – 1,2 м, діаметр – 40 м; курган 2 - висота – 0,3 м, діаметр – 20 м. Насипи датуються II тис. до н. е. Кургани знаходяться за 2 км на північний схід від перехрестя проспекту Дружби Народів та бульвару Героїв, на ріллі. Кургани виявлені 1982 році. Курганна група взята під охорону Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16.04.1987 р.

3. Курганний могильник, охор. № 4154.

Курганний могильник складається з 6 насипів (кургани 1, 2 знаходяться за межами міста): курган 3 - висота – 0,7 м, діаметр – 25 м; курган 4 - висота – 0,6 м, діаметр – 20 м; курган 5 - висота – 0,5 м, діаметр – 25 м, курган 6 - висота – 0,5 м, діаметр – 10 м. Насипи датуються II тис. до н. е. Кургани знаходяться за 1,2 км на північ від перехрестя проспекту Дружби Народів та бульвару Героїв, на ріллі. Кургани виявлені 1982 році. Курганна група взята під охорону Рішенням Дніпропетровського облвиконкому № 180 від 16.04.1987 р.

Межі територій щойновиявлених пам'яток археології

4. Курганний могильник № 1641.

Курганний могильник складається з 5 насипів: курган 1 - висота – 0,7 м, діаметр – 30 м; курган 2 - висота – 0,3 м, діаметр – 30 м. курган 3 - висота – 0,3 м, діаметр – 20 м; курган 4 - висота – 0,3 м, діаметр – 20 м. курган 5 - висота – 0,3 м, діаметр – 20 м. Насипи датуються II тис. до н. е. Кургани знаходяться за 2 км на схід від перехрестя проспекту Дружби Народів та бульвару Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залужені. Кургани виявлені у 2015 році.

5. Курган № 1642

Курган - висота – 0,5 м, діаметр – 20 м. Курган знаходиться за 2,25 км на північний схід від перехрестя проспекту Дружби Народів та бульвару Героїв, на західному березі оз. Блакитне, на залужені. Кургани виявлені у 2015 році.

Охороні зони курганних груп № 4152, 4153, 4154.

Для трьох пам'яток археології охор. № 4152, № 4153, № 4154 (курганні групи), які знаходяться в лівобережній частині міста, межі охоронних зон

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, меж и режимы использования зон охраны памятников та исторических ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 183
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

пам'яток визначаються як узагальнений контур, що поєднує території навколо кожного об'єкта курганної групи в радіусі 50 м.

Охорона зона курганної групи № 4152 визначена в радіусі 50 м від підосви курганів № 1, 2, 3.

Охорона зона курганної групи № 4153 визначена в радіусі 50 м від підосви курганів № 1, 2.

Охорона зона курганної групи № 4154 визначена в радіусі 50 м від підосви курганів № 3, 4, 5, 6.

Межа території зони охорони археологічного культурного шару № 15.

Зона охорони археологічного культурного шару визначається в наступних межах:

- від перетину проспекту Дружби Народів з асфальтованою дорогою (ТО 414) на с. Єлизаветівка (початок відліку) вздовж проспекту Дружби Народів правим краєм у північно-східному напрямку до проектної межі міста.
- від перетину проспекту Дружби Народів з межею міста вздовж проектної межі міста у північно-західному, південно-східному, південно-західному напрямку до перетину з асфальтованою дорогою на с. Єлизаветівка.
- від перетину межі міста з асфальтованою дорогою (ТО 414) на с. Єлизаветівка у південно-західному напрямку правим краєм до перетину проспекту Дружби Народів вихідної точки.

Площа зони охорони археологічного культурного шару № 15 – 750 га.

Встановлена зона охорони археологічного культурного шару під №15 позначена на основному креслені історико-архітектурного опорного плану м. Дніпродзержинська (Том II. Графічна частина).

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межи і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
								184

Режими використання територій пам'яток археології

У межах території пам'яток археології встановлюється єдиний режим використання, що відповідає таким вимогам:

- у межах територій пам'яток археології зберігаються об'єкти археологічної спадщини відповідно до визначеного для них предмета охорони;

- на пам'ятках археології дозволяється здійснення наукових археологічних досліджень за умов подальшої консервації та музеєфікації (у тому числі *in situ*) виявлених старожитностей, а також збереження недоторканих (резервних) ділянок культурного шару для їх дослідження у майбутньому;

- в межах територій пам'яток археології також дозволяється здійснення впорядкувальних робіт з благоустрою території, виконання протизсувних заходів, прокладання інженерних мереж за умови дотримання трас вже існуючих комунікацій;

- у виняткових випадках за проектами, погодженими з державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини, допускається нове будівництво на незабудованих ділянках територій за умов відсутності на цих ділянках об'єктів, що потребують консервації та музеєфікації *in situ*;

- будь-які проекти щодо землеустрою, будівництва, протизсувних та інших інженерних заходів, археологічних досліджень, реставрації пам'яток, реконструкції і благоустрою території в межах пам'яток повинні погоджуватися з державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини;

- будь-яким земляним роботам (у тому числі пов'язаним з новим будівництвом та інженерними заходами) у межах території пам'ятки повинні передувати наукові археологічні розкопки (з метою дослідження археологічного культурного шару), а самі земляні роботи повинні

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Инв. № подл.	

						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							185
Изм.	Кол. уч	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

здійснюватися за спеціальним дозволом державного органу управління у сфері охорони культурної спадщини під наглядом фахівця-археолога.

Режими використання охоронних зон пам'яток археології

На всіх ділянках охоронних зон пам'яток археології встановлюється єдиний режим використання територій:

- погодженню з відповідним державними органами управління у сфері охорони культурної спадщини землепорядної документації на земельні ділянки, розташовані у межах цієї зони, повинна передувати археологічна експертиза, виконана на підставі натурного обстеження або розвідкового шурфування у межах відповідних земельних ділянок;
- будь-які земельні, будівельні та меліоративні роботи у межах цієї зони здійснюються лише з дозволу відповідних державних органів управління у сфері охорони культурної спадщини під наглядом фахівця-археолога;
- до початку земляних або будівельних робіт у межах цієї зони повинно здійснюватися розвідкове шурфування в межах територій, передбачених планами розміщення будівництва за рахунок замовника (кошти на ці дослідження повинні бути передбачені у проектно-кошторисній документації, що погоджується в установленому законодавством порядку;
- якщо внаслідок здійснених розвідок у межах територій, передбачених планами розміщення будівництва, будуть знайдені залишки археологічних об'єктів, до початку будівництва на цих ділянках необхідно виконати повні археологічні дослідження (розкопки).

Режими використання зони охорони археологічного культурного шару

На ділянці зони охорони археологічного культурного шару встановлюється єдиний режим використання територій:

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист 186
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			

- будь-які земляні, будівельні та меліоративні роботи у межах цієї зони здійснюється лише з дозволу відповідних державних органів управління у сфері охорони культурної спадщини під наглядом фахівця-археолога;
- якщо під час археологічного нагляду будуть виявлені істотні археологічні об'єкти, вони повинні бути дослідженні більш ретельно шляхом виконання археологічних шурфів або, в разі необхідності, розкопів (лише у межах ділянок культурного шару, що руйнується земельними або будівельними роботами).

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 187
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Додаток 1

Списки нерухомих об'єктів культурної

спадщини м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 188
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Додаток 2

Архівні картографічні матеріали і фотоілюстрації

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, межи і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 189
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

Додаток 3

Перелік літератури, архівних документів і матеріалів

1. *Абрамов И.Я.* Резная орнаментированная кость из с. Романково. – КСИА АН УССР, 1960, вып. 10, С. 13 – 15.
2. *Абрамов И.Я.* Гостроконечник з с. Романково (Дніпродзержинськ). – А, 1964, т. 1, С. 172.
3. *Анчишин В.* Завод комуністичної праці /Анчишин В., Ніколенко Г. – Д., 1960.– 49с.
4. Археология Украинской ССР. т.1., Видав. «Наукова думка» Київ 1985.
5. *Базарянинов В.* Дзержинка: годы и судьбы: очерки истории ДМКД / В. Базарянинов. – Д. , 1999. – 279 с.
6. *Базарянинов В.* Предсказание: историко-публицистический очерк / В. Базарянинов, Н. Цыганок. – Д., 1979. – 62 с.
7. *Береговая Н.А.* Палеолитические местонахождения СССР (1958 – 1970 гг.) Л., 1984, С. 26.
8. *Береговая Н.А.* Палеолитические местонахождения СССР. Л-д. "Наука". - С. 26.
9. *Бибииков С.Н.* О южных путях заселения Восточной Европы в эпоху древнего палеолита. – В кн.: Четвертичный период. Київ, 1961, вып. 13 – 15, С. 339 – 362.
10. *Борисковский П.И., Праслов Н.Д.* Палеолит бассейна Днепра и Приазовья М.; Л., 1964, С. 56 (САИ; Вып. А1-5).
11. *Бочарова С.* Дніпродзержинськ: путівник-довідник / С. Бочарова, Т. Харибіна. – Д., 1974. – 79 с.
12. *Буланова Н.* Земні силуети віри: історія церков Кам'янського-Дніпродзержинська: історичний нарис / Н. Буланова. – Д., 2000. – 110с.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	10. <i>Борисковский П.И., Праслов Н.Д.</i> Палеолит бассейна Днестра и Приазовья М.; Л., 1964, С. 56 (САИ; Вып. А1-5).																								
			11. <i>Бочарова С.</i> Дніпродзержинськ: путівник-довідник / С. Бочарова, Т. Харибіна. – Д., 1974. – 79 с.																								
			12. <i>Буланова Н.</i> Земні силуети віри: історія церков Кам'янського-Дніпродзержинська: історичний нарис / Н. Буланова. – Д., 2000. – 110с.																								
<table><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td rowspan="3">Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</td><td>Лист</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>190</td></tr><tr><td>Изм.</td><td>Кол. уч.</td><td>Лист</td><td>№ док.</td><td>Подп.</td><td>Дата</td></tr></table>													Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист							190	Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата
						Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист																				
							190																				
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата																						

13. Буланова Н. Кам'янські етюди в стилі ретро / Н. Буланова. – Д., 2009. – 195с.
14. Буланова Н. М. Невідомі сторінки в історії Кам'янського: за матеріалами Російського історичного архіву м. Санкт-Петербург / Н. М. Буланова // Скарби музеїв: Матеріали обласної наукової конференції до Міжнародного дня музеїв 2003 р. – Д., 2005. – С. 56 – 63.
15. Буланова Н. Седые берега судьбы: очерки истории ОАО «Днепроцемент»: 1934 – 2004 / Н. Буланова. – Д., 2004. – 223с.
16. Верменич Я. В. Суб'єктивні межі й об'єктивні можливості історичного краєзнавства: деякі міркування щодо шляхів осмислення місцевої історії // Я. В. Верменич. – Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 129 – 144.
17. Гибало К. М. Дніпродзержинськ / Гибало К. М., Коцюбинський Т. Т., Малюк В. Є. Фомкін Я. С. // Історія міст і сіл Української РСР в 26 т.: Дніпропетровська область / [ред.колегія тома: Пащенко А. Я. (голова), Варгатюк П. Л., Васильєв І. В. та ін.]. – К., 1969. – С. 222 – 247.
18. Гибало К. М. Днепродзержинск / Гибало К. М., Малюк В. Є., Максименко К. В., Рева В. С., Цыганок Н. А. // История городов и сел. Украинской ССР в 26 т.: Днепропетровская область / [ред.коллегия тома: Васильев И. В. (председатель), Варгатюк П. Л., Ватченко А. Ф. и др.]. – К., 1977. – С. 230 – 255.
19. Город пламенных зорь: фотоальбом / [сост. Ю. Донской, авт. текста Ю. Пономаренко]. – М., 1976.
20. Данілова С.І., Свистун В.І. Про знахідку викопних кісток людини в алювіальних відкладках р-ну Дніпродзержинської ГЕС ДАН УРСР. Вип. 5. К.: 1961. - С. 669-673.
21. Днепродзержинск – наш город / [сост.: И. Минькович, Ш. Тульчинський, под ред. О. Гришина]. – Днепродзержинск: Издание газеты «Дзержинец», 1936. – 63 с.

Взам. инв. №	
Подп. И дата	
Инв. № подл.	

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата

19. Город пламенных зорь. фотосальбом / [сост.: Ю. Донской, авт. текста Ю. Пономаренко]. – М., 1976.

20. Данилова С.І., Свистун В.І. Про знахідку викопних кісток людини в алювіальних відкладках р-ну Дніпродзержинської ГЕС ДАН УРСР. Вип. 5. К.: 1961. - С. 669-673.

21. Днепродзержинск – наш город / [сост.: И. Минькович, Ш. Тульчинський, под ред. О. Гришина]. – Днепродзержинск: Издание газеты «Дзержинец», 1936. – 63 с.

Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
		191

22. Дніпродзержинськ: довідник-путівник / [упоряд.: В. Малюк, М. Ханіаснібо, В.Чумаченко]. – Д., 1960. – 165 с.
23. Дніпродзержинськ: 250 років / [Редколегія: В. Я. Швець, В. К. Базарянінов, Н. О. Циганок]. – Д., 2000.
24. Завод имени Дзержинского: очерки / [сост.:Аронский М.И., Исерсон Г.Б., Начальний Н.И. и др.]. –Днепродзержинск, 1939.- 80 с.
- Ильинская В.А., Тереножкин А.И. Скифия VII - IV вв. до н.е. К., "Наукова думка". 1983. - С. 102-104.
25. Коцюбинський Т. Жовтнем народжений: нарис / Т. Коцюбинський. – Д., – 1969. – 98 с.
26. Кабузан В. М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половине XIX века (1719–1859 гг) / В. М. Кабузан. – М., 1976. – 306 с.
27. Карлов Н.Н., Ханиас-Нибо Н.Я. Раскопки на Днепре. Ж., "Наука и жизнь". № 6. 1959. - С.58.
28. Колосов Ю.Г. Стратиграфия Романковского палеолитического местонахождения. – КСИА АН УССР, 1960, вып. 10, С. 11 – 12.
29. Кравцова Л. До революції // Л. А. Кравцова. – Дзержинець.–1988. – №№ 175–176 – 11–12 вересня.
30. Кравцова Л. З історії Кам'янського // Л. А. Кравцова. – Дзержинець. – 1989. – 11 березня.
31. Кудинов В. «ДнепроАзот»: летопись борьбы и свершений (1938-2003): краткий очерк истории ОАО «ДнепроАзот» / Кудинов В. – Днепродзержинск: «ДнепроАзот», 2003. – 140с.
32. Кузовов Ю. Приднепровский химический завод: исторический очерк / Ю. Кузовов. – Днепродзержинск, 1977. – 160с.
33. Кучера М.П., Драчук В.С. Памятники раннеславянского времени и К.Руси в зоне водохранилища Днепродзержинской ГЭС. КСИА АН УССР. Вып. 12. 1962. - С. 100-102.

Инв. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурный опорный план, меж і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 192
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

31. Кудинов В. «ДнепроАзот»: летопись борьбы и свершений (1930-2003): краткий очерк истории ОАО «ДнепроАзот» / Кудинов В. – Днепродзержинск: «ДнепроАзот», 2003. – 140с.
32. Кузовов Ю. Приднепровский химический завод: исторический очерк / Ю. Кузовов. – Днепродзержинск, 1977. – 160с.
33. Кучера М.П., Драчук В.С. Памятники раннеславянского времени и К.Руси в зоне водохранилища Днепродзержинской ГЭС. КСИА АН УССР. Вып. 12. 1962. - С. 100-102.

34. *Мажуга П.М., Хрисанова Е.Н.* От невероятного - к очевидному. К., "Молодь". 1989. - С. 115.

35. *Малюк В.* Борьба за установление Советской власти в Каменском / В. Малюк. – Д., 1958. – 74с.

36. *Малюк В.* Молодость старого завода: очерк истории Днепропетровского металлургического завода имени Дзержинского / В. Малюк. – Д., 1960. – 231с.

37. Материалы для географии и статистики России, собранные офицером Генерального штаба капитаном В. Павлович. – Спб.: Типография Департамента Генерального штаба, 1862. – 352 с.

38. Місто над Дніпром / [ред.. колегія: С. Смірнов, О. Велика, В. Карпукін]. – Дніпродзержинськ, 1944. – 52 с.

39. *Мирончук В. Д., Чуднова Т. А.* К истории Каменской женской гимназии // Надніпрянський історико-краєзнавчий збірник. – Д., 1998. – С. 282 – 284.

40. *Митрофанова В.И., Телегин Д.Я.* Обследование памятников неолита и бронзы в р-не Днепропетровского водохранилища в 1959 г. КСИА АН УССР. № 12. 1962.-С. 94-99.

41. *Набоков А.* Следуйте за нами: страницы истории физкультурного и спортивного движения в г. Днепропетровске: очерки / А. Набоков. – Днепропетровск: ДГТУ, 2002. – 125с.

42. *Накельский С.К., Карлов Н.Н.* Остатки ископаемого палеолитического человека в Среднем Приднепровье. – СА, 1966, № 1, С. 258 – 263.

43. Огонь Прометея: очерки истории завода имени Дзержинского. – Днепропетровск: Промінь, 1969. – 287 с.

44. Описание Днепропетровского завода Южно-Русского Днепропетровского металлургического общества. – Варшава, 1908.

45. Палеоліт СССР. т.1., Изд. «Наука», М.: 1984.

Ине. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №	42. Пикельский С.А., Карлов Н.П. Остатки неолитического человека в Среднем Приднепровье. – СА, 1966, № 1, С. 258 – 263.						
			43. Огонь Прометей: очерки истории завода имени Дзержинского. – Днепропетровск: Промінь, 1969. – 287 с.						
			44. Описание Днепровского завода Южно-Русского Днепровского металлургического общества. – Варшава, 1908.						
45. Палеоліт СССР. т.1., Изд. «Наука», М.: 1984.									
<div>Историко-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська</div>									Лист
<div>Изм. Кол. уч. Лист № док. Подп. Дата</div>									193

46. *Пидопличко И.Г.* О геологическом возрасте орнаментированного метаподия дикого осла из с. Романкова. – КСИА АН УССР, 1960, вып. 10, С. 16.

47. *Пидопличко И.Г.* О геологическом возрасте орнаментированного метаподия дикого осла из с. Романкова. КСИА. Вып. 10. 1960. - С. 13-15.

48. *Пискун Н.* Горячий кокс: краткий очерк истории Баглейского коксохимического завода / Н. Пискун, И. Пидгурский. – Днепропетровск: Пороги, 1993. – 190с.

49. По Екатерининской железной дороге: выпуск I: введение и часть первак: издание управления Екатерининской железной дороги / [сост.: А. Н. Лисовский (редактор), М. А. Воропаев, В. И. Нечволодов, Г. Г. Берсь]. – Екатеринослав: Товарищество «Печатня С. П. Яковлева», 1903. – 193 с.

50. *Свистун ВД., Бачинський Г.О.* Тафономанічні особливості Романківського місцезнаходження антропогенових хребетних. ДАН АН УРСР. Вип. 11. Київ. 1962. - С. 1505.4507.

51. *Свистун В.І., Бачинский Г.О.* Тафономічні особливості. Романківського місцезнаходження з хдцантропогенових хребетних. – ДАН УРСР, 1962, № 11, С. 1505 – 1508.

52. *Слоневский А.* Игнатий Ясюкович. Имя в истории / А. Ю. Слоневский. – Днепропетровск: Пороги, 2009. – 219 с.

53. *Семенчук І.О.* Ще раз про Романкове. 36. "Регіональне і загальне в історії" (Тези конференції до 140-річчя Д.І. Яворницького). Дніпропетровськ. "Пороги". 1995. - С. 54.

54. *Семенчук И.А.* Костяной наконечник дротика из Поднепровья. Российская археология. М.: 1994. - С. 133-135.

Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Историко-архитектурный опорный план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист
							194
<p>53. Семенчук І.О. Ще раз про Романкове. 36. "Регіональне і загальне в історії" (Тези конференції до 140-річчя Д.І. Яворницького). Дніпропетровськ. "Пороги". 1995. - С. 54.</p> <p>54. Семенчук И.А. Костяной наконечник дротика из Поднепровья. Российская археология. М.: 1994. - С. 133-135.</p>							
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		
							Лист
							194

55. *Судак М.* Азотчики Приднепровья: краткий очерк истории Днепродзержинского производственного объединения «Азот» / М. Судак. – Днепропетровск: Промінь, 1988. – 175 с.
56. *Судак М.* Как их делали врагами / Судак М. – Дніпродзержинськ, 1992. – 220с.
57. *Телегин Д.Я.* Из работ Днепродзержинской экспедиции 1960 г. КСИА АН УССР. 1962. Вып. 12. - С. 13-17.
58. Україна. Хронологія розвитку. т. 1. – К.: 2008.
59. Устное повествование бывшего запорожца, жителя Екатеринославской губернии и уезда, селения Михайловки Никиты Леонтиевича Коржа / [Репринтное издание]. – Д., 1991. – 60 с.
60. *Феодосий (Макаревский).* Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII ст. – Екатеринослав: типография Я. М. Чаусского, 1880. – Вып.1 – 573 с. – Вып.2. – 372 с.
61. *Фомкин А.* Прометей: историко-краеведческий очерк / Фомкин А. – Днепропетровск: Книжное издательство, 1963.- 59с.
62. *Фомкін Я.* Суворі роки / Я. Фомкін. – Дніпропетровськ: Книжкове видавництво, 1959. – 82 с
63. *Хрисанова Е.Н.* Бедренная кость палеоантропа из Романкова. Вопросы антропологии. Вып. 20. 1965. - С. 80-88.
64. *Циганок Н.* Дніпродзержинську – 250: історико- краєзнавчий довідник / Н. А. Циганок. – Дніпропетровськ: Пороги, 2000.- 47с.
65. *Чабан М.* Мандрівки старим Кам'янським: документальне видання / Чабан М. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. – 224с.
66. Чорна сповідь: Кам'янський вимір трагедії 1932 – 1933 рр.: наукове видання / [упоряд.: Н. М. Буланова, О. Ф. Нікілєв]. – Д., 2008. – 332 с.
67. *Яворницький Д.* Запорожье в остатках старины и преданиях народа / Яворницький Д. І. – К., 1995. – 447 с.

Ине. № подл.	Взам. инв. №					Историко-архитектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 195
	Подп. И дата						
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		

64. Циганок Г. Дніпродзержинську – 250: історико-краснознавчий довідник / Н. А. Циганок. – Дніпропетровськ: Пороги, 2000.- 47с.
65. Чабан М. Мандрівки старим Кам'янським: документальне видання / Чабан М. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. – 224с.
66. Чорна сповідь: Кам'янський вимір трагедії 1932 – 1933 рр.: наукове видання / [упоряд.: Н. М. Буланова, О. Ф. Нікілєв]. – Д., 2008. – 332 с.
67. Яворницький Д. Запорож'є в остатках старины и преданиях народа / Яворницький Д. І. – К., 1995. – 447 с.

68. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: у трьох томах. Т.1. / Яворницький Д. – Л., 1990. – 319с.

69. Яценко Л. Дух ушедшей эпохи: Каменское– Днепродзержинск: (1917– 1953): воспоминания, очерки, документы / Яценко Л, Слоневский А. – Дніпродзержинськ: Видавничий дім «Андрій», 2007. – 367с.

Звіти:

Телегин Д.Я., Шмаглий Н.М., Кучера М.П., Митрофанова В.И., Драчук В.С., Петровская Е.А. Отчет о разведке археологических памятников в районе Днепродзержинского водохранилища в 1959 г. Киев 1959 г. - Науковий архів Інституту Археології АН УРСР 1959/5. Ф. експ. 3326. С. 64. Додаток 35 арк.

Інв. № подл.						Подп. И дата	Взам. инв. №	
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська		Лист
								196

Додаток 4.

Фотофіксація пам'яток та об'єктів культурної спадщини

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			197

Фотофіксація пам'яток культурної спадщини м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист	
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата			198

Пам'ятки архітектури м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			199

Пам'ятки історії м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			200

Пам'ятки садово-паркового мистецтва м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			201

Пам'ятки археології м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			202

**Фотофіксація об'єктів культурної спадщини
м. Дніпродзержинська, що пропонуються для взяття на
державний облік**

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №										
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська						
							Лист 203					

Об'єкти архітектури

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			204

Об'єкти містобудування

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			205

Об'єкти історії

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №						Историко-архитектурный опорный план, межи і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 206
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	

Об'єкти археології

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			207

Фотофіксація історичної забудови Верхньої колонії і
Нових планів

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			208

Фотофіксація історичної забудови центральної частини
м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			209

Фотофіксація історичної забудови «Соцміста»

Инв. № подл.	Подп. и дата	Взам. инв. №							Лист
Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата	Історико-архітектурний опорний план, межі і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська			210

Фотопанорами і перспективи вулиць м. Дніпродзержинська

Инв. № подл.	Подп. И дата	Взам. инв. №							Историко-архитектурный опорный план, межи і режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Дніпродзержинська	Лист 211
			Изм.	Кол. уч.	Лист	№ док.	Подп.	Дата		